

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Δίκαιο & Οικονομία – Master in Law & Economics»

**Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ**

**Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία της
Κολοκυθά Αναστασίας Α.Μ.: ΜΔΟ 2246**

**Επιβλέπων Καθηγητής
κ. Αναστάσιος Γουργουρίνης**

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ 2026

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο *«Η Απελευθέρωση της Ελληνικής Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας»* έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακής Φοιτήτριας

Ονοματεπώνυμο Αναστασία Κολοκυθά

Ημερομηνία 21/07/2026

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Δίκαιο & Οικονομία – Master in Law & Economics» του Πανεπιστημίου Πειραιώς, ενός διατμηματικού προγράμματος που συνθέτει την επιστημονική μεθοδολογία της νομικής και της οικονομικής ανάλυσης. Η προσέγγιση αυτή αντανακλάται και στο θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, το οποίο για την καλύτερη κατανόησή του, προϋποθέτει ταυτόχρονη κατανόηση του θεσμικού, οικονομικού και λειτουργικού πλαισίου της ενέργειας, ενός τομέα που τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε περίοδο έντονων και διαρκών μεταρρυθμίσεων.

Η επιλογή του συγκεκριμένου αντικειμένου συνέπεσε χρονικά με τις εξελίξεις όσον αφορά την ενσωμάτωση του Target Model στην ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την ανάδειξη του ρόλου που διαδραματίζουν στη διαμόρφωση της αγοράς τα Χρηματιστήρια Ενέργειας.

Η παρούσα εργασία δεν επιδιώκει την εξαντλητική παρουσίαση του συνόλου της ενεργειακής νομοθεσίας και των επιμέρους ευρωπαϊκών ρυθμιστικών κωδίκων, καθώς κάτι τέτοιο θα προσέγγιζε την έκταση διατριβής. Αντιθέτως, εστιάζει σε τρεις βασικούς άξονες: (α) τη μετάβαση από την μονοπωλιακή δομή της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στο σύστημα του ανταγωνισμού μέσω της ιστορικής και θεσμικής εξέλιξης των τριών ευρωπαϊκών δέσμεων μέτρων (β) τη δομή και λειτουργία των επιμέρους αγορών του Target Model (Day-Ahead, Intraday, Balancing, Forward), καθώς και τον ρόλο των χρηματιστηρίων ενέργειας στη διαδικασία σύζευξης των αγορών και (γ) το θεσμικό πλαίσιο αποτροπής χειραγώγησης της σχετικής αγοράς, όπως αυτό διαμορφώνεται από τον κανονισμό REMIT σε συνάρτηση με τις συναφείς ρυθμίσεις της χρηματοπιστωτικής νομοθεσίας.

Κυριότερες Συντομογραφίες

ACER – Agency for the Cooperation of Energy Regulators (Οργανισμός Ρυθμιστικών Συνεργασίας Αρχών Ενέργειας ΕΕ)

ΑΔΜΗΕ – Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
ΑΠΕ – Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΓΕΔΕΕ – Γενικό Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΕΗ – Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

ΔΕΔΔΗΕ – Διαχειριστής Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας

ΔΕΚ – Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

ΕΣΜΗΕ – Ελληνικό Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
ENTSO-E – European Network of Transmission System Operators for Electricity

HENEX – Hellenic Energy Exchange (Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας)

ΚωΔΠρομ – Κώδικας Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας

NEMOS – Nominated Electricity Market Operators

OTC – Over The Counter (Διμερείς Αγορές εκτός οργανωμένου χρηματιστηρίου)

ΡΑΑΕΥ – Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων

ΡΑΕ – Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

REMIT – Regulation on Wholesale Energy Market Integrity and Transparency (Κανονισμός για την Ακεραιότητα & Διαφάνεια της Χονδρεμπορικής Αγοράς Ενέργειας)

ΣΛΕΕ – Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

TSO – Transmission System Operator (Διαχειριστής Συστήματος Μεταφοράς)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	1
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	3
Εισαγωγή	5
Ιστορική αναδρομή.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.....	9
1.1 Η λειτουργία και τα χαρακτηριστικά της ηλεκτρικής ενέργειας:	9
1.2 Η Νομική φύση της ενέργειας	10
1.3 Η φύση της σύμβασης παροχής ηλεκτρικής ενέργειας.....	11
1.4 Η έννοια της παράδοσης ηλεκτρικής ενέργειας.....	12
1.5 Ο θεσμός του Προμηθευτή Καθολικής Υπηρεσίας.....	13
1.6 Η ενέργεια ως εμπορεύσιμο αγαθό ή υπηρεσία.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - ΘΕΣΜΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΣΤΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ	16
2.1 Οι τρεις δέσμες μέτρων για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας	16
2.2 ΟΔΗΓΙΑ 96/92/ΕΚ – Πρώτη Δέσμη.....	17
2.3 Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 96/92/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη με το ν. 2773/1999	20
2.4 ΟΔΗΓΙΑ 2003/54/ΕΚ – Δεύτερη Δέσμη	23
2.5 Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2003/54/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη με το Ν. 3426/2005	25
2.6 Κριτική απελευθέρωσης της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας	26
2.7 ΟΔΗΓΙΑ 2009/72/ΕΚ – Τρίτη Δέσμη	29
2.8 Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ με το Ν. 4001/2011	30
2.9 Η εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΕ ΧΟΝΔΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΕ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ.....	38
3.1 Κύρια μοντέλα οργάνωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας	40
3.2 Μοντέλα οργάνωσης και λειτουργίας χονδρικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας υπό το σύστημα λειτουργίας του ανταγωνισμού.	42
3.2.1 Υποχρεωτική κοινοπραξία (Mandatory Pool)	43
3.2.2 Χρηματιστήρια ενέργειας (power exchanges) – μέθοδοι διαπραγμάτευσης.....	44
3.2.3 Διμερείς (εξωχρηματιστηριακές) συμβατικές σχέσεις (OTC ‘Over- the-counter -	45
market’).....	45
3.3. Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας (Hellenic Energy Exchange – HEnEx)	46

3.4 Ο ρόλος των NEMOs στη σύζευξη των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας.	47
3.5 Επιμέρους αγορές ενέργειας του Target Model	49
3.6 Συμμετέχοντες στην χονδρεμπορική αγορά.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ REMIT	54
4.1 Κανονισμός (ΕΕ) 1227/2011 (REMIT) για την ακεραιότητα και τη διαφάνεια στη χονδρική αγορά ενέργειας.....	55
4.2 Υποκείμενα και Πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού	56
4.3 Ο REMIT σε σχέση με τις Οδηγίες και Κανονισμούς του χρηματοπιστωτικού δικαίου της Ένωσης.....	57
4.4 Πρακτική συμμόρφωση των συμμετεχόντων στην αγορά με τον REMIT	59
4.5 Απαγόρευση χειραγώγησης της αγοράς.....	60
4.6 Παραδείγματα κατάχρησης αγοράς	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας.....	64
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ [ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ]	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ	71

Εισαγωγή

Η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας αποτελεί έναν από τους πιο δυναμικούς και σύνθετους τομείς δραστηριότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας, ευρισκόμενη τη δεδομένη χρονική στιγμή στο επίκεντρο της ενεργειακής μετάβασης. Η δομή και η λειτουργία της δεν περιορίζεται πλέον στην παραδοσιακή λογική του μονοπωλίου, αλλά οργανώνεται μέσα σε ένα πολυστρωματικό θεσμικό και τεχνικό πλαίσιο, το οποίο ενισχύει τη λειτουργία της αγοράς υπό συνθήκες ανταγωνισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μετάβαση από κλειστές, καθετοποιημένες αγορές σε ένα σύστημα ελεύθερου ανταγωνισμού υπήρξε σταδιακή και πολυσύνθετη, με τρεις βασικές δέσμες ευρωπαϊκών μέτρων να διαμορφώνουν τους βασικούς άξονες αυτής της εξέλιξης και να εισάγουν τα θεμέλια για τη λειτουργία της σύγχρονης χονδρεμπορικής αγοράς ενέργειας.

Σε αυτό το νέο περιβάλλον, η ηλεκτρική ενέργεια αντιμετωπίζεται ταυτόχρονα ως αγαθό, ως υπηρεσία και ως εμπορεύσιμο προϊόν, δημιουργώντας ένα μοναδικό κανονιστικό και οικονομικό υβρίδιο. Παραδοσιακά στοιχεία, όπως η φύση της ενέργειας και ο τρόπος παράδοσής της, συνυπάρχουν με σύγχρονες έννοιες, όπως η διαμεσολάβηση μέσω χρηματιστηρίων ενέργειας, η ύπαρξη εξειδικευμένων συμμετεχόντων – ανάμεσά τους οι NEMOs, οι παραγωγοί, οι προμηθευτές, οι traders και οι TSOs – καθώς και η λειτουργία επιμέρους αγορών που συνιστούν το ευρωπαϊκό target model: η Αγορά Επόμενης Ημέρας, η Ενδοημερήσια Αγορά, η Αγορά Εξισορρόπησης και η Προθεσμιακή Αγορά.

Η εξέλιξη αυτή δεν ήταν μόνο τεχνική ή οικονομική, αλλά είχε και νομική διάσταση. Το ευρωπαϊκό δίκαιο, ήδη από την Οδηγία 96/92/EK και μέχρι το σημερινό Ενεργειακό Πακέτο, αναμόρφωσε πλήρως το πλαίσιο οργάνωσης της αγοράς, εισάγοντας αρχές όπως το unbundling, η ανεξαρτησία των διαχειριστών, η διασυννοριακή σύζευξη αγορών και η συμμετοχή νέων φορέων, με στόχο την αποτελεσματικότητα, την ασφάλεια εφοδιασμού και την ενίσχυση του ανταγωνισμού.

Καίριο ρόλο σε αυτή τη νέα ενεργειακή αρχιτεκτονική διαδραματίζει το Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας (HEEX), το οποίο, σε συνεργασία με τους ευρωπαϊκούς ρυθμιστικούς φορείς και λειτουργώντας παράλληλα και ως NEMO, καθιστά δυνατή τη συμμετοχή της χώρας στη σύζευξη των αγορών και στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά ηλεκτρισμού.

Παράλληλα, η λειτουργία μιας απελευθερωμένης αγοράς δημιουργεί απαιτήσεις για αυστηρή εποπτεία και διαφάνεια. Ο Κανονισμός REMIT (1227/2011) αποτελεί ένα ακόμη χρήσιμο εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αποτροπή της κατάχρησης αγοράς και της χειραγώγησης τιμών στη χονδρεμπορική αγορά ενέργειας. Ο REMIT εισήγαγε ένα εξειδικευμένο

πλαίσιο υποχρεώσεων για τους συμμετέχοντες, συμπεριλαμβανομένης της δημοσίευσης προνομιακών πληροφοριών, της απαγόρευσης insider trading και της υποχρέωσης αναφοράς δεδομένων συναλλαγών στην ACER. Σε αντίθεση με συναφή ευρωπαϊκά νομοθετήματα, όπως ο Κανονισμός MAR και η Οδηγία MiFID II, που εφαρμόζονται στις χρηματοπιστωτικές αγορές, ο REMIT καλύπτει αποκλειστικά τα ενεργειακά προϊόντα χονδρικής και συμπληρώνει το ευρύτερο ρυθμιστικό πλέγμα αποτροπής κατάχρησης αγοράς.

Η διπλωματική εργασία εξετάζει τη διαμόρφωση της χονδρεμπορικής αγοράς ενέργειας με έμφαση στην ελληνική έννομη τάξη - από την ιστορική εξέλιξη και τη νομική θεμελίωση έως τη λειτουργική οργάνωση των χρηματιστηριακών αγορών - το δε ευρωπαϊκό πλαίσιο αναλύεται στον βαθμό που συνιστά το αναγκαίο θεσμικό υπόβαθρο για την κατανόηση των εγχώριων εξελίξεων. Στόχος είναι να καταστεί σαφής η μετάβαση από ένα μονοπωλιακό, ρυθμιζόμενο σύστημα σε μια σύνθετη, χρηματιστηριακά οργανωμένη αγορά. Περαιτέρω, η εργασία αποσκοπεί να φωτίσει τον τρόπο με τον οποίο το ευρωπαϊκό και ελληνικό δίκαιο διαμορφώνουν το πλαίσιο ακεραιότητας αγοράς και το πώς οι σύγχρονοι θεσμοί — HEnEx, NEMOs, TSOs, PAE και ACER — συγκροτούν μια αγορά που οφείλει να είναι ταυτόχρονα ανταγωνιστική, διαφανής και ασφαλής.

Αξίζει, εντούτοις, να επισημανθεί ότι η παρούσα εργασία δεν επιδιώκει την εξαντλητική παρουσίαση όλων των ζητημάτων που αναδύονται από τη λειτουργία της απελευθερωμένης αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας — ένα τέτοιο εγχείρημα θα υπερέβαινε κατά πολύ τα όρια μιας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας και θα προσέγγιζε την έκταση διατριβής. Αντιθέτως, ακολουθείται μια οριζόντια, συνθετική προσέγγιση, η οποία επικεντρώνεται στους βασικούς άξονες που περιγράφηκαν ανωτέρω. Ενδεικτικά, ζητήματα που αφορούν τη λιανική αγορά ενέργειας ή την προστασία του τελικού καταναλωτή εξετάζονται μόνον εφόσον η ανάλυσή τους καθίσταται αναγκαία για τη χαρτογράφηση της χονδρεμπορικής αγοράς, χωρίς να αποτελούν αυτοτελές αντικείμενο έρευνας. Ομοίως, ζητήματα όπως η ανάλυση των ΑΠΕ ως ξεχωριστού ρυθμιστικού πεδίου, καθώς και η συγκριτική μελέτη με άλλες εθνικές έννομες τάξεις εκφεύγουν του πεδίου της παρούσας εργασίας. Επισημαίνεται, συνεπώς, ότι ο αναγνώστης καλείται να προσεγγίσει την παρούσα ως μια εισαγωγή στα κυρίαρχα νομικά και θεσμικά χαρακτηριστικά της χονδρικής αγοράς ηλεκτρισμού στην Ελλάδα και όχι ως μια εξαντλητική πραγμάτευσή της.

Ιστορική αναδρομή

Σε εθνικό επίπεδο, η αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον οργανισμό της Δ.Ε.Η. κι αυτό διότι για πολλές δεκαετίες η Δ.Ε.Η., γνωστή και ως ιστορική πάροχος ηλεκτρικής ενέργειας, είχε την αποκλειστικότητα της παραγωγής, της μεταφοράς και της προμήθειας της ηλεκτρικής ενέργειας. Η Δ.Ε.Η. ιδρύθηκε με τον **ν. 1468/1950**, υπό την μορφή της δημόσιας επιχείρησης και σύμφωνα με το άρ. 1 παρ. 1 του ν. 1468/1950 είχε ως **σκοπό «την κατασκευήν και εκμετάλλευσιν υδροηλεκτρικών και θερμοηλεκτρικών εργοστασίων καθ' άπασαν την χώραν, την εγκατάστασιν εθνικού δικτύου προς μεταφοράν της παραγομένης ηλεκτρικής ενέργειας και την διάθεσιν αυτής»**.

Πριν την ίδρυση και λειτουργία της Δ.Ε.Η. υφίσταντο τόσο δημοτικές όσο και ιδιωτικές επιχειρήσεις που παρήγαγαν ηλεκτρική ενέργεια, πλην όμως οι υποδομές τους δεν επαρκούσαν για την κάλυψη της ζήτησης, ενώ παράλληλα καλούνταν να αντιμετωπίσουν ελλείψεις σε επίπεδο εισαγόμενης πρώτης ύλης, εξαιτίας του Α' και Β' Παγκοσμίου πολέμου. Η δραστηριοποίηση των εν λόγω μικρής εμβέλειας επιχειρήσεων συνεχίστηκε για ένα διάστημα **παράλληλα** με την λειτουργία της Δ.Ε.Η.. Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου, η ανάγκη αναδιάρθρωσης του συστήματος ηλεκτρικής ενέργειας ήταν πιο αναγκαία από ποτέ, και αυτή δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί παρά με την διαμόρφωση ενός ενοποιημένου δικτύου. Ο στόχος αυτός επιτεύχθηκε με το ν.δ. 3523/1956, με το οποίο η Δ.Ε.Η. απέκτησε, πέρα από το ήδη κατοχυρωμένο προνόμιο της παραγωγής και μεταφοράς της ηλεκτρικής ενέργειας, και το αποκλειστικό δικαίωμα **διανομής** της, αναλαμβάνοντας παράλληλα την υποχρέωση να προβεί στη σταδιακή εξαγορά όλων των έως τότε υφιστάμενων ηλεκτρικών εταιρειών και την καθιέρωση νέων τιμολογίων, ενιαίων για όλη τη χώρα.¹ Ως εκ τούτου η Δ.Ε.Η. λειτουργούσε εφεξής υπό συνθήκες **κρατικού μονοπωλίου**, καταφέροντας παράλληλα να πετύχει, σταδιακά, αυτό που δεν είχαν καταφέρει οι προκάτοχοί της, οι μικρές τοπικές εκμεταλλεύσεις, ήτοι να ηλεκτροδοτήσει το σύνολο της ελληνικής επικράτειας μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Από οικονομικής σκοπιάς, η λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας υπό το μοντέλο του κρατικού μονοπωλίου είχε μεγάλη σημασία καθόσον θα εξασφάλιζε **οικονομίες κλίμακας**, μέσω της παραγωγής μεγάλης κλίμακας ηλεκτρικής ενέργειας σε χαμηλό κόστος. Ωστόσο, όπως

¹ Άρθρο του καθηγητή του ΕΜΠ Μιχάλη Παπαδόπουλου στην ιστοσελίδα kathimerini.gr, με τίτλο « Η ίδρυση και ανάπτυξη της Δ.Ε.Η. », 2018 [<https://www.kathimerini.gr/society/959053/i-idrysi-kaianaptyxtis-dei/>]

διαπιστώθηκε εκ των υστέρων, το μοντέλο του **κρατικού** μονοπωλίου συνοδεύτηκε από την εφαρμογή της πολιτικής του κρατικού παρεμβατισμού, παρά τον αρχικό σχεδιασμό ο

οποίος προέβλεπε ότι η Δ.Ε.Η. θα λειτουργούσε ανεξάρτητη από το Κράτος. Από την περίοδο της δικτατορίας και μετέπειτα, η διοίκηση της Δ.Ε.Η. τελούσε υπό την αίρεση της εκλογής νέας κυβέρνησης, πρακτική η οποία επέφερε μεγάλη αστάθεια στην λειτουργία της επιχείρησης, συντέλεσε δε στην διαμόρφωση μιας γενικότερης αντίληψης περί ισχνής αποδοτικότητας της παρόχου.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 η Ελλάδα εισήλθε σταδιακά σε τροχιά απελευθέρωσης της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας, υιοθετώντας ένα **νέο μοντέλο** οργάνωσης και λειτουργίας, αυτό του **ανταγωνισμού**, βάσει του οποίου περισσότερες της μίας επιχειρήσεις θα είχαν την δυνατότητα να συμμετέχουν στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, παρέχοντας υπηρεσίες σε ανταγωνιστικές τιμές, μειώνοντας κατ'αυτόν τον τρόπο το κόστος της ενέργειας για τον τελικό καταναλωτή. Οι βάσεις για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας τέθηκαν εξ αρχής σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ κυρίαρχο ρόλο, όπως θα δούμε, διαδραμάτισαν οι **τρεις δέσμες Οδηγιών της Ε.Ε.** που θα εξετάσουμε αναλυτικά στην συνέχεια. Η ενεργειακή πολιτική που χάραξε η **Ευρωπαϊκή Ένωση**, όπως αυτή κατοχυρώθηκε στο **άρθρο 194 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ)**, αποσκοπούσε στη διαμόρφωση μιας **ενιαίας και ανταγωνιστικής ενεργειακής αγοράς**, η οποία θα λειτουργούσε προς όφελος των πολιτών και των επιχειρήσεων της Ένωσης. Βασικοί στόχοι εξακολουθούν να είναι: α) η **εξασφάλιση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς ενέργειας**, β) η **διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού** εντός της Ένωσης, γ) η **προώθηση της ενεργειακής απόδοσης**, της **εξοικονόμησης ενέργειας** και της **ανάπτυξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας**, και δ) η **προώθηση της διασύνδεσης των ενεργειακών δικτύων**. Στο πλαίσιο αυτό, η Ένωση ανέλαβε νομοθετικές πρωτοβουλίες – γνωστές ως **«δέσμες μέτρων για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας»** – με σκοπό τη σταδιακή **κατάργηση των εθνικών μονοπωλίων**, τη **ρύθμιση της πρόσβασης στα δίκτυα**, και την **εναρμόνιση των κανόνων ανταγωνισμού** στα κράτη μέλη.

Όπως θα εξετάσουμε και στη συνέχεια, η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα έχει καταστεί ανοικτή στον ανταγωνισμό, προσφέροντας επιλογές στους καταναλωτές για τον πάροχο ενέργειας της επιλογής τους. Παράλληλα, αξίζει να αναφερθεί ότι, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής και διεθνούς προσπάθειας για βιώσιμη ανάπτυξη και ενεργειακή μετάβαση, η χώρα έχει

στραφεί με αυξανόμενο ρυθμό προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας². Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι το 2024, η **κατανάλωση** ηλεκτρικής ενέργειας στην ΕΕ προήλθε κατά 47,4%

από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας από 34,8% το 2023, σημειώνοντας αύξηση 2,6% σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat. Το δε μερίδιο της Ελλάδας ξεπέρασε τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, καθώς το ποσοστό κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ έφτασε στο 51%³, καθιστώντας πλέον σαφές ότι οι ΑΠΕ, ως εναλλακτικές πηγές ενέργειας, τείνουν να αντικαταστήσουν τις παραδοσιακές - συμβατικές πηγές ενέργειας του άνθρακα και του πετρελαίου, συμβάλλοντας στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης.

Προτού όμως μεταβούμε στα κεφάλαια εκείνα που αναφέρονται ειδικώς στην σταδιακή απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα, θεματική η οποία θα μας απασχολήσει, θα προηγηθεί μια ανάλυση της **έννοιας της ηλεκτρικής ενέργειας**, όπως αυτή (η έννοια) έχει διαμορφωθεί σε θεωρητικό και νομολογικό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

1.1 Η λειτουργία και τα χαρακτηριστικά της ηλεκτρικής ενέργειας:

Στην παρούσα ενότητα θα εξετάσουμε την έννοια της ηλεκτρικής ενέργειας από νομική σκοπιά. Προκειμένου να γίνουν κατανοητοί οι προβληματισμοί που ακολουθούν σχετικά με την νομική φύση της ενέργειας, σκόπιμο κρίνεται να προηγηθεί η αναφορά των φυσικών χαρακτηριστικών της.

Βασικό χαρακτηριστικό της ηλεκτρικής ενέργειας, είναι ότι αυτή **δεν αποθηκεύεται. Ακριβώς επειδή δεν έχει καταστεί εφικτή η αποτελεσματική αποθήκευσή της**, η ηλεκτρική ενέργεια πρέπει να καταναλώνεται άμεσα την στιγμή που παράγεται, ούτως ώστε να μην χάνεται και προκειμένου να επιτυγχάνεται ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης.⁴ Από

² Ως Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) ορίζονται οι ενεργειακές πηγές (ο ήλιος, το νερό, ο άνεμος, η βιομάζα κ.λπ.), οι οποίες υπάρχουν σε αφθονία στο φυσικό περιβάλλον, με βασικό πλεονέκτημά τους ότι είναι ανεξάντλητες. Η Ελλάδα έχει επενδύσει σημαντικά στις ΑΠΕ, ιδίως στα αιολικά και ηλιακά πάρκα.

³ <https://www.energygame.gr/ananeosimes-piges-ape/451646/eurostat-ilektriki-energeia-apo-apeeftase-to-47-to-2024/>.

⁴ Α. Ζησιού, Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η θέση του ενεργειακού καταναλωτή στην Ευρωπαϊκή έννομη τάξη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2023, σελ. 60

τεχνικής απόψεως, μολονότι η παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια **δεν** είναι **αποθηκεύσιμη**, στην πράξη αποθηκεύοντας τις **πρώτες ύλες** για την παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας (λ.χ. λιγνίτη ή πετρέλαιο,) καθίσταται εφικτό να διατηρηθεί η παραγωγική ικανότητα των εγκαταστάσεων παραγωγής.⁵

Περαιτέρω, ο κίνδυνος απώλειας της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας – λόγω αδυναμίας αποθήκευσής της - δεν εντοπίζεται μόνο κατά το στάδιο της παραγωγής της αλλά και κατά την μεταφορά της από τους σταθμούς παραγωγής μέσω του δικτύου γραμμών μεταφοράς προς τους τελικούς καταναλωτές (κοινούς ή βιομηχανίες), όπου μέρος της ηλεκτρικής ενέργειας χάνεται καθώς μετατρέπεται σε θερμότητα. Μάλιστα, όσο μεγαλύτερη η απόσταση μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης, τόσο μεγαλύτερη και η απώλεια ηλεκτρικής ενέργειας.⁶ Προκειμένου να διοχετεύεται η ηλεκτρική ενέργεια με τις λιγότερες δυνατές απώλειες, χρησιμοποιούνται μετασχηματιστές **υψηλής ή υπερυψηλής τάσης**, οι οποίοι εντάσσονται στα **δίκτυα μεταφοράς** ηλεκτρικής ενέργειας. Ακολούθως, προκειμένου να φτάσει η ηλεκτρική ενέργεια στους τελικούς καταναλωτές, διοχετεύεται σε **υποσταθμούς μέσης ή χαμηλής τάσης**, μεταφέρεται δηλ. μέσω των **δικτύων διανομής**. Σήμερα, τα δίκτυα μεταφοράς βρίσκονται υπό την εποπτεία των εθνικών Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς (ΔΣΜ), ενώ τα δίκτυα διανομής διαχειρίζονται οι εθνικοί Διαχειριστές Συστημάτων Διανομής (DSOs). Πιο συγκεκριμένα, καθήκοντα Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα εκτελεί ο ΑΔΜΗΕ, ενώ την ευθύνη για το **Δίκτυο Διανομής** φέρει ο **ΔΕΔΔΗΕ (Διαχειριστής Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας)**.

1.2 Η Νομική φύση της ενέργειας

Κατά τα οριζόμενα στο άρθρο **947 ΑΚ** «*Πράγματα, κατά την έννοια του νόμου, είναι μόνο ενσώματα αντικείμενα. Πράγματα λογίζονται και οι φυσικές δυνάμεις ή ενέργειες, ιδίως το ηλεκτρικό ρεύμα και η θερμότητα, εφόσον υπόκεινται σε εξουσίαση, όταν περιορίζονται σε ορισμένο χώρο.*». Γενικώς, λοιπόν, ως **πράγματα** κατά την έννοια του Αστικού Κώδικα είναι μόνο τα **ενσώματα αντικείμενα**, όσα δηλ. φέρουν υλική υπόσταση. Εξ αντιδιαστολής, τα ασώματα αντικείμενα δεν πληρούν τις προϋποθέσεις της έννοιας του πράγματος. **Εξάιρεση** από την άνω διάταξη θέτει η δεύτερη παράγραφος του εν λόγω άρθρου, σύμφωνα με την οποία η ηλεκτρική

⁵ Δημήτρης Χρ. Λιάππης, Ηλεκτρική Ενέργεια και Δίκαιο των Συμβάσεων, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2018, σελ. 51

⁶ Α. Ζησιού, ο.π., σελ. 61

ενέργεια⁷ είναι πράγμα κατά **νομικό πλάσμα**. Επισημαίνεται ότι, προκειμένου να θεωρηθεί η ηλεκτρική ενέργεια ως πράγμα, θα **πρέπει** να υπόκειται κατά τις επιταγές της διάταξης σε ανθρώπινη εξουσίαση, προϋπόθεση που πληρούται όταν **λ.χ. μπορεί να δεσμευτεί σε ορισμένο δίκτυο**. Έτσι λοιπόν, δεν είναι πράγμα κατά την έννοια του αρ. 947 παρ. 2 ΑΚ η ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από κεραυνό.⁸ Πλην όμως, η υπαγωγή της ενέργειας στην νομική έννοια του πράγματος παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες, καθώς, όπως έχει

υποστηριχτεί, νοούμενη η ηλεκτρική ενέργεια ως πράγμα θα έπρεπε να μπορεί να αποτελέσει και αντικείμενο ενεχύρου κατ' ΑΚ 1209 επ. Όμως κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατόν λόγω της ιδιαίτερης φύσης της ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία, ως ανωτέρω εξετάθη, δεν αποθηκεύεται και εξ' αυτού του λόγου πρέπει να καταναλώνεται την στιγμή που παράγεται.⁸

Αναφορές στην ηλεκτρική ενέργεια δεν εντοπίζονται μόνο στον ΑΚ αλλά και στον ΠΚ και συγκεκριμένα στο άρθρο **372 παρ. 2 ΠΚ**. Κατά τον ποινικό νομοθέτη αποτελεί κινητό πράγμα η ενέργεια του ηλεκτρισμού, του ατμού και κάθε άλλη ενέργεια. Κατά συνέπεια διαπράττει **κλοπή** όποιος παράνομα αφαιρεί την ηλεκτρική ενέργεια που βρίσκεται στην εξουσίαση άλλου με σκοπό την παράνομη ιδιοποίησή της.⁹

1.3 Η φύση της σύμβασης παροχής ηλεκτρικής ενέργειας

Επισημαίνεται ότι ο ιδιότυπος χαρακτήρας της ενέργειας επιτρέπει την υπαγωγή της σε διάφορους συμβατικούς τύπους. Ειδικότερα, όσον αφορά την **παροχή ή προμήθεια** ηλεκτρικής ενέργειας, η σχετική σύμβαση, σύμφωνα με την θεωρία και την κρατούσα νομολογία, είναι **μικτή** και μπορεί να έχει την μορφή της **σύμβασης πώλησης**, συνδυαστικά με στοιχεία από τη σύμβαση μίσθωσης έργου, τη παρακαταθήκης κ.ά.¹⁰

Ως **πώληση** ηλεκτρικής ενέργειας ορίζεται η έναντι ανταλλάγματος υποχρέωση του πωλητή να παράσχει ρεύμα με σκοπό την περιέλευσή του στην άμεση εξουσία του αντισυμβαλλομένου του. Η πώληση ηλεκτρικού ρεύματος έχει χαρακτηριστεί **πώληση γένους**, η οποία κατευθύνεται σε διαρκή παροχή με συνέπεια ο πωλητής να υπέχει την υποχρέωση να είναι έτοιμος για συνεχή παροχή ανάλογα με τις ανάγκες του καταναλωτή¹¹. Διέπεται κατά

⁷ Απ. Γεωργιάδης, Εγχειρίδιο Εμπραγμάτου Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2012, σελ. 77 ⁸

Απ. Γεωργιάδης, ο.π., σελ. 78

⁸ Δημήτρης Χ. Λιάππης, ο.π., σελ. 67

⁹ ΑΠ 846 / 2019, (Ζ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ), Επίσημη ιστοσελίδα Αρείου Πάγου

¹⁰ Δημάκος, ΕρμΑΚ, αθρ. 947, σελ. 28-29

¹¹ Δημήτρης Χ. Λιάππης, ο.π., σελ. 149

κανόνα από τις διατάξεις των άρθρων 513 ΑΚ, στο μέτρο που οι διατάξεις αυτές προσιδιάζουν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της σύμβασης παροχής ή προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Έτσι λοιπόν, ενώ για την λύση της κοινής σύμβασης πώλησης προβλέπεται η άσκηση του δικαιώματος της **υπαναχώρησης**, στην περίπτωση της σύμβασης παροχής ή προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία έχει **διαρκή** χαρακτήρα, η σύμβαση λύεται με **καταγγελία**. Ρητή νομοθετική πρόβλεψη ως προς την καταγγελία της σύμβασης παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, στη λιανική αγορά, απαντάται στον Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας, ο οποίος διέπει τις σχέσεις προμηθευτή και τελικού καταναλωτή στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα στο αρ. 21 αυτού, προβλέπονται τα σχετικά με την δυνατότητα καταγγελίας της σύμβασης από οποιονδήποτε εκ

των συμβαλλομένων μερών (προμηθευτή και πελάτη) καθώς και οι ειδικότερες προϋποθέσεις για την άσκηση του σχετικού δικαιώματος.¹³

1.4 Η έννοια της παράδοσης ηλεκτρικής ενέργειας

Η ενέργεια ως **εμπορεύσιμο αγαθό** προσδιορίζεται αναγκάως από την έννοια της **παράδοσης**. Όπως έχει ήδη λεχθεί, η ηλεκτρική ενέργεια δεν εμπίπτει στην έννοια του κλασσικού αλλά του ιδιότυπου εμπορεύματος, κατά συνέπεια και η παράδοση εν προκειμένω δεν αποδίδεται υπό την κλασσική της έννοια. Αυτό που εννοείται ως παράδοση ηλεκτρικής ενέργειας είναι η δυνατότητα του καταναλωτή να συνδεθεί με το δίκτυο και να καταναλώσει συγκεκριμένη ποσότητα ενέργειας σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή.¹²

Κατά την διαδικασία του ενεργειακού εφοδιασμού ωστόσο, είναι δυνατόν να ανακύψουν ζητήματα μεταξύ της προσφερόμενης και της ζητούμενης ποσότητας ηλεκτρικής ενέργειας, τα οποία καλούνται να επιλύσουν οι διαχειριστές μεταφοράς. Για την αποφυγή ή τον περιορισμό του κινδύνου συμφορισμού στο δίκτυο και προκειμένου για την επίλυση τυχόν ανισορροπιών μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, χρησιμεύουν ειδικού τύπου δικαιώματα, τα

¹³ Άρθρο **21 ΚωδΠρομ**, παρ. 1-4: «1. Ο Πελάτης δύναται οποτεδήποτε και αναίτια να καταγγείλει τη Σύμβαση Προμήθειας. Η καταγγελία της Σύμβασης Προμήθειας από Πελάτη ουδεμία συνέπεια, οικονομική ή άλλης φύσεως, επιφέρει σε βάρος του Πελάτη, με εξαίρεση την περίπτωση που η Σύμβαση Προμήθειας περιλαμβάνει ειδικούς όρους σχετικά με τον ελάχιστο χρόνο ισχύος και την οφειλόμενη αποζημίωση αν η Σύμβαση καταγγελθεί από τον Πελάτη, ή από τον Προμηθευτή αποκλειστικά λόγω υπερημερίας του Πελάτη ως προς την εξόφληση οφειλών του, πριν την παρέλευση του ελάχιστου χρόνου. Σε κάθε περίπτωση, ο Προμηθευτής δεν δικαιούται αποζημίωση αν η Σύμβαση καταγγελθεί από τον Πελάτη εντός τριά ντα (30) ημερών από την ειδοποίηση του Προμηθευτή για τροποποίηση όρου της

¹² Α. Ζησιού, ο.π., σελ. 66

Σύμβασης ή τη γνώση της τροποποίησης Χρεώσεων Προμήθειας, ακόμη και αν η εν λόγω καταγγελία λάβει χώρα κατά τη διάρκεια του ελάχιστου χρόνου ισχύος της Σύμβασης.

2. Η καταγγελία της Σύμβασης Προμήθειας από Πελάτη γίνεται εγγράφως. Με την επιφύλαξη της παρ. 3 του άρθρου 42 του παρόντος, τα αποτελέσματα της καταγγελίας επέρχονται μετά την παρέλευση τριάντα (30) ημερών από την ημερομηνία αποστολής αυτής στον Προμηθευτή.

3. Με την επιφύλαξη των ειδικότερων ρυθμίσεων που ισχύουν για τους Ευάλωτους Πελάτες, ο Προμηθευτής δύναται να καταγγείλει τη Σύμβαση Προμήθειας και να προβεί στις προβλεπόμενες ενέργειες προς τον αρμό- διο Διαχειριστή για την παύση εκπροσώπησης μετρητή Πελάτη του, τον οποίο έχει καταστήσει υπερήμερο ως προς την εξόφληση ληξιπρόθεσμων οφειλών, κατά τα οριζόμενα στην παρ. 6 του άρθρου 39 του παρόντος. Τα αποτελέσματα της κατά τα ανωτέρω καταγγελίας επέρχονται άμεσα.

4. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου, καθώς και της παραγράφου 7 του άρθρου 39, αν ο Πελάτης παραβαίνει όρους της Σύμβασης Προμήθειας, οι οποίοι έχουν συμφωνηθεί από τα μέρη ως ουσιώδεις, για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριάντα (30) ημερών, ο Προμηθευτής ειδοποιεί σχετικά τον Πελάτη, θέτοντας προθεσμία τουλάχιστον τριάντα (30) ημερών για την άρση της παράβασης και τον ενημερώ- νει για τις συνέπειες της τυχόν μη συμμόρφωσής του εντός της ταχθείσας προθεσμίας. Αν η ανωτέρω προ- θεσμία παρέλθει άπρακτη, ο Προμηθευτής δικαιούται να καταγγείλει τη Σύμβαση Προμήθειας και να προβεί στις προβλεπόμενες ενέργειες προς τον αρμόδιο Διαχειριστή για την παύση εκπροσώπησης του μετρητή του Πελάτη. Τα αποτελέσματα της κατά τα ανωτέρω καταγγελίας επέρχονται άμεσα.»

οποία διαχειρίζονται οι διαχειριστές μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Ειδικότερα, πρόκειται για τα Physical Transmission Rights και τα Financial transmission rights, τα οποία γίνονται αντικείμενο διαπραγμάτευσης στην **χρηματοπιστωτική αγορά ενέργειας**, όπου το αγαθό της ηλεκτρικής ενέργειας λειτουργεί ως οικονομικό προϊόν και αντιμετωπίζεται ως εμπόρευμα (commodity), δεκτικό συναλλαγών, που προσδιορίζεται αναγκαία από τον **τόπο παράδοσης, την χρονική περίοδο ή τον τρόπο παράδοσης**.¹³ Μέσω της αξιοποίησης αυτών των σύγχρονων οικονομικών προϊόντων καθίσταται εφικτό να αντισταθμίζεται ο κίνδυνος που απορρέει από τις διακυμάνσεις των τιμών και τις χωρικές διαφορές στο κόστος μεταφοράς.

1.5 Ο θεσμός του Προμηθευτή Καθολικής Υπηρεσίας

Ο χαρακτηρισμός της ηλεκτρικής ενέργειας ως αγαθού ύψιστης σπουδαιότητας για την διαβίωση και ανάπτυξη του ανθρώπου σε συνδυασμό με την μέχρι πρότινος μονοπωλιακή δομή της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, καθιστούσε **υποχρεωτική** για την επιχείρηση ηλεκτρικής ενέργειας την σύναψη σύμβασης προμήθειας με όλους τους καταναλωτές. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλιζόταν η παροχή του έννομου αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας και στους πιο ευάλωτους καταναλωτές. Κι ενώ πλέον έχει καταργηθεί το μονοπώλιο στην προμήθεια της ηλεκτρικής ενέργειας με συνέπεια ο καταναλωτής να μπορεί να επιλέξει μεταξύ περισσότερων προμηθευτών, διατηρείται υπό προϋποθέσεις η υποχρεωτικότητα της σύναψης σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, προς όφελος των ευάλωτων ομάδων και οικονομικά

¹³ Α. Ζησιού, ο.π., σελ. 67

ασθενέστερων. Στο πλαίσιο αυτό θεσπίστηκε ο θεσμός του **Προμηθευτή Καθολικής Υπηρεσίας**, ο οποίος εισήχθη με το αρ.3 παρ. 3 της Οδηγίας 2009/72. Στο ελληνικό δίκαιο ο θεσμός του Προμηθευτή Καθολικής Υπηρεσίας έχει προβλεφθεί στα άρθρα 58 του ν. 4001/2011 και 44 του Κωδ.Προμ., κατ' ενσωμάτωση της ως άνω Οδηγίας. Σε δύο κατηγορίες περιπτώσεων ο Προμηθευτής Καθολικής Υπηρεσίας **υποχρεούται** να προμηθεύει οικιακούς καταναλωτές και μικρές επιχειρήσεις (με ισχύ παροχής μέχρι και 25 kVA): α. όταν οι υποψήφιοι Πελάτες έχουν αδρανήσει σχετικά με το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής Προμηθευτή και β. όταν οι υποψήφιοι Πελάτες αδυνατούν να βρουν Προμηθευτή στην απελευθερωμένη αγορά με βάση τους υφιστάμενους εμπορικούς όρους. Σύμφωνα με το **αρ. 58 παρ. 4 του ν. 4001/2011** ως Προμηθευτής Καθολικής Υπηρεσίας ορίζεται η επιχείρηση **προμήθειας** ηλεκτρικής ενέργειας με το **μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς ανά κατηγορία πελατών**, υπό το πρίσμα ότι μπορεί να απορροφήσει αποτελεσματικότερα - από ό,τι οι ανταγωνιστές της που κατέχουν

μικρότερο μερίδιο της αγοράς - τις οικονομικές απώλειες που θα ανακύψουν από την αναγκαστική εις βάρος της σύμβαση με πελάτες που υπό άλλες συνθήκες ενδεχομένως δεν θα ενέκρινε.

Ο θεσμός του Προμηθευτή Καθολικής Υπηρεσίας λειτουργεί, επομένως, ως **κοινωνική εγγύηση συνέχειας τροφοδότησης** σε ένα καθεστώς ανταγωνισμού: διασφαλίζει ότι οικιακοί πελάτες και μικρές επιχειρήσεις έως 25 kVA έχουν **πρόσβαση σε προμήθεια** ακόμη κι όταν δεν ασκούν το δικαίωμα επιλογής προμηθευτή ή **δεν μπορούν** να βρουν προμηθευτή με τους υφιστάμενους εμπορικούς όρους. Η επιλογή του Προμηθευτή Καθολικής Υπηρεσίας με κριτήριο το **μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς** ανά κατηγορία πελατών (ν. 4001/2011, άρθρο 58) επιδιώκει **αναλογική κατανομή του βάρους**, εφόσον ο μεγαλύτερος παίκτης διαθέτει την κλίμακα για να απορροφήσει αποτελεσματικότερα το σχετικό κόστος.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η απελευθέρωση της αγοράς δεν αναιρεί τη **δημοσίου συμφέροντος** διάσταση της ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά την ενσωματώνει με στοχευμένες υποχρεώσεις κοινής ωφέλειας. Η προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας αναδεικνύεται έτσι ως **ιδιότυπη πώληση** με έντονα **υπηρεσιακά** χαρακτηριστικά, πλαισιωμένη από ειδικούς μηχανισμούς προστασίας των οικονομικά ευάλωτων.

Με βάση τα παραπάνω, στην επόμενη ενότητα εξετάζεται συστηματικά η **ταξινόμηση της ενέργειας ως εμπορεύσιμου αγαθού ή/και υπηρεσίας**.

1.6 Η ενέργεια ως εμπορεύσιμο αγαθό ή υπηρεσία

Με την **ΟΛΑΠ 217/1939** η διχογνωμία στην **ελληνική νομολογία** ως προς το εάν η ηλεκτρική ενέργεια συνιστά εμπορεύσιμο αγαθό ή υπηρεσία έχει αρθεί. Ειδικότερα, η ως άνω απόφαση έκρινε ότι όταν η ηλεκτρική δύναμη παρέχεται έναντι ανταλλάγματος σε τρίτους είναι πράγμα που χρησιμεύει για την ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών αλλά και για κερδοσκοπία, επομένως, όπως κατέληξε η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, **η ενέργεια στο νομικό κόσμο αντιμετωπίζεται ως εμπόρευμα**.

Ομοίως και σε ενωσιακό επίπεδο συναντάμε την ίδια θεώρηση. Σύμφωνα με την πάγια **ευρωπαϊκή νομολογία**, η ενέργεια αποτελεί εμπορεύσιμο αγαθό και ως εκ τούτου υπόκειται στις διατάξεις περί ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων. Σχετικώς έχουν κρίνει αποφάσεις του ΔΕΚ (ΔΕΕ) και συγκεκριμένα η απόφαση **Costa κατά Enel, 6/1964** καθώς και η απόφαση **C-393/92 Almelo**¹⁴ η οποία αποφαινεται ρητά ότι το **ηλεκτρικό ρεύμα είναι εμπόρευμα**. Όπως

υποστηρίζεται, βέβαια, η υπαγωγή της ενέργειας στην έννοια του εμπορεύματος ή της υπηρεσίας δεν έχει ιδιαίτερη πρακτική σημασία, καθώς πλέον η νομολογία του ΔΕΕ στο ζήτημα της ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων **εναρμονίσθηκε** προς τις αποφάσεις για την ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών.¹⁵

Περαιτέρω, διακρίνοντας ανά τομέα δραστηριότητας, αξίζει να σημειωθεί ότι, όπως γίνεται δεκτό, η **προμήθεια ενέργειας** υπόκειται στις διατάξεις του άρθρου 26 ΣΛΕΕ περί ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων, ενώ ό,τι σχετίζεται με την λειτουργία της **παραγωγής, της μεταφοράς και της διανομής ενέργειας** λογίζεται ως **υπηρεσία**.¹⁶

Από την άλλη, η ενέργεια ως **υπηρεσία** συντείνει στην ικανοποίηση των αναγκών του αποδέκτη αυτής. Για την πληρέστερη κατανόηση της έννοιας της υπηρεσίας βοηθούν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: η υπηρεσία είναι άυλη, δεν κατασκευάζεται, δεν μεταβιβάζεται και δεν αποθηκεύεται.

Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή και την εθνική νομοθεσία, οι υπηρεσίες ενέργειας, χάρη στην αξία τους για το δημόσιο συμφέρον και την σημασία της ενέργειας για την αξιοπρεπή διαβίωση των ανθρώπων, χαρακτηρίζονται ως υπηρεσίες δημοσίου συμφέροντος ή κοινής

¹⁴ Η απόφαση του ΔΕΚ **C-393/92 Almelo** παραπέμπει στην υπόθεση **Costa κατά Enel**.

¹⁵ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, 2003, Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο. Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 32, υποσημ. 79

¹⁶ Α. Ζησιού, Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η θέση του ενεργειακού καταναλωτή στην Ευρωπαϊκή έννομη τάξη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2023, σελ. 65

ωφέλειας. Περαιτέρω, η ενέργεια, κοινωνικό αγαθό ζωτικής σημασίας, προστατεύεται και συνταγματικά δυνάμει του αρ. 2 παρ. 1 του Συντάγματος. Στα πλαίσια αυτά, δέον όπως αναφερθεί η κρίση της **ΟΛΣΤΕ 1972/2012**, σύμφωνα με την οποία η νομοθετική ρύθμιση του άρθρου 53 παρ. 1 ν. 4021/2011, περί διακοπής της ηλεκτροδότησης σε όσους καταναλωτές δεν είχαν εξοφλήσει το Έκτακτο Ειδικό Τέλος Ηλεκτροδοτούμενων Δομημένων Επιφανειών (πρόκειται για το γνωστό και πολυσυζητημένο χαράτσι), κρίθηκε **αντισυνταγματική**.¹⁷

Συμπερασματικά, η ηλεκτρική ενέργεια αντιμετωπίζεται κυρίως ως **αγαθό** στο δίκαιο της ελεύθερης κυκλοφορίας και στις οργανωμένες αγορές, ενώ ως προς τη σχέση με τον τελικό πελάτη - καταναλωτή φέρει περισσότερο τα στοιχεία της **υπηρεσίας**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - ΘΕΣΜΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΣΤΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ

2.1 Οι τρεις δέσμες μέτρων για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας

Για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προέβησαν στην έκδοση **παράγωγου δικαίου**. Στην παρούσα θεματική θα γίνει ανάπτυξη των βασικών προβλέψεων των τριών Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (γνωστές και ως Δέσμες), τις οποίες ενσωμάτωσε η Ελλάδα στην εθνική νομοθεσία, δυνάμει των οποίων επιτεύχθηκε – σε θεσμικό επίπεδο - η σταδιακή μετάβαση της χώρας σε μια απελευθερωμένη αγορά ηλεκτρικής ενέργειας.

¹⁷ Παρατίθεται επίμαχο χωρίο από την υπ' αριθμόν **1972/2012 ΟΛΣΤΕ**: «Κατά την γνώμη του Αντιπροέδρου Ν. Σακελλαρίου, των Συμβούλων Γ. Παπαγεωργίου, Γ. Ποταμιά, Μ. Παπαδοπούλου και Θ. Αραβάνη, με την οποία συντάχθηκε και η Πάρεδρος Φρ. Γιαννακού, η κύρωση της διακοπής της παροχής του ηλεκτρικού ρεύματος σε περίπτωση μη καταβολής του επίμαχου “τέλους” αντίκειται όχι μόνον στο άρθρο 5 παρ.1 του Συντάγματος και την αρχή της αναλογικότητας κατά τα εκτεθέντα ανωτέρω, αλλά επίσης και στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος, **διότι συνεπάγεται στέρηση κοινωνικού αγαθού ζωτικής σημασίας, ουσιώδους για την αξιοπρεπή, υπό τα σύγχρονα δεδομένα, διαβίωση του ανθρώπου**. Περαιτέρω, κατά την γνώμη των Συμβούλων Αι. Σακελλαροπούλου και Α-Γ.Βώρου, το επίμαχο μέτρο, η διακοπή δηλαδή του ηλεκτρικού ρεύματος ως μέτρου εξαναγκασμού για την καταβολή του επιδικού τέλους, αντίκειται, κατά το μέρος που αφορά σε φυσικά πρόσωπα, στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 του Συντάγματος, δεδομένου ότι χρησιμοποιεί **αγαθό ζωτικής σημασίας** για την ανθρώπινη διαβίωση, προκειμένου να εξασφαλίσει την εκπλήρωση φορολογικής υποχρέωσης για λόγους ασύνδετους προς το περιεχόμενο της συμβάσεως μεταξύ καταναλωτή και προμηθευτή του ηλεκτρικού ρεύματος, κατά δε το μέρος που αφορά σε νομικά πρόσωπα, αντίκειται στο άρθρο 5 παρ.1

2.2 ΟΔΗΓΙΑ 96/92/ΕΚ – Πρώτη Δέσμη

Η πρώτη από τις συνολικά τρεις νομοθετικές δέσμες απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας είναι η **Οδηγία 96/92/ΕΚ**, με την οποία προβλέφθηκε η **σταδιακή** απελευθέρωση (step-by-step procedure) της αγοράς. Οι δύο βασικότεροι στόχοι της Οδηγίας ήταν η **κατάργηση των εθνικών θεσμικών εμποδίων που καθιστούσαν αδύνατη ή δυσχέραιναν την πρόσβαση τρίτων στην αγορά ενέργειας** και η **διατήρηση του ανταγωνισμού**. Οι κύριοι άξονες ρύθμισης που εισήχθησαν με την εν θέματι Οδηγία παρατίθενται σημειακά κατωτέρω:

- Προβλέφθηκε η δυνατότητα επιβολής υποχρεώσεων παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (Υ.Κ.Ω ή Υ.Γ.Ο.Σ), για την διασφάλιση της επάρκειας του εφοδιασμού καθώς και για την προστασία των καταναλωτών και του περιβάλλοντος²⁰,

του Συντάγματος, κατά τα προεκτεθέντα. Εξ άλλου, κατά την γνώμη των Συμβούλων Χρ. Ράμμου, Μ. Καραμανώφ, Ι. Μαντζουράνη, Ι. Γράβαρη, Μ. Σταματελάτου και Β. Αραβαντινού, η διακοπή του ηλεκτρικού ρεύματος, όπως προβλέπεται στην ανωτέρω διάταξη της παραγράφου 11 του άρθρου 53 του ν. 4021/2011, αποτελεί μέτρο εξαναγκασμού για την καταβολή του επίδικου τέλους ασύνδετο με υπαιτιότητα του φορολογουμένου ή με την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του ως καταναλωτή ηλεκτρικής ενέργειας και με τα χαρακτηριστικά αυτά το εν λόγω μέτρο αντίκειται ευθέως στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος για το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου. Τούτο δε, διότι **χρησιμοποιεί αγαθό ζωτικής σημασίας για την ανθρώπινη διαβίωση ως μοχλό πίεσης για την εκπλήρωση φορολογικής υποχρέωσης, υποθιβάζοντας έτσι τον άνθρωπο από υποκείμενο της εννόμου τάξεως σε απλό μέσον για την επίτευξη (οσονδήποτε σοβαρών, αδιάφορο) δημόσιων σκοπών.**»²⁰ Άρθρο 3 παράγρ. 2 Οδηγίας 96/92

- Εισήχθησαν δύο συστήματα λειτουργίας για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν στον τομέα της **παραγωγής** της ενέργειας: α) το σύστημα της διαδικασίας χορήγησης αδείας, και β) το σύστημα πρόσκλησης υποβολής προσφορών. Απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η τήρηση των αρχών της διαφάνειας και της αμεροληψίας στη διαδικασία.¹⁸
- Θεσπίσθηκε για πρώτη φορά ο **διαχωρισμός** του διαχειριστή του συστήματος μεταφοράς από τον διαχειριστή του δικτύου διανομής.
- Εισήχθη η έννοια του **λογιστικού διαχωρισμού** των επιμέρους δραστηριοτήτων της ηλεκτρικής ενέργειας (unbundling of accounts), ο οποίος αφορούσε τις κάθετα ολοκληρωμένες επιχειρήσεις, δηλ. τις επιχειρήσεις εκείνες που ασκούσαν έστω δύο από τις δραστηριότητες της παραγωγής, της μεταφοράς και της διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και οι οποίες όφειλαν να τηρούν χωριστούς λογαριασμούς για καθεμία από τις δραστηριότητες που ασκούσαν¹⁹.

¹⁸ Άρθρα 7 παρ. 1 και 10 παρ. 2 της Οδηγίας 96/92/ΕΚ.

¹⁹ Μανώλης Ι. Βελεγράκης, «Η απορρύθμιση των κρατικών μονοπωλίων και η ηλεκτρική ενέργεια», Νομικό Βήμα, 2005, τόμος 53, σ. 1506.

- Καθιερώθηκε η **προσβασιμότητα τρίτων** στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής με τρεις εναλλακτικούς τρόπους:

α) με το σύστημα της πρόσβασης στο δίκτυο **κατόπιν διαπραγματεύσεων**, όπου παραγωγοί και επιχειρήσεις προμήθειας διαπραγματεύονταν την πρόσβαση στο δίκτυο με τους διαχειριστές διανομής και μεταφοράς,

β) με το σύστημα της **ρυθμιζόμενης πρόσβασης**, όπου παραγωγοί και επιχειρήσεις προμήθειας μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στο δίκτυο βάσει δημοσιευμένων τιμολογίων και

γ) με το **σύστημα του μοναδικού αγοραστή**, όπου τα κράτη μέλη όριζαν ένα νομικό πρόσωπο ως μοναδικό αγοραστή για να καλύψει τις ανάγκες της επικράτειάς τους.²⁰

Επισημαίνεται ότι, τα κράτη μέλη κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας στην εθνική τους έννομη τάξη είχαν **την διακριτική ευχέρεια** να επιλέξουν μεταξύ των τριών μοντέλων πρόσβασης στο δίκτυο. Το μοντέλο που εφαρμόστηκε από τα περισσότερα κράτη-μέλη²¹ ήταν το μοντέλο της **ρυθμιζόμενης πρόσβασης** στο δίκτυο, το οποίο είχε το εξής κύριο χαρακτηριστικό: η πρόσβαση στο δίκτυο εξασφαλιζόταν έναντι διοικητικά προσδιορισμένου αντιτίμου που περιλαμβανόταν στα δημοσιευμένα τιμολόγια. Το εν λόγω σύστημα είχε ως αποτέλεσμα να παραγκωνίζεται η

²⁰ Α. Ζησιού, ο.π., σελ. 20-21.

²¹ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, 2003, Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο. Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 93

συμβατική ελευθερία από διοικητικές διατάξεις, οι οποίες καθόριζαν το ύψος του αντιτίμου, ενώ για την εφαρμογή του συστήματος της ρυθμιζόμενης πρόσβασης απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η δημιουργία μιας ανεξάρτητης αρχής.

Στον αντίποδα του συστήματος της ρυθμιζόμενης πρόσβασης στο δίκτυο βρισκόταν το **μοντέλο της διαπραγματευόμενης πρόσβασης**, όπου πελάτες και επιχειρήσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας μπορούσαν να διαπραγματεύονται ελεύθερα τους όρους και τις τιμές πρόσβασης στο δίκτυο. Παράλληλα, την πρόσβαση στο δίκτυο διαπραγματευόταν ο πελάτης με τον διαχειριστή δικτύου μεταφοράς. Καθ' όσον αφορά το σύστημα αυτό, η πλήρης απουσία διοικητικής ρύθμισης και η ελεύθερη διαμόρφωση των όρων προμήθειας μεταξύ **διαπραγματευτικά άνισων μερών** (πελάτης-διαχειριστής δικτύου) δημιούργησε εύλογες ανησυχίες ως προς τον κίνδυνο ανάπτυξης πρακτικών που εν τέλει θα παρεμπόδιζαν και δεν θα ευνοούσαν τον ανταγωνισμό. Το σύστημα αυτό, εν τέλει, παραγκωνίστηκε καθώς δε μπορούσε να αντιμετωπίσει επιτυχώς την ασυμμετρία δυνάμεων μεταξύ των διαπραγματευόμενων μερών.

Όσον αφορά το **μοντέλο του μοναδικού αγοραστή**, πρόκειται για σχήμα στο οποίο ένας φορέας κατέχει, σε μια γεωγραφική περιοχή, το **μονοπώλιο προμήθειας** και ενεργεί ταυτόχρονα ως **ο μοναδικός αγοραστής και πωλητής** ηλεκτρικής ενέργειας²². Κατά συνέπεια, οι τρίτες επιχειρήσεις **δεν έχουν άμεση πρόσβαση** στο δίκτυο. Η πρόσβασή τους εξυπηρετείται υποχρεωτικά από τον μοναδικό αγοραστή. Αυτό το χαρακτηριστικό περιορίζει τον **ανταγωνισμό στην προμήθεια** και, γι' αυτό, το μοντέλο απεδείχθη αναποτελεσματικό και **σταδιακά εγκαταλείφθηκε** υπέρ του μοντέλου της ρυθμιζόμενης πρόσβασης.²⁶

Περαιτέρω και σύμφωνα με τις προβλέψεις της Οδηγίας, ο διαχειριστής του δικτύου μεταφοράς ή διανομής, όφειλε καταρχήν να επιτρέπει την πρόσβαση στους τρίτους, ενώ τυχόν άρνησή του έπρεπε να είναι δεόντως αιτιολογημένη.²³ Η εν λόγω υποχρέωση δικαιολογείτο από την **γενική αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων**²⁴ προκειμένου να εξασφαλίζεται η πρόσβαση στο δίκτυο με κριτήρια «αντικειμενικά, διαφανή και αμερόληπτα», συμφώνως προς

²² Η αγορά με αυτά τα χαρακτηριστικά, όπου υπάρχει μόνον ένας αγοραστής ενός προϊόντος, είναι – με οικονομικούς όρους – μονοψωνιακή. ²⁶ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, ο.π., σελ. 95

²³ Άρθρο 17, παρ. 5 Οδηγίας

²⁴ Μαρίνος , ο.π., σελ. 101.

Μιχαήλ-Θεόδωρος

το αρ. 16 της Οδηγίας και με σκοπό την αποτροπή τυχόν κατάχρησης της δεσπόζουσας θέσης του διαχειριστή του δικτύου.

Αποτίμηση του ρυθμιστικού πλαισίου της Οδηγίας: Παρά τις ως άνω καινοφανείς προβλέψεις της Οδηγίας, δεν προβλέπονταν κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασης των υποχρεώσεων που απέρρεαν από τις ανω ρυθμίσεις, τουλάχιστον σε ευρωπαϊκό επίπεδο.²⁵ Για το λόγο αυτό, έχει υποστηριχθεί η θέση ότι, η υπό κρίση Οδηγία αποτέλεσε ένα παράδειγμα συμβιβασμού και μια λύση ανάγκης²⁶, με αντιφατικές διατάξεις που προσπαθούσαν να συγκεράσουν το άνοιγμα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στον ελεύθερο ανταγωνισμό με την εκπλήρωση των υποχρεώσεων παροχής κοινής ωφέλειας, αφήνοντας εν τέλει **μεγάλη διακριτική ευχέρεια στα κράτη μέλη** στον καθορισμό του τρόπου που θα εναρμονίζονταν με τις ρυθμίσεις της Οδηγίας. Παρά ταύτα, η πρώτη Οδηγία έθεσε τις θεσμικές βάσεις στις οποίες στηρίχτηκαν οι επόμενες δέσμες μέτρων, επιχειρώντας να τις βελτιώσουν.

2.3 Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 96/92/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη με το ν. 2773/1999

Σε εγχώριο επίπεδο, κομβική σημασία για το πρώτο βήμα προς την ριζική αναμόρφωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας επέιχαν οι διατάξεις του ν. 2773/1999, με τον οποίο ενσωματώθηκαν στο ελληνικό δίκαιο οι διατάξεις της Οδηγίας 96/92/ΕΚ. Κύριο χαρακτηριστικό του ως άνω νομοθετήματος αποτελεί η θεσμική **εξάλειψη των μονοπωλίων στην παραγωγή** του ηλεκτρικού ρεύματος και το **σταδιακό άνοιγμα του τομέα της προμήθειας** ηλεκτρικής ενέργειας.³¹ Ειδικά σε ό,τι αφορά την μερική απελευθέρωση του τομέα της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, όπως προβλέφθηκε με το αρ. **25** του ν. 2773/1999 από τη 19η Φεβρουάριου 2001, δικαίωμα να συνάπτουν ελευθέρως συμβάσεις προμήθειας με προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας είχαν οι καταναλωτές οι οποίοι κατανάλωναν κατά σημείο κατανάλωσης, άνω των 100 Gwh (γιγαβατώραν) σε ετήσια βάση, με εξαίρεση τα Μη Διασυνδεδεμένα Νησιά.

²⁵ Θ. Πανάγος, Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011, σελ. 16-18,

²⁶ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, 2003, ο.π., σελ. 52 ³¹

Μαρίνος , ο.π., σελ. 65-66

Μιχαήλ-Θεόδωρος

Μεταξύ άλλων τέθηκαν υπό την εν λόγω νομοθεσία οι βάσεις για τη μετάβαση στο σύστημα **unbundling (σύστημα διαχωρισμού)**. Όπως έχει ήδη λεχθεί ανωτέρω, με τον όρο αυτό νοείται η **διάσπαση**, άλλως ο διαχωρισμός των τομέων της παραγωγής και προμήθειας, από τις δραστηριότητες της μεταφοράς και διανομής ενέργειας, αφορά δε αποκλειστικά σε

καθέτως ολοκληρωμένες επιχειρήσεις.²⁷ Έτσι, με τις νέες ρυθμίσεις που επέφερε η ενσωματωθείσα Οδηγία, η παραγωγή και η προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας έπαψαν να είναι αποκλειστικό δικαίωμα της ΔΕΗ, ενώ η διανομή και η μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας παρέμειναν **φυσικά μονοπώλια**, η διαχείριση των οποίων ανατέθηκε σε ανεξάρτητους διαχειριστές.³³ Με τις ρυθμίσεις της Οδηγίας, ανατέθηκε για πρώτη φορά η **διαχείριση** του δικτύου μεταφοράς **υψηλής** τάσης στο Διαχειριστή Δικτύου Μεταφοράς, αντί στον μέχρι πρότινος ιστορικό πάροχο (ΔΕΗ). Ο ρόλος του διαχειριστή αποτέλεσε εξέχουσα καινοτομία, αν αναλογιστεί κανείς ότι δίχως την συναίνεσή του ήταν αδύνατη η προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας.²⁸ Σε **ιδιοκτησιακό επίπεδο**, βέβαια, τα συστήματα μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας εξακολουθούσαν να ανήκουν αποκλειστικά στην Δ.Ε.Η., όπως προκύπτει από την συνδυαστική ανάγνωση των άρθρων **12** και **21** του ν. **2773/1999**. Όπως ορίστηκε στο αρ. **30** του ν. **2773/1999**, η Δ.Ε.Η. και κάθε ολοκληρωμένη ηλεκτρική επιχείρηση όφειλε να τηρεί ξεχωριστούς λογαριασμούς (**λογιστικός διαχωρισμός**) για την παραγωγή, την μεταφορά και την διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, ούτως ώστε να αποφεύγονται οι διακρίσεις, οι διασταυρούμενες επιδοτήσεις και οι στρεβλώσεις του ανταγωνισμού.

Στην ελληνική έννομη τάξη, επιλέχθηκε η νομική και διαχειριστική ανεξαρτησία του δικτύου μεταφοράς. Προς τούτο, ιδρύθηκε ο **Διαχειριστής του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΔΕΣΜΗΕ)**²⁹, ο οποίος συστάθηκε υπό τη μορφή της ανώνυμης εταιρείας με σκοπό τη λειτουργία, εκμετάλλευση, διασφάλιση της συντήρησης και μέριμνα για την ανάπτυξη του Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας κατά την έννοια του άρθρου **2** του Ν. **2773/1999**. Το 51% του μετοχικού κεφαλαίου του ανήκε στο Ελληνικό Δημόσιο, ενώ το υπόλοιπο 49% αρχικά στην Δ.Ε.Η. και εν συνεχεία θα παραχωρείτο σταδιακά

²⁷ Κατά τον ορισμό του νόμου, αρ. 2 ν. 2773/1999 «Καθέτως Ολοκληρωμένη Επιχείρηση, είναι η επιχείρηση που ασκεί δύο τουλάχιστον από τις δραστηριότητες: παραγωγής, μεταφοράς, διανομής ηλεκτρικής ενέργειας.» ³³ Λιάππης, 2018, ο.π.,σελ. 98

²⁸ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, ο.π., σελ. 67

²⁹ Άρθρο 14 του ν. 2773/1999

Μιχαήλ-Θεόδωρος

στους παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας³⁰. Περαιτέρω, ορίστηκε ότι η λειτουργία του ΔΕΣΜΗΕ θα διέπεται από τον Κώδικα Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας, σύμφωνα με τον οποίο **απαγορευόταν** ρητά στον ΔΕΣΜΗΕ να ασκεί **εμπορία** ηλεκτρικής ενέργειας, απαγόρευση η οποία κατέτεινε στην αποφυγή σύγκρουσης συμφερόντων που θα μπορούσαν να ανακύψουν σε μια καθετοποιημένη επιχείρηση.³¹

³⁰ Άρθρο 15 του ν. 2773/2999

³¹ Μαρίνος , 2003, ο.π., σελ. 74
Μιχαήλ-Θεόδωρος

Σε ό,τι αφορά την υποχρέωση της εθνικής έννομης τάξης να επιτρέπει την πρόσβαση του δικτύου σε τρίτους επιλέγοντας ένα από τα τρία προαναφερθέντα μοντέλα, εφαρμόστηκε και σε εθνικό επίπεδο το σύστημα της **ρυθμιζόμενης πρόσβασης στο δίκτυο**.

Με το άρθρο **4 ν. 2773/1999** ιδρύθηκε η **Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ)**, η οποία λειτουργούσε ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή με αρχικώς εποπτικές και γνωμοδοτικές αρμοδιότητες. Εκτενής αναφορά στην ρόλο και την εξέλιξη των αρμοδιοτήτων του οργάνου της ΡΑΕ θα γίνει στη συνέχεια.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι στο εν λόγω νομοθέτημα προβλέφθηκε στο άρθρο **34**, η μετατροπή της Δ.Ε.Η. σε ανώνυμη εταιρεία και ο διαχωρισμός του έως τότε διφυούς νομικού προσώπου της αφ' ενός σε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, με σκοπό την επιχειρηματική δραστηριότητα στο χώρο της ηλεκτρικής ενέργειας με τη μορφή ανώνυμης εταιρείας, αφ' ετέρου σε ένα νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που θα εξακολουθούσε να λειτουργεί ως ασφαλιστικός φορέας του προσωπικού της Δ.Ε.Η. .

Συμπερασματικά, ναι μεν οι βάσεις για τον αποτελεσματικό διαχωρισμό των δικτύων τέθηκαν υπό τις διατάξεις της Οδηγίας 96/92/ΕΚ, οι οποίες ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη με το ν. 2773/1999, όμως η μετάβαση στο νέο διακεκριμένο σύστημα έγινε αισθητή αργότερα, υπό τις ρυθμίσεις που προβλέφθηκαν με τις Οδηγίες 2003/54/ΕΚ και 2009/72/ΕΚ³² που ακολούθησαν.

2.4 ΟΔΗΓΙΑ 2003/54/ΕΚ – Δεύτερη Δέσμη

Εν συνεχεία, με την Οδηγία 2003/54 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τροποποιήθηκαν οι ως τότε ισχύουσες διατάξεις για την απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας και παράλληλα καταργήθηκε η προηγούμενη Οδηγία 96/92/ΕΚ. Η νέα Οδηγία, γνωστή και ως Οδηγία Επιτάχυνσης (Acceleration Directive), σκοπούσε στην πλήρη απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και συγκεκριμένα στην πλήρη απελευθέρωση του τομέα της **προμήθειας** ηλεκτρικής ενέργειας, κάτι που δεν είχε καταστεί εφικτό να υλοποιηθεί υπό τις ρυθμίσεις της προηγούμενης Οδηγίας. Μάλιστα, στη νέα Οδηγία εμπεριέχονταν ρητώς διαπιστώσεις σχετικά με τις ελλείψεις της προηγούμενης και τις δυνατότητες βελτίωσης της λειτουργίας της αγοράς

³² Λιάππης, ο.π.,σελ. 99

με τα κυριότερα εμπόδια για την επίτευξη μιας απολύτως λειτουργικής και ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς να σχετίζονται κυρίως με την **πρόσβαση στο δίκτυο**, με την **τιμολόγηση**

των υπηρεσιών του δικτύου και με το ασύμμετρο βαθμό ανοίγματος της αγοράς μεταξύ των κρατών μελών.

Με τις ακόλουθες ρυθμίσεις, η Οδηγία 2003/54/ΕΚ επιχείρησε να **καταργήσει τα εμπόδια πρόσβασης στο δίκτυο** :

- Εισήχθη το **νομικό unbundling** (πέραν του ήδη εισαχθέντος λογιστικού) για την δραστηριότητα των δικτύων μεταφοράς και διανομής από τις άλλες δραστηριότητες του τομέα ηλεκτρικής ενέργειας³³. Προς τούτο, προβλέφθηκε η ανεξαρτησία του Διαχειριστή Δικτύου Μεταφοράς και του Διαχειριστή Δικτύου Διανομής, οι οποίοι θα είχαν νομικά διακριτή προσωπικότητα.
- Ρητά θεσπίστηκε το σύστημα της ρυθμιζόμενης πρόσβασης στο δίκτυο (Regulated Third Party Access)³⁴, ως **αποκλειστική και υποχρεωτική** μέθοδος για όλα τα κράτη - μέλη, ενώ με την προηγούμενη Οδηγία εναπόκειτο στη διακριτική τους ευχέρεια εάν θα εφάρμοζαν το σύστημα αυτό.
- Εισήχθη η απελευθέρωση της αγοράς για **όλους τους καταναλωτές** (οικιακούς και μη) οι οποίοι θα είχαν τη δυνατότητα να προβαίνουν ελεύθερα στην επιλογή των προμηθευτών και έτσι συντελέστηκε η πλήρης απελευθέρωση του κλάδου της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας.
- Θεσπίστηκαν λεπτομερείς διατάξεις για την δημιουργία ανεξάρτητων αρχών με διεξοδική περιγραφή των αρμοδιοτήτων τους.

Στα πλαίσια της δεύτερης δέσμης μέτρων, εκδόθηκε και η **Οδηγία 2005/89/ΕΚ** σχετικά με την ασφάλεια του εφοδιασμού. Τα κ-μ θα έπρεπε, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Οδηγίας, να εξασφαλίζουν υψηλό επίπεδο ασφάλειας εφοδιασμού με ηλεκτρισμό, να μεριμνούν για την δημιουργία ρυθμιστικού πλαισίου κυρίως για την ανάπτυξη δικτύου, όπως επίσης να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την επίτευξη εξισορρόπησης μεταξύ προσφοράς και ζήτησης.³⁵

³³ Δ. Λ. Λελοβίτης, Μ. Π. Θωμαδάκης, Γ. Ε. Κουτζούκος, 3^η Δέσμη κοινοτικών νομοθετημάτων Εσωτερικής Αγοράς Ενέργειας, Ρόλος των Ρυθμιστικών Αρχών και των Διαχειριστών Δικτύων, Περιοδικό «Ευρωπαϊών Πολιτεία», 3/2009, σελ. 649

³⁴ Βλ. ανωτέρω για την έννοια της ρυθμιζόμενης πρόσβασης σελ. 18

³⁵ Α. Ζησιού, ο.π., σελ. 23

Αποτίμηση του ρυθμιστικού πλαισίου της Οδηγίας: Οι ρυθμίσεις της δεύτερης δέσμης μέτρων κάλυψαν μεν κενά της προηγούμενης Οδηγίας, πλην όμως καμία από τις δύο Οδηγίες δεν έφτασε μέχρι του σημείου θέσπισης απαιτήσεων **ιδιοκτησιακού unbundling** - διαχωρισμού³⁶,

δεν θέσπιζαν δηλ. ως υποχρεωτικό το διαχωρισμό του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των περιουσιακών στοιχείων του δικτύου μεταφοράς/διανομής από την κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση ηλεκτρικής ενέργειας. Ελλείψει της ρύθμισης αυτής, ήταν επιτρεπτό φυσικά ή νομικά πρόσωπα να ασκούν έλεγχο σε επιχειρήσεις παραγωγής ή προμήθειας και ταυτόχρονα να μετέχουν στο μετοχικό κεφάλαιο εταιριών διαχείρισης συστημάτων μεταφοράς — και αντιστρόφως. Η διατήρηση της δυνατότητας αυτής υπονόμει τη διαφάνεια και τη λειτουργία του συστήματος ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και έθετε προσκόμματα στη λειτουργία του ανταγωνισμού.

2.5 Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2003/54/EK στην ελληνική έννομη τάξη με το Ν. 3426/2005

Η 2003/54/EK Οδηγία ενσωματώθηκε στο ελληνικό νομικό σύστημα με τον **ν. 3426/2005**, ο οποίος τροποποίησε τον ν. 2773/1993, με τις κυριότερες τροποποιήσεις να ρυθμίζουν τα εξής:

- Διευρύνθηκαν οι αρμοδιότητες της ΡΑΕ με τα άρθρα **2** και **3** του ν. **3426/2005**.
- Ο ΔΕΣΜΗΕ επιφορτίστηκε με νέες αρμοδιότητες και συγκεκριμένα ανέλαβε την **διαχείριση του δικτύου διανομής, επιπλέον του συστήματος μεταφοράς**. Μάλιστα προβλέφθηκε και η μετονομασία του από ΔΕΣΜΗΕ σε ΔΕΣΔΗΕ («Διαχειριστής Ελληνικού Συστήματος και Δικτύου Ηλεκτρικής Ενέργειας Α.Ε.»), σύμφωνα με το άρθρο **12** του ν. **3426/2005**. Με αυτόν τον τρόπο η Δ.Ε.Η. θα αποδεσμευόταν από την διαχείριση του δικτύου διανομής και θα επιτυγχανόταν πληρέστερα ο λειτουργικός και νομικός διαχωρισμός των δραστηριοτήτων της παραγωγής και της προμήθειας, από τις δραστηριότητες της μεταφοράς και της διανομής.
- Βάσει του άρθρου **16** του ν. **3426/2005** διευρύνθηκε η απελευθέρωση στον τομέα της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και από 01.07.2007 όλοι οι καταναλωτές λογίζονταν

³⁶ Χρ. Ταρνανίδου, Σύγχρονες Ενεργειακές αγορές, Θεσμικό πλαίσιο και ελληνική προοπτική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σελ. 139

ως Επιλέγοντες Πελάτες έχοντας την δυνατότητα ελεύθερης επιλογής προμηθευτή, πλην των εγκατεστημένων σε απομονωμένα μικροδίκτυα.

Παρά τις καινοτομίες που εισήγαγε η νέα Οδηγία στο ελληνικό δίκαιο της ενέργειας, ο στόχος μιας αποτελεσματικής και ανοικτής εσωτερικής αγοράς δεν είχε επιτευχθεί εξ ολοκλήρου, καθώς απαιτείτο η λήψη δραστικότερων μέτρων. Ο Ν. 3426/2005 υλοποίησε μεν αποτελεσματικά τη μεταφορά της Οδηγίας 2003/54/ΕΚ στο εθνικό δίκαιο, ωστόσο, σε κοινοτικό επίπεδο δεν είχε επιτευχθεί πλήρης και ουσιαστική αποδέσμευση των δικτύων μεταφοράς και διανομής από τα κρατικά μονοπώλια. Ο λογιστικός, νομικός και λειτουργικός διαχωρισμός που επιβλήθηκε στη ΔΕΗ δεν συνοδεύτηκε από **ιδιοκτησιακό διαχωρισμό** ούτε από απώλεια της κυριότητας που διατηρούσε η επιχείρηση στο σύστημα μεταφοράς και στο δίκτυο διανομής — στοιχείο που θα διασφάλιζε την ανεξαρτησία της λειτουργίας της ενεργειακής αγοράς. Κατά συνέπεια, εξακολουθούσε να παρατηρείται έλλειψη πραγματικής ιδιοκτησιακής ανεξαρτησίας των Διαχειριστών ΔΕΣΜΗΕ και ΔΕΣΔΗΕ, λόγω της διατήρησης μονοπωλιακών συμφερόντων που παρεμπόδιζαν τον υγιή ανταγωνισμό και την ουσιαστική απελευθέρωση του ενεργειακού τομέα.

2.6 Κριτική απελευθέρωσης της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας

Α.Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΖΟΥΣΑΣ ΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΔΕΗ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΥΠΙΚΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ, ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΓΕΔΕΕ, Τ-169/08 ΔΕΗ ΚΑΤΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Όπως ήδη διαφαίνεται από τα ως άνω αναφερθέντα, στην περίπτωση της Ελλάδας η πορεία προς την απελευθέρωση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί άμεση. Παρά την ενσωμάτωση των δύο Οδηγιών στην εθνική νομοθεσία, η ΔΕΗ εξακολουθούσε να κατέχει υψηλό ποσοστό μεριδίου της αγοράς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, αποτρέποντας την αποτελεσματική λειτουργία του ανταγωνιστικού μοντέλου. Στην διαπίστωση αυτή μπορεί να καταλήξει κανείς μελετώντας την υπ' αριθμόν Τ-169/08 απόφαση του ΓεΔΕΕ - το οποίο έκρινε σχετικά με την αντιδικία ΔΕΗ κατά Επιτροπής - σε συνδυασμό με την υπ' αριθμόν C-553/12 Ρ (Επιτροπή κατά ΔΕΗ) που αναίρεσε την προειρημένη απόφαση του ΓεΔΕΕ. Το ΓεΔΕΕ, στο οποίο αναπέμφθηκε κατόπιν της αναίρεσης η εκδίκαση της υπόθεσης, διαπίστωσε ότι **η ΔΕΗ το 2006, ήτοι πέντε έτη μετά την μερική απελευθέρωση της δευτερογενούς αγοράς (αγορά χονδρικής προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας) αφενός κατείχε το 90% της εγκατεστημένης παραγωγικής ισχύος στο Ελληνικό Διασυνδεδεμένο Σύστημα και αφετέρου παρήγαγε το 93,6% της συνολικώς διανεμόμενης ηλεκτρικής ενέργειας**. Η διατήρηση δεσπόζουσας θέσης αποδόθηκε κυρίως στο νομοθετικά κατοχυρωμένο προνόμιο της ΔΕΗ να εκμεταλλεύεται κατ' αποκλειστικότητα τα εγχώρια

κοιτάσματα λιγνίτη, τα οποία αποτελούσαν το κύριο καύσιμο με χαμηλό κόστος για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα. Η ισχυρή, λοιπόν, διείσδυση των ανταγωνιστών της Δ.Ε.Η. στην εν λόγω αγορά προδήλωνε ότι η κατάσταση ανισότητας μεταξύ της Ελλάδος και των ανταγωνιστών της συνεζιχόταν³⁷, παρά τα μέτρα που είχαν ληφθεί σε εθνικό επίπεδο σε συμμόρφωση με τις ευρωπαϊκές Οδηγίες με σκοπό την απελευθέρωση της αγοράς.

Β. ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ LITTLECHILD ΩΣ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΒΑΘΜΟΥ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Για την αξιολόγηση της προόδου της απελευθέρωσης της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο είναι το «μοντέλο μεταρρύθμισης» **Littlechild**, το οποίο θέτει **δέκα κριτήρια** ως αναγκαίες προϋποθέσεις για την επιτυχή υλοποίηση μιας **ανταγωνιστικής** αγοράς ηλεκτρισμού: 1) τον κάθετο διαχωρισμό ανταγωνιστικών και ρυθμιζόμενων μονοπωλιακών τομέων για τη διευκόλυνση του ανταγωνισμού και της ρύθμισης, 2) τη διασφάλιση επαρκούς αριθμού συμμετεχόντων, 3) τον ορισμό ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος, 4) τη δημιουργία εθελοντικών αγορών ενέργειας και επικουρικών υπηρεσιών και μηχανισμών συναλλαγών, συμπεριλαμβανομένων των αγορών συμβολαίων και της εξισορρόπησης του συστήματος σε πραγματικό χρόνο, 5) την ελεύθερη πρόσβαση στο δίκτυο μεταφοράς, 6) την αποδέσμευση τιμολογίων μέσω του διαχωρισμού ανταγωνιστικών και μονοπωλιακών χρεώσεων, 7) τη θέσπιση μεταβατικών ρυθμίσεων για την εξυπηρέτηση των καταναλωτών, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι η παροχή ηλεκτρικής ενέργειας δεν θα διακοπεί στα αρχικά στάδια της απελευθέρωσης της αγοράς, 8) τη σύσταση ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής, 9) την ύπαρξη μηχανισμών αντιμετώπισης προβλημάτων κατά τη μεταβατική περίοδο σταδιακής απελευθέρωσης και, τέλος, 10) την ιδιωτικοποίηση των επιχειρήσεων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, ως μέσο απομάκρυνσης του κράτους από τον επιχειρησιακό έλεγχο της αγοράς.

Στο πλαίσιο εμπειρικής μελέτης (2013) που αξιολογεί την εξέλιξη της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας δυνάμει των ανωτέρω κριτηρίων, οι Danias, Swales και McGregor διαπιστώνουν ότι στο παράδειγμα της Ελλάδας, επτά εκ των ως άνω δέκα κριτηρίων του

³⁷ Παναγιώτης Αργαλιάς, Το δίκαιο της ενέργειας μέσα από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2022, σελ. 121

υποδείγματος πληρούνται **σε τυπικό επίπεδο** ³⁸. Εντούτοις, παρά τη θεσμική αυτή συμμόρφωση της Ελλάδας, η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας παρέμενε ουσιαστικά ατελής. Τούτο αποδίδεται κυρίως στη μη πλήρωση των υπολοίπων **τριών κριτηρίων**, τα οποία αποδεικνύονται να έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα και συνεπώς να είναι **ποιοτικά σημαντικότερα από τα υπόλοιπα**: η ανεπαρκής ανάπτυξη ανταγωνισμού μέσω εισόδου νέων παικτών στην αγορά, η έλλειψη πραγματικής ανεξαρτησίας της ρυθμιστικής αρχής από την εκτελεστική εξουσία και η απουσία πολιτικής βούλησης για την ιδιωτικοποίηση της κυρίαρχης επιχείρησης παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, αποτελούν, σύμφωνα με τη

σχετική μελέτη, τους κυριότερους λόγους που εμπόδιζαν ουσιαστικά τη λειτουργία του ανταγωνισμού.

Είναι γεγονός ότι κατά το χρόνο που έλαβε χώρα η σχετική έρευνα, το ελληνικό Δημόσιο διατηρούσε ακόμη την πλειοψηφία των μετοχών της ΔΕΗ, με αποτέλεσμα η εταιρεία να λειτουργούσε de facto ως εργαλείο άσκησης κοινωνικής και εισοδηματικής πολιτικής μέσω τιμολογιακών ρυθμίσεων, αντί ως ανταγωνιστική επιχείρηση. Ειδικότερα, τα τιμολόγια λιανικής ορίζονταν σε επίπεδα που καθιστούσαν **εξ αντικειμένου αδύνατη** την κερδοφόρο δραστηριοποίηση νέων εισερχόμενων σε ορισμένες κατηγορίες πελατών. Περαιτέρω, όπως ήδη αναφέρθηκε και ανωτέρω, η ΔΕΗ διατηρούσε αποκλειστικό έλεγχο επί της παραγωγής από λιγνιτικές και υδροηλεκτρικές μονάδες χαμηλού κόστους, γεγονός που προσέδιδε στην κρατικά ελεγχόμενη εταιρεία ισχυρό πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών, οι οποίοι περιορίζονταν στην κατασκευή μονάδων φυσικού αερίου υψηλότερου λειτουργικού κόστους. Συναφώς και παράλληλα, ισχυρές εργασιακές οργανώσεις συνδεδεμένες με τα κυβερνητικά κόμματα της εποχής αντιστάθηκαν ενεργά στις διαδικασίες μεταρρύθμισης, αναστέλλοντας σε πρακτικό επίπεδο την υλοποίηση αποφάσεων απελευθέρωσης. Σύμφωνα και με τα ευρήματα της μελέτης, η έναρξη της απελευθέρωσης υπήρξε αποκλειστικά εξωγενώς υποκινούμενη, ανταποκρινόμενη στις επιταγές των ευρωπαϊκών Οδηγιών χωρίς να συνοδεύεται από αντίστοιχη εγχώρια πολιτική δέσμευση, σε αντίθεση με τα παραδείγματα χωρών όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου η απελευθέρωση αποτέλεσε συνειδητή εθνική επιλογή. Το αποτέλεσμα των παραγόντων αυτών αποτυπώνεται και στο γεγονός ότι η ΔΕΗ διατηρούσε το 2012 μερίδιο αγοράς 98,5% στη λιανική προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας.

³⁸ Danias, N., Swales, J.K. & McGregor, P. (2013). "The Greek Electricity Market Reforms: Political and Regulatory Considerations". Energy Policy, 62, σ. 1040–1047.

Από τα παραπάνω προκύπτει ευχερώς το συμπέρασμα ότι η τυπική συμμόρφωση με το θεσμικό πλαίσιο δεν συνεπάγεται αυτοδικαίως και άνευ ετέρου την ουσιαστική λειτουργία του μοντέλου της ανταγωνιστικής αγοράς. Η διατήρηση του κρατικού ελέγχου επί της κυρίαρχης επιχείρησης ηλεκτρικής ενέργειας, σε συνδυασμό με την υποτυπώδη ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής αναιρεί στην πράξη τα αποτελέσματα που αναμενόταν να επιφέρει η θεσμική μεταρρύθμιση, καταδεικνύοντας ότι η επιτυχής απελευθέρωση προϋποθέτει, πέραν της νομοθετικής ενσωμάτωσης, αδιαμφισβήτητη πολιτική βούληση και πραγματική αποδέσμευση του κράτους από τον επιχειρησιακό έλεγχο της αγοράς.

2.7 ΟΔΗΓΙΑ 2009/72/ΕΚ – Τρίτη Δέσμη

Με τις ρυθμίσεις της τρίτης δέσμης μέτρων καταργήθηκε η Οδηγία 2003/54/ΕΚ, η οποία αντικαταστάθηκε με την Οδηγία 2009/72/ΕΚ.

Επίκεντρο της τρίτης Οδηγίας υπήρξε η ενίσχυση των μέτρων **διαχωρισμού** ως προς τις δραστηριότητες των διαχειριστών των δικτύων, καθόσον τα υφιστάμενα μέτρα του νομικού και λειτουργικού διαχωρισμού δεν κρίθηκαν επαρκή. Εισήχθη λοιπόν με αυτή ο **ιδιοκτησιακός διαχωρισμός του δικτύου μεταφοράς και της διαχείρισής του από την καθετοποιημένη επιχείρηση**. Ο ορισμός της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης, στοιχείο που αποτελεί πεδίο αναφοράς του διαχωρισμού, δίνεται στο αρ. 2 παρ. 21 της Οδηγίας **«κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση»**: *επιχείρηση ηλεκτρικής ενεργείας ή όμιλος επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενεργείας, όπου το ίδιο πρόσωπο ή πρόσωπα δικαιούνται, άμεσα ή έμμεσα, να ασκούν τον έλεγχο, και όπου η εν λόγω επιχείρηση ή ο όμιλος επιχειρήσεων ασκούν τουλάχιστον μία από τις δραστηριότητες μεταφοράς ή διανομής, και τουλάχιστον μία από τις δραστηριότητες παραγωγής ή προμήθειας ηλεκτρικής ενεργείας»*.

Στόχος των προβλέψεων της Οδηγίας ήταν να αποφευχθούν περιπτώσεις σύγκρουσης συμφερόντων, οι οποίες επρόκειτο να ανακύψουν εξαιτίας του ότι οι δραστηριότητες της διαχείρισης δικτύου μεταφοράς/διανομής και της παραγωγής βρίσκονταν υπό τον έλεγχο του ίδιου ιδιοκτήτη. Τις προβλέψεις της Οδηγίας για την επίτευξη του ιδιοκτησιακού διαχωρισμού πλαισίωσαν ρυθμίσεις σχετικά με τον διαχωρισμό ελέγχου και τον διαχωρισμό διαχείρισης.

Τέλος, η Οδηγία περιελάμβανε ρυθμίσεις σχετικές με το πλαίσιο λειτουργίας των ρυθμιστικών αρχών. Σύμφωνα με το αρ. 37 παρ. 11 της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ η εθνική ρυθμιστική αρχή καθίσταται η μόνη αρμόδια για την επίλυση των διαφορών σχετικά με τις καταγγελίες κατά των διαχειριστών δικτύου μεταφοράς/διανομής που υποβάλλονται ενώπιόν

της. Η απόφαση της ρυθμιστικής αρχής έχει δεσμευτική ισχύ, εκτός εάν και έως ότου ακυρωθεί κατόπιν προσφυγής.

Καινοτομία της τρίτης δέσμης μέτρων αποτέλεσε η ίδρυση του **ACER** (Ευρωπαϊκού Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας), ο οποίος λειτουργεί ως εποπτική αρχή με συμβουλευτικό ρόλο, προβαίνοντας στην διατύπωση συστάσεων προς την Επιτροπή σχετικά με τη ρύθμιση της αγοράς.

2.8 Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ με το Ν. 4001/2011

Με τον **ν. 4001/2011** έγινε η ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των διατάξεων της Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009 «Σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της Οδηγίας 2003/54/ΕΚ». Το τέταρτο μέρος του Ν. 4001/2011 περιέχει ειδικές διατάξεις για την απελευθερωμένη αγορά ηλεκτρικής ενέργειας.³⁹

Στα **άρθρα 3 έως 45** αυτού ανευρίσκονται διατάξεις ειδικώς για την ΡΑΕ που οριοθετούν την δράση της και τις αρμοδιότητές της, την σχέση της με άλλους φορείς (Επιτροπή Ανταγωνισμού, ACER), τα μέσα άσκησης των ρυθμιστικών και εποπτικών της αρμοδιοτήτων καθώς και τα σχετικά με συγκέντρωση των οικονομικών πόρων που απαιτούνται για την εύρυθμη άσκηση των αρμοδιοτήτων της.

Στα **άρθρα 46 και επόμενα** περιλαμβάνονται ρυθμίσεις που αφορούν την προστασία των καταναλωτών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, καθώς και τον καθορισμό των δικαιωμάτων των επιλέξιμων πελατών του άρθρου 47, σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες υποχρεώσεις των προμηθευτών. Παράλληλα, θεσπίζονται μηχανισμοί επίλυσης διαφορών που προκύπτουν από τις συμβάσεις προμήθειας και καθορίζονται οι βασικές αρχές του Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας (άρθρο 51). Ιδιαίτερη μέριμνα λαμβάνεται για τους ευάλωτους πελάτες, μέσω ειδικών προστατευτικών ρυθμίσεων.

Στα **άρθρα 94 έως 143** περιέχονται οι ειδικές διατάξεις που ρυθμίζουν τη λειτουργία της απελευθερωμένης αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και το θεσμικό πλαίσιο που διέπει το Σύστημα Μεταφοράς και το Δίκτυο Διανομής. Επιπλέον, αποσαφηνίζονται πλήρως οι αρμοδιότητες των Διαχειριστών των αντίστοιχων συστημάτων, οι οποίες διαχωρίζονται

³⁹ Σύμφωνα με το ΦΕΚ Α' 179/22-8-2011

εναργώς από εκείνες των λοιπών συμμετεχόντων στην αγορά, όπως των παραγωγών, των προμηθευτών και των εμπόρων.

Τη διαχείριση του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΣΜΗΕ) έχει αναλάβει η εταιρεία «Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας» (ΑΔΜΗΕ Α.Ε.), η οποία συστάθηκε ως **θυγατρική** της ΔΕΗ Α.Ε. και στην οποία μεταβιβάστηκε η κυριότητα του Συστήματος, στο πλαίσιο εφαρμογής του ιδιοκτησιακού διαχωρισμού (ownership unbundling). Ο ΑΔΜΗΕ ασκεί τις αρμοδιότητες και υποχρεώσεις που του ανατίθενται ρητά από τον νόμο, εξασφαλίζοντας την αξιόπιστη, αποδοτική και αμερόληπτη λειτουργία του Συστήματος Μεταφοράς. Η λειτουργία και ο τρόπος διαχείρισης του ΕΣΜΗΕ ρυθμίζονται λεπτομερώς από τον Κώδικα Διαχείρισης του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, ο οποίος καταρτίζεται από τον Διαχειριστή και υποβάλλεται προς

έγκριση στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ). Η ΡΑΕ είναι αρμόδια για την τελική διαμόρφωση, την έγκριση και τις τυχόν τροποποιήσεις του Κώδικα (άρθρο 96).

Δέον όπως αναφερθεί ότι, η κυριότητα του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΔΔΗΕ) παραμένει, σύμφωνα με το άρθρο **122** του **Ν. 4001/2011**, στην ΔΕΗ Α.Ε., η οποία διατηρεί την ευθύνη για την ανάπτυξη και συντήρησή του. Ωστόσο, σε συμμόρφωση με τις απαιτήσεις του νομικού και λειτουργικού διαχωρισμού (unbundling), η δραστηριότητα της διαχείρισης του Δικτύου Διανομής έχει ανατεθεί σε ανεξάρτητο νομικό πρόσωπο, την εταιρεία με την επωνυμία «Διαχειριστής Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας Α.Ε.» (ΔΕΔΔΗΕ Α.Ε.).

Η ΔΕΔΔΗΕ Α.Ε. είναι νομικό πρόσωπο που συστάθηκε κατόπιν απόσχισης του αντίστοιχου κλάδου της ΔΕΗ, αποτελεί δηλ. θυγατρική της, αλλά υποχρεούται να διασφαλίζει πλήρη λειτουργική και διοικητική ανεξαρτησία από τη μητρική εταιρεία (άρθρα **124–125**). Η ανεξαρτησία αυτή αφορά, μεταξύ άλλων, τη λήψη αποφάσεων, τη διοικητική δομή και την πρόσβαση σε εμπιστευτικές πληροφορίες, με σκοπό τη διασφάλιση αμερόληπτης και διαφανούς διαχείρισης του Δικτύου.

Καθ' όσον αφορά τη λειτουργία του Δικτύου Διανομής, αυτή ρυθμίζεται από τον Κώδικα Διαχείρισης του ΕΔΔΗΕ, ο οποίος καταρτίζεται από τη ΔΕΔΔΗΕ Α.Ε. και υποβάλλεται προς έγκριση στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ), η οποία έχει την αρμοδιότητα για την τελική

διαμόρφωση και τις τυχόν τροποποιήσεις του (άρθρο **128**). Επιπλέον, η ΔΕΔΔΗΕ Α.Ε. είναι αρμόδια και για τη διαχείριση των Δικτύων Διανομής στα Μη Διασυνδεδεμένα Νησιά (ΜΔΝ), σύμφωνα με το άρθρο **129**, βάσει του ειδικού Κώδικα Διαχείρισης Ηλεκτρικών Συστημάτων ΜΔΝ (άρθρο **130**).

2.9 Η εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

Το ευρωπαϊκό δίκαιο ανταγωνισμού αποτελεί αυτοτελή κλάδο δικαίου που αλληλεπιδρά και συνδιαμορφώνει τα επιμέρους εθνικά δίκαια των κρατών - μελών. Στο πλαίσιο αυτό, αξίζει να επισημανθεί ότι ο **Κανονισμός 1/2003** (για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού) αποτέλεσε τομή στον εκσυγχρονισμό του δικαίου του ανταγωνισμού, ενισχύοντας την εφαρμογή των άρθρων **101 και 102 ΣΛΕΕ**, τα οποία επιτάσσουν την απαγόρευση συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων που περιορίζουν τον ανταγωνισμό (άρθρο 101 ΣΛΕΕ), ενώ επίσης απαγορεύουν την καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά (άρθρο 102 ΣΛΕΕ). Στην ελληνική έννομη τάξη, τα ως άνω άρθρα του ενωσιακού δικαίου αντανακλώνται στα άρθρα **1 και 2 του Ν. 3959/2011** για την προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Ι. Άρθρο 101 ΣΛΕΕ

Το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ απαγορεύει ρητά όλες τις «**συμπράξεις**», δηλ. όλες τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες τις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική, που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς.

Οι πρακτικές αυτές — γνωστές και ως «**καρτέλ**» — μπορεί να εντοπίζονται είτε στην οριζόντια οργανωμένη μορφή της αγοράς (μεταξύ επιχειρήσεων ίδιου επιπέδου) είτε στην κάθετη δομή της (μεταξύ επιχειρήσεων διαφορετικών επιπέδων, λ.χ. παραγωγή - διανομή).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η διάταξη δεν εφαρμόζεται όταν οι συνέπειες μιας συμφωνίας για τον ανταγωνισμό είναι ήσσονος σημασίας (de minimis).⁴⁰ Ομοίως, δεν εφαρμόζεται η διάταξη και άρα η σχετική απαγόρευση, στους ομίλους επιχειρήσεων που λειτουργούν ως ενιαίες

⁴⁰ Ανακοίνωση στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με τις συμφωνίες ήσσονος σημασίας οι οποίες δεν περιορίζουν σημαντικά τον ανταγωνισμό σύμφωνα με το άρθρο 101 παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ανακοίνωση de minimis) - 2014/C 291/01

οικονομικές μονάδες, εφόσον εν προκειμένω οι θυγατρικές δεν έχουν ουσιαστική αυτονομία αλλά τελούν υπό τον συντονισμό της μητρικής εταιρείας.

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 101 ΣΛΕΕ προβλέπεται ρητά ότι άμεση συνέπεια σύναψης μιας απαγορευμένης κατά την έννοια του ως άνω άρθρου συμφωνίας, είναι η αυτοδίκαιη ακυρότητα αυτής. Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, εξαιρούνται από την απαγόρευση οι συμπράξεις, οι οποίες συμβάλλουν στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου, εξασφαλίζοντας συγχρόνως στους καταναλωτές δίκαιο τμήμα από το όφελος που προκύπτει, και οι οποίες: α) δεν επιβάλλουν στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις περιορισμούς μη απαραίτητους για την επίτευξη των στόχων αυτών και β) δεν παρέχουν στις επιχειρήσεις αυτές τη δυνατότητα καταργήσεως του ανταγωνισμού επί σημαντικού τμήματος των σχετικών προϊόντων.

II. Άρθρο 102 ΣΛΕΕ

Το άρθρο 102 ΣΛΕΕ απαγορεύει την **καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης** από επιχειρήσεις, εφόσον η συμπεριφορά αυτή επηρεάζει ή δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών-μελών.

Από τη διάταξη του νόμου προκύπτει επομένως ότι η κατοχή δεσπόζουσας θέσης είναι παράνομη και απαγορεύεται **εφόσον** εντοπίζεται κατάχρηση αυτής. Συνεπώς και εξ αντιδιαστολής, η κατοχή δεσπόζουσας θέσης δεν είναι αφ' εαυτής παράνομη, αλλά υπό όρους επιτρεπτή.

Ως «**δεσπόζουσα θέση**» νοείται η ικανότητα μιας επιχείρησης να συμπεριφέρεται σε σημαντικό βαθμό ανεξάρτητα από τους ανταγωνιστές της, δηλαδή χωρίς να υπόκειται στις επιπτώσεις του αποτελεσματικού ανταγωνισμού. Το ποσοστό του μεριδίου που κατέχει μια επιχείρηση στη σχετική αγορά που δραστηριοποιείται, είθισται να αποτελεί ισχυρή ένδειξη για το χαρακτηρισμό μιας επιχείρησης ως έχουσας δεσπόζουσα θέση ή μη. Συγκεκριμένα, η κατοχή μεριδίου πάνω από το 50% για μεγάλο χρονικό διάστημα από μία συγκεκριμένη επιχείρηση και παράλληλα ο περιορισμός των υπολοίπων συμμετεχόντων ανταγωνιστών της σε μικρά σχετικά μερίδια, έχει επικρατήσει ότι αποτελεί τεκμήριο (μαχητό) περί του η συγκεκριμένη επιχείρηση κατέχει δεσπόζουσα θέση, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν αξιολογούνται άλλα κριτήρια.

Με την απαγόρευση που θέτει ο νομοθέτης με το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, επιβάλλει στη δεσπόζουσα επιχείρηση μια εύλογη, ιδιαίτερη ευθύνη ⁴¹, να μην βλάπτει με τη δράση της τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό, διατηρώντας ωστόσο το δικαίωμα προάσπισης των νόμιμων εμπορικών της συμφερόντων.

Στο εν λόγω άρθρο ο ευρωπαϊός νομοθέτης απαριθμεί ενδεικτικά και όχι περιοριστικά **τέσσερις μορφές** καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης: α) την άμεση ή έμμεση επιβολή μη δικαίων τιμών αγοράς ή πωλήσεως ή άλλων όρων συναλλαγής, β) τον περιορισμό της παραγωγής, της διαθέσεως ή της τεχνολογικής ανάπτυξης επί ζημία των καταναλωτών, γ) την εφαρμογή ανίσων όρων επί ισοδυνάμων παροχών έναντι των εμπορικώς συναλλασσομένων, με αποτέλεσμα να περιέρχονται αυτοί σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό και δ) την εξάρτηση της συνάψεως συμβάσεων από την αποδοχή, εκ μέρους των συναλλασσομένων,

προσθέτων παροχών που εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών.

Νομολογιακή περίπτωση καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (απαγορευμένη πρακτική αποκλεισμού ανταγωνιστών από την αγορά)
- Υπόθεση ENEL/Servizio Elettrico Nazionale — Ιταλία (C-377/20, ΔΕΕ 2022)

Όπως έκρινε το ΔΕΕ με την υπ' αριθμόν 12-5/2022 Απόφασή του στην υπόθεση C-377/2020, οι επιχειρήσεις που χάνουν το καθεστώς του μονοπωλίου κατά τη διαδικασία απελευθέρωσης της σχετικής αγοράς, οφείλουν, για χάρη της λειτουργίας του υγιούς ανταγωνισμού, να απέχουν από τη χρήση μέσων που τους ήταν προσβάσιμα και διαθέσιμα λόγω του μονοπωλιακού τους status. Συγκεκριμένα, στην υπό κρίση περίπτωση το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει σε προδικαστικά ερωτήματα που του τέθηκαν από το καθ' ύλη αρμόδιο και επιληφθέν της υπόθεσης, δικαστήριο της Ιταλίας (Συμβούλιο της Επικρατείας της Ιταλίας - Consiglio di Stato), ερμηνεύοντας και αποσαφηνίζοντας το άρθρο 102 ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, το ΔΕΕ εξέτασε τη στρατηγική που μετέλθε ο όμιλος ENEL κατά τη σταδιακή απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ιταλία, μεταφέροντας δεδομένα υφιστάμενων πελατών του από τη θυγατρική του εταιρεία (Servizio Elettrico Nazionale S.p.A. - SEN), διαχειρίστρια μεταξύ άλλων της υπηρεσίας ενισχυμένης προστασίας που δραστηριοποιούνταν στην προστατευμένη αγορά, στη θυγατρική της ελεύθερης αγοράς (Enel Energia), η οποία ανέλαβε τον τομέα της προμήθειας ηλεκτρικής

⁴¹ ΓενΔΕΕ T-83/91, Tetra Pak International SA κατά Επιτροπής

ενέργειας, συνεπεία της οποίας συμπεριφοράς η ιταλική αρχή ανταγωνισμού, AGCM επέβαλε πρόστιμο **93 εκατομμυρίων ευρώ αλληλεγγύως και εις ολόκληρον** τόσο στη μητρική εταιρεία του ομίλου όσο και στις εμπλεκόμενες δύο θυγατρικές της.

Σύντομο Ιστορικό – Πραγματικά περιστατικά

Η καθετοποιημένη επιχείρηση ENEL, η οποία διέθετε το μονοπώλιο στην αγορά παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην Ιταλία, υποβλήθηκε, αρχής γενομένης το 2007, σε διαχωρισμό δραστηριοτήτων, οπότε και η θυγατρική εταιρεία **SEN** ανέλαβε την εξυπηρέτηση πελατών στην **προστατευμένη αγορά** (οικιακοί χρήστες και μικρές επιχειρήσεις), ενώ η θυγατρική **Enel Energia** δραστηριοποιήθηκε στην **ελεύθερη αγορά**.

Μεταξύ 2012 και 2017, η SEN ζητούσε από τους πελάτες της **τη συγκατάθεσή τους** για να τους αποστείλει εμπορικές προσφορές με τρόπο αφενός μεροληπτικό και ευνοϊκό για τα συμφέροντα του ομίλου, αφετέρου περιοριστικό για την ανάπτυξη του ανταγωνισμού. Η συγκατάθεση υπέρ των εταιριών του ομίλου ENEL ζητούνταν χωριστά και κατά τρόπο που οδηγούσε τους πελάτες της SEN να σχηματίσουν την εντύπωση ότι η χορήγησή της ήταν αναγκαία προϋπόθεση για να συνεχιστεί η παροχή ηλεκτρικής ενέργειας και ως εκ τούτου την παρείχαν ευκολότερα, ενώ η συγκατάθεση υπέρ τρίτων ανταγωνιστών αντιμετωπιζόταν διαφορετικά. Η πρακτική αυτή παρείχε σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα για τον όμιλο Enel έναντι των ανταγωνιστών στην σχετική αγορά. Η ιταλική αρχή ανταγωνισμού που προχώρησε στην επιβολή προστίμου, εκτίμησε ότι συνυπεύθυνη για την ως άνω δράση ήταν κι η μητρική εταιρεία, υπό τον συντονισμό της οποίας έλαβαν χώρα οι παράνομες αυτές ενέργειες. Η υπόθεση έφτασε στο ΔΕΕ μέσω προδικαστικής παραπομπής από το ιταλικό Συμβούλιο της Επικρατείας και κλήθηκε να εξετάσει πέντε προδικαστικά ερωτήματα, σχετικά με την ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 102 ΣΛΕΕ στην προκειμένη περίπτωση.

Κρίσιμα Νομικά Συμπεράσματα μέσα από τις Απαντήσεις του ΔΕΕ επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Α. Σκοπός του άρθρου 102 ΣΛΕΕ — Ευημερία καταναλωτών

Το ΔΕΕ αποκρινόμενο σε σχετικό ερώτημα, απάντησε ότι **η ευημερία των καταναλωτών αποτελεί τον απώτερο σκοπό**, που δικαιολογεί την παρέμβαση του δικαίου του ανταγωνισμού προκειμένου να καταπολεμηθεί η καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης. Υπό το πρίσμα αυτό, το δίκαιο του ανταγωνισμού επιβάλλει κυρώσεις όχι μόνο για πρακτικές που

δύνανται να προκαλέσουν **άμεση** ζημία στους καταναλωτές, αλλά και για πρακτικές που μπορεί να προκαλέσουν **έμμεση** ζημία. Όπως διευκρίνισε το ΔΕΕ, η αρχή ανταγωνισμού **αρκεί να αποδείξει ότι** μια πρακτική **δύνανται να θίξει (άμεσα ή έμμεσα)** τη δομή του αποτελεσματικού ανταγωνισμού, αποσαφηνίζοντας ότι η επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση μπορεί να αποφύγει την εφαρμογή της απαγόρευσης του αρ. 102 ΣΛΕΕ αποδεικνύοντας ότι τυχόν αντανταγωνιστικά αποτελέσματα αντισταθμίζονται ή και εξουδετερώνονται από θετικά αποτελέσματα για τους καταναλωτές.

Β. Απόδειξη ότι η συμπεριφορά μιας επιχείρησης δεν εμπίπτει στην έννοια της καταχρηστικής εκμετάλλευσης.

Επί σχετικού ερωτήματος, το ΔΕΕ έκρινε ότι για να αποκλειστεί ο χαρακτηρισμός της συμπεριφοράς μιας επιχείρησης ως καταχρηστικής, κατά την έννοια του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, **δεν αρκεί** η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση να αποδείξει ότι η συμπεριφορά της **δεν παρήγαγε** συγκεκριμένα αντανταγωνιστικά αποτελέσματα. Αντιθέτως, το στοιχείο αυτό ενδέχεται να συνιστά **ένδειξη** της έλλειψης ικανότητας της επίμαχης συμπεριφοράς να παραγάγει αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα, το οποίο, ωστόσο, πρέπει να συμπληρώνεται από άλλα αποδεικτικά στοιχεία προς απόδειξη αυτής της έλλειψης ικανότητας. Ως εκ τούτου το ΔΕΕ αποδίδει στην ερευνόμενη επιχείρηση μια επαυξημένη υποχρέωση απόδειξης της θέσης της, ότι δηλαδή δεν εκμεταλλεύεται καταχρηστικά την ισχύ της, θέση η οποία θα πρέπει να υποστηρίζεται και να απορρέει από πληθώρα αποδεικτικών στοιχείων.

Γ. Πρόθεση αποκλεισμού του ανταγωνισμού - Στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη

Το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης συνιστά **αντικειμενική νομική έννοια**, η διαπίστωση της οποίας δεν εξαρτάται από υποκειμενικά στοιχεία, όπως είναι η πρόθεση της επιχείρησης. Έτσι, η αρχή ανταγωνισμού, στο πλαίσιο διερεύνησης μιας υπόθεσης και επιβολής κυρώσεων, **δεν υποχρεούται** να αποδείξει ότι η ελεγχόμενη επιχείρηση είχε πρόθεση περιορισμού του ανταγωνισμού, καθόσον αρκεί να αποδείξει ότι η πρακτική που χρησιμοποίησε η εν λόγω επιχείρηση είχε απλώς την ικανότητα να παράγει αποτελέσματα αποκλεισμού του ανταγωνισμού. Ωστόσο, διευκρινίζεται ότι η απόδειξη πρόθεσης, εφόσον υπάρχει, αποτελεί επιπλέον **πραγματική περίπτωση** που μπορεί να ληφθεί επικουρικά υπόψη, προκειμένου να διαπιστωθεί η καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης.

Δ. Χαρακτηρισμός ως καταχρηστικής μιας κατά τα λοιπά νόμιμης πρακτικής

Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι μια πρακτική που μπορεί να είναι νόμιμη κατά τους λοιπούς κλάδους δικαίου, δύναται **παρ' όλα αυτά να συνιστά κατάχρηση** κατά το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, εφόσον: α) εφαρμόζεται από κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση, β) είναι ικανή να αποκλείσει ανταγωνιστές από την αγορά και γ) στηρίζεται σε **μέσα διαφορετικά από εκείνα που διέπουν τον υγιή ανταγωνισμό. Ως μέσο διαφορετικό από εκείνα που εντάσσονται στο πλαίσιο του υγιούς ανταγωνισμού πρέπει να θεωρείται οποιαδήποτε πρακτική από την εφαρμογή της οποίας η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση δεν έχει οικονομικό συμφέρον, εκτός αν αποβλέπει στον αποκλεισμό από την αγορά των ανταγωνιστών της.** Κρίσιμο είναι να εκτιμηθεί η δυνατότητα των ανταγωνιστών να αναπαράγουν τις συμπεριφορές της δεσπόζουσας επιχείρησης, ενώ ειδικότερα, πρέπει να διερευνηθεί εάν, βάσει των πληροφοριών που εικάζεται ότι ήταν γνωστές στην Enel, οι ανταγωνιστές της ήταν σε θέση να αποκτήσουν, υπό οικονομικώς βιώσιμους όρους, πρόσβαση σε δεδομένα ισοδύναμης χρησιμότητας με εκείνα που αφορούσαν την πελατεία της προστατευόμενης αγοράς. Η εν λόγω διερεύνηση δύναται να αποκαλύψει εάν η συμπεριφορά της Enel ήταν ικανή να προκαλέσει αποτελέσματα στεγανοποίησης της αγοράς και, κατ' επέκταση, εάν αυτή συμβιβάζεται με τις επιταγές του υγιούς ανταγωνισμού.

Εν προκειμένω, το ΔΕΕ διατύπωσε μια σημαντική αρχή για τις απελευθερωμένες αγορές: **επιχείρηση που χάνει το νομικό της μονοπώλιο οφείλει, καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας απελευθέρωσης, να απέχει από τη χρήση μέσων που κατείχε λόγω του πρώην μονοπωλίου και δεν είναι διαθέσιμα στους ανταγωνιστές.**

Ε. Ευθύνη μητρικής εταιρίας - Τεκμήριο

Το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει και στο ερώτημα περί του αν στην έννοια του αυτουργού της εν λόγω παραβάσεως του δικαίου του ανταγωνισμού, εμπίπτει μια επιχείρηση ως ξεχωριστή νομική οντότητα, σύμφωνα και με την **αρχή της προσωπικής ευθύνης**, ή εάν η ευθύνη δύναται να επεκταθεί και στις λοιπές οντότητες που συγκροτούν την ενιαία οικονομική μονάδα στο πλαίσιο της σχέσης μητρικής και θυγατρικής εταιρείας. Επ' αυτού αποφάνθηκε το ΔΕΕ επικαλούμενο την αρχή του **τεκμηρίου άσκησης αποφασιστικής επιρροής** από τη μητρική εταιρεία στη θυγατρική της, όταν η μητρική κατέχει το σύνολο ή σχεδόν το σύνολο του κεφαλαίου της θυγατρικής. Σ' αυτές τις ειδικές περιπτώσεις, η ευθύνη της μητρικής για την κατάχρηση καταλογίζεται άνευ άλλης απόδειξης, ενώ η αρχή ανταγωνισμού δεν χρειάζεται να αποδείξει τον ενεργό συντονισμό της μητρικής. Διευκρινίζεται ότι το τεκμήριο είναι **μαχητό** και

συνεπώς, η μητρική εταιρεία μπορεί να το ανατρέψει αποδεικνύοντας ότι δεν ασκούσε πράγματι αποφασιστική επιρροή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΕ ΧΟΝΔΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΕ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ

Όπως προελέχθη, ο πυρήνας της ελληνικής εμπειρίας στην ηλεκτρική ενέργεια ξεκίνησε από το κρατικό μονοπώλιο της ΔΕΗ, που εξασφάλισε καθολική ηλεκτροδότηση αξιοποιώντας οικονομίες κλίμακας, αλλά ταυτόχρονα εμπέδωσε μια συγκεντρωτική διάρθρωση με έντονη κρατική επίδραση. Μέχρι τώρα, έχουμε εξετάσει την έννοια της ηλεκτρικής ενέργειας από νομική σκοπιά και ειδικότερα κατά τον τρόπο που αντιμετωπίζεται από το Αστικό και Ποινικό Δίκαιο ως πράγμα, με έμφαση στις ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά εκείνα που αντιδιαστέλλονται από την κλασική έννοια του πράγματος. Σε ενωσιακό επίπεδο, όπως έχει ήδη λεχθεί, η ενέργεια αντιμετωπίζεται κυρίως ως εμπορεύσιμο αγαθό για τους σκοπούς της ελεύθερης κυκλοφορίας, ενώ στη σχέση με τον τελικό πελάτη φέρει έντονα χαρακτηριστικά υπηρεσίας. Παράλληλα, αναφορά έγινε και στη σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και στους θεσμούς που έχουν θεσπιστεί με σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων των ασθενέστερων μερών στο πλαίσιο σύναψης μιας σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, δηλαδή των καταναλωτών.

Έχουμε επιπλέον μελετήσει τη σταδιακή απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα και τον τρόπο που ενσωματώθηκαν σε εθνικό επίπεδο οι τρεις καίριες Ευρωπαϊκές Οδηγίες, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην κατανόηση της έννοιας του διαχωρισμού (unbundling) σε **ιδιοκτησιακό, λογιστικό και λειτουργικό** επίπεδο, που διαδραμάτισε σημαίνοντα ρόλο στην προσπάθεια ουσιαστικής απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Όλες οι αναφορές που προηγήθηκαν, συνέδραμαν στην αποτύπωση μιας συνολικής και ολοκληρωμένης αντίληψης του ρου της διαδικασίας απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και της διαμόρφωσης της σχετικής αγοράς, η οποία συμπορεύεται με τις ευρωπαϊκές επιταγές και τους στόχους που τίθενται σε ενωσιακό επίπεδο.

Αναπόφευκτα, η μετάβαση σε ένα ανταγωνιστικό σύστημα αναδιέταξε την αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας: η **παραγωγή** και η **προμήθεια** άνοιξαν στον ανταγωνισμό, ενώ η **μεταφορά** και η **διανομή** παρέμειναν φυσικά μονοπώλια υπό ανεξάρτητη διαχείριση. Στο σημείο αυτό ωρίμασαν οι προϋποθέσεις για τη μετεξέλιξη της αγοράς. Η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας πλέον, έχοντας υιοθετήσει το μοντέλο του ανταγωνισμού παρουσιάζει ιδιαίτερο

ενδιαφέρον, ιδία κατά το σκέλος που λειτουργεί ως **χονδρική αγορά ενέργειας** και οργανώνεται σε **χρηματιστηριακές αγορές** με ιδιαίτερη οργάνωση και ρυθμιστικό πλαίσιο.

Η χονδρική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας αποτελεί τον κεντρικό μηχανισμό διαμόρφωσης της τιμής⁴² του ηλεκτρικού ρεύματος στο πλαίσιο της απελευθερωμένης αγοράς ενέργειας. Στη χονδρική αγορά συναλλάσσονται παραγωγοί, προμηθευτές και έμποροι ηλεκτρικής ενέργειας, ανταλλάσσοντας μεγέθη ενέργειας προτού αυτή φτάσει στους τελικούς καταναλωτές. Αντιδιαστέλλεται η χονδρική αγορά ενέργειας από τη **λιανική** αγορά, στην οποία η εμπορία ενέργειας γίνεται μεταξύ **προμηθευτών** και **καταναλωτών**. Απώτερος στόχος της δομής της

χονδρικής αγοράς είναι η παράλληλη επίτευξη της διασφάλισης του ανταγωνισμού, της επάρκειας εφοδιασμού και της αποδοτικής κατανομής των ενεργειακών πόρων.

Η οργάνωση και λειτουργία της χονδρικής αγοράς, όπως θα την εξετάσουμε στη συνέχεια, εδράζεται στο **Ευρωπαϊκό Μοντέλο-Στόχο (εφεξής «Target Model»)**, το οποίο θεσπίζει ενιαίους κανόνες λειτουργίας και μηχανισμούς σύζευξης μεταξύ των εθνικών αγορών, προκειμένου να επιτευχθεί η ελεύθερη και αποδοτική διακίνηση ενέργειας εντός της ΕΕ. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το νομοθετικό κείμενο που διέπει το Μοντέλο-Στόχο είναι ο **Κανονισμός 2019/943** σχετικά με την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας⁴³.

Η υλοποίηση του Target Model στην Ελλάδα ενσαρκώθηκε θεσμικά με την ίδρυση του **Ελληνικού Χρηματιστηρίου Ενέργειας (εφεξής «HEEx»)**. Το HEEx οργανώνει και εκκαθαρίζει τις επιμέρους αγορές που δομούν τη χονδρική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια των συναλλαγών και τη σύζευξή τους με τις αντίστοιχες αγορές άλλων κρατών μελών. Μέσω του χρηματιστηρίου, η ηλεκτρική ενέργεια καθίσταται πλέον **εμπορεύσιμο προϊόν (commodity)**, το οποίο υπόκειται σε κανόνες αγοράς και διαπραγμάτευσης, ενισχύοντας, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, τον ανταγωνισμό και την τιμολογιακή αποτελεσματικότητα προς όφελος των καταναλωτών.

⁴² Η διαμόρφωση της τιμής προκύπτει από τη συνάρτηση προσφοράς και ζήτησης.

⁴³ Αξίζει να σημειωθεί ότι, το Target Model είχε προοικονομηθεί ήδη από το 2009 με τον **Κανονισμό 714/2009**, σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας.

Περαιτέρω και σε συνάφεια με τα ανωτέρω, δέον όπως αναφερθεί ότι κρίθηκε αναγκαίο να καθοριστεί σε κανονιστικό επίπεδο, ένα πλαίσιο **ακεραιότητας** και **διαφάνειας** για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της χονδρικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Το πλαίσιο αυτό συνδιαμορφώθηκε από Ευρωπαϊκούς Κανονισμούς και Οδηγίες, μεταξύ των οποίων και ο **Κανονισμός (ΕΕ) 1227/2011 (REMIT)**, ο οποίος στοχεύει στην αποτροπή φαινομένων χειραγώγησης της αγοράς και κατάχρησης προνομιακής πληροφόρησης (insider trading). Προς το σκοπό αυτό, ο Κανονισμός επιβάλλει υποχρεώσεις δημοσιοποίησης ουσιωδών πληροφοριών και αναθέτει την εποπτεία τήρησης των αρχών που θεσπίζει στις **εθνικές ρυθμιστικές αρχές κάθε κράτους**, όπως η **Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ)** στην Ελλάδα, υπό τον συντονισμό του **ACER** σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Συνολικά, το **Target Model**, τα **χρηματιστήρια ενέργειας** και ο **Κανονισμός REMIT** αποτελούν **τρία αλληλένδετα επίπεδα** που συνδιαμορφώνουν το σύγχρονο ευρωπαϊκό ενεργειακό

πλαίσιο με σκοπό την εύρυθμη, διασυνδεδεμένη με εχέγγυα αξιοπιστίας, λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

3.1 Κύρια μοντέλα οργάνωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας δομείται σε **δύο βασικά μοντέλα οργάνωσης**, σε αυτό του κρατικού μονοπωλίου και σε αυτό της ελεύθερης αγοράς. Όπως έχει ήδη λεχθεί, οι δραστηριότητες της παραγωγής και της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας έχουν πλέον απελευθερωθεί, περνώντας από το μονοπωλιακό μοντέλο στο ανταγωνιστικό. Εν αντιθέσει, οι τομείς της διανομής και της μεταφοράς εξακολουθούν να αποτελούν **φυσικά μονοπώλια**⁴⁴. Αυτό οφείλεται αφενός στο γεγονός ότι για την διανομή και την μεταφορά ενέργειας απαιτούνται υψηλά κόστη κατασκευής και λειτουργίας των σχετικών δικτύων, με αποτέλεσμα να είναι οικονομικά αποτελεσματικότερο μία μόνον επιχείρηση να προσφέρει πιο οικονομικά την ενέργεια μέσω του δικτύου της απ' ό,τι περισσότερες επιχειρήσεις και **αφετέρου**

⁴⁴ **953/2024 ΠΠΡ ΠΕΙΡΑΙΑ (ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ)**: «Αντιθέτως, οι ανωτέρω Οδηγίες δεν προέβλεψαν την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στους τομείς της μεταφοράς και της διανομής, ως προς τους οποίους έθεσαν ως πρωταρχικό στόχο την διασφάλιση, αφενός μεν, της ανεξαρτησίας των διαχειριστών των δικτύων μεταφοράς και διανομής έναντι των συμφερόντων που συνδέονται με την παραγωγή και την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας, αφετέρου, δε, της διαφανούς, άνευ διακρίσεων μεταξύ των χρηστών και έναντι ευλόγου τιμήματος δυνατότητας προσβάσεως στα δίκτυα αυτά. Έτσι, οι τομείς της μεταφοράς και της διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας **παρέμειναν μονοπωλιακώς οργανωμένοι** στην Ελλάδα»

στην παράλειψη ρητής νομοθετικής πρόβλεψης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αποσκοπεί στην πλήρη απελευθέρωση των εν λόγω δικτύων, αλλά στη **ρύθμιση της λειτουργίας τους** υπό όρους διαφάνειας, αποδοτικότητας και ισότιμης πρόσβασης. Μια νομοθετική πρόβλεψη πλήρους απελευθέρωσης των τομέων της μεταφοράς και διανομής θα αναιρούσε τη λογική της οικονομίας κλίμακας που τις χαρακτηρίζει και, τελικώς, θα οδηγούσε σε υψηλότερο κόστος για τους καταναλωτές. Συνεπώς, ο ορθός προσανατολισμός της ενεργειακής πολιτικής δεν είναι η άρση του μονοπωλιακού χαρακτήρα των δικτύων, αλλά η **ενίσχυση των μηχανισμών ρυθμιστικής εποπτείας και αποτελεσματικής διακυβέρνησης** των Διαχειριστών, προκειμένου να διασφαλίζεται η εύρυθμη, αμερόληπτη και αποδοτική λειτουργία της αγοράς.

Περαιτέρω διάκριση γίνεται μεταξύ του μοντέλου της **καθετοποιημένης επιχείρησης** και του μοντέλου του **διαχωρισμού (unbundling)**, για το οποίο κάναμε λόγω και ανωτέρω.

Στο μοντέλο της καθετοποιημένης επιχείρησης, όλες οι δραστηριότητες της παραγωγής, της μεταφοράς, της διανομής και της προμήθειας ανήκουν στο πεδίο ελέγχου του

ίδιου φορέα, ενώ εφαρμόζεται το σύστημα των κεντρικά καθοριζόμενων τιμολογίων. Μείζον μειονέκτημα αυτού του μοντέλου οργάνωσης αποτελεί η έλλειψη κινήτρου για μείωση του (μη αναγκαίου)⁴⁵ κόστους, ιδίως όταν το τελευταίο καλύπτεται από τα ελεγχόμενα τιμολόγια. Κατά συνέπεια το κόστος αυτό μετακυλίεται στον τελικό καταναλωτή.

Στο μοντέλο του διαχωρισμού (unbundling) εξακολουθεί να εντοπίζεται η δράση της καθετοποιημένης επιχείρησης, όμως σε ό,τι αφορά τον τομέα της παραγωγής και της προμήθειας, όπου λειτουργεί ο ανταγωνισμός με την συμμετοχή και δραστηριοποίηση περισσότερων επιχειρήσεων, η δραστηριότητα της παραγωγής πρέπει να διαχωρίζεται από την δραστηριότητα της προμήθειας και η σχετική επιχείρηση υποχρεούται να τηρεί χωριστούς λογαριασμούς για κάθε μία από αυτές τις δραστηριότητες (**λειτουργικός διαχωρισμός**), ωσάν να ασκούσαν οι δραστηριότητες αυτές από διαφορετικές επιχειρήσεις^{46,47}.

⁴⁵ Δημήτρης Χ. Λιάππης, ο.π., σελ. 84

⁴⁶ Δημήτρης Χ. Λιάππης, ο.π., σελ. 85-86

⁴⁷ Άρθρο 141 παρ. 2 Ν. 4001/2011: «Οι επιχειρήσεις ηλεκτρικής ενέργειας τηρούν στο λογιστικό τους κύκλωμα χωριστούς λογαριασμούς για κάθε μία από τις δραστηριότητες παραγωγής με σκοπό την πώληση, μεταφορά, διανομή, προμήθεια και αποθήκευση ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, όπως θα ήταν υποχρεωμένες να πράξουν αν οι δραστηριότητες αυτές ασκούσαν από διαφορετικές επιχειρήσεις, προκειμένου να αποφεύγονται οι διακρίσεις, οι σταυροειδείς επιδοτήσεις και οι στρεβλώσεις του ανταγωνισμού.»

3.2 Μοντέλα οργάνωσης και λειτουργίας χονδρικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας υπό το σύστημα λειτουργίας του ανταγωνισμού.

Στο πλαίσιο της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ενδιαφέρον παρουσιάζει η δομή και η οργάνωση της **χονδρικής** αγοράς ενέργειας, την οποία θα αναλύσουμε στην παρούσα ενότητα. Αυτό που έχει σημασία να αναφερθεί είναι ότι, η συμμετοχή περισσότερων επιχειρήσεων στους τομείς της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και της προμήθειας προς τους καταναλωτές, διαμόρφωσε την σημερινή χονδρική αγορά ενέργειας η οποία λειτουργεί στη βάση των χρηματιστηριακών αγορών.

Προς ολοκλήρωση της παρουσίασης της δομής της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, δέον να επισημανθεί και ο ρόλος της **λιανικής αγοράς**, η οποία αποτελεί ένα ακόμη επιμέρους στάδιο της ενεργειακής αλυσίδας. Στη λιανική αγορά δραστηριοποιούνται οι προμηθευτές που αγοράζουν ενέργεια από τη χονδρική αγορά και την διαθέτουν στους τελικούς καταναλωτές. Η λειτουργία της λιανικής αγοράς υπόκειται σε αυστηρότερο ρυθμιστικό πλαίσιο, καθώς

συνδέεται άμεσα με την προστασία των καταναλωτών, την εύλογη τιμολόγηση, την πρόσβαση σε ενεργειακές υπηρεσίες και την παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η απελευθέρωση της αγοράς προμήθειας επέτρεψε στους καταναλωτές να επιλέγουν ελεύθερα προμηθευτή, ενισχύοντας τον ανταγωνισμό και οδηγώντας στη διαφοροποίηση προϊόντων και τιμολογιακών σχημάτων. Παράλληλα, για την προστασία των ευάλωτων καταναλωτών και τη διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης στην ενέργεια, ο νομοθέτης θέσπισε ειδικούς μηχανισμούς, όπως ο **Προμηθευτής Καθολικής Υπηρεσίας**, τα **Κοινωνικά Οικιακά Τιμολόγια**.

Η λιανική αγορά, ωστόσο δεν είναι ανεξάρτητη από την λειτουργία της χονδρικής αγοράς, καθόσον επηρεάζεται άμεσα από τις διακυμάνσεις και τις συνθήκες της χονδρικής αγοράς. Η ανάλυση της χονδρικής αγοράς που ακολουθεί καθίσταται, επομένως, κρίσιμη για την κατανόηση των μηχανισμών διαμόρφωσης των τιμών λιανικής και, κατ' επέκταση, του τρόπου λειτουργίας της απελευθερωμένης αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στο σύνολό της.

Στα πλαίσια λειτουργίας της απελευθερωμένης χονδρικής⁴⁸ αγοράς απαντώνται **τρία βασικά μοντέλα οργάνωσης**: το μοντέλο της υποχρεωτικής κοινοπραξίας (mandatory pool), τα χρηματιστήρια ενέργειας και οι διμερείς (εξωχρηματιστηριακές) συμβατικές σχέσεις (OTC – Over-the-counter-market).

3.2.1 Υποχρεωτική κοινοπραξία (Mandatory Pool)

Στο μοντέλο της **υποχρεωτικής κοινοπραξίας** (mandatory pool) συμμετέχουν επιχειρήσεις – παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας υποβάλλοντας προσφορές ως προς την ποσότητα ενέργειας που πρόκειται να διαθέσουν σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, ορίζοντας παράλληλα και την τιμή. Οι προμηθευτές από την πλευρά τους υποβάλλουν δεδομένα ως προς το φορτίο που θα χρειαστούν στο ίδιο χρονικό διάστημα. Τις **αντιστοιχίσεις** μεταξύ της προσφερόμενης και της ζητούμενης ποσότητας ενέργειας, τις εκτελεί αλγόριθμος. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του εν λόγω μοντέλου είναι το στοιχείο της **υποχρεωτικότητας**, υπό την έννοια ότι κάθε συναλλαγή ηλεκτρικής ενέργειας θα πρέπει να γίνεται μόνο μέσω αυτής της υποχρεωτικής δημοπρασίας⁵⁵, αποκλεισμένου οποιoδήποτε άλλου μοντέλου. Η υποχρεωτική κοινοπραξία ευνοεί τους νεοεισερχόμενους στην αγορά παραγωγούς (ή

εισαγωγείς), οι οποίοι δεν θα μπορούσαν, κατά βάση, να προσφέρουν τιμές ανταγωνιστικές (δηλαδή χαμηλότερες) σε σύγκριση προς τις τιμές της τυχόν δεσπόζουσας επιχείρησης. Η δημοπρασία οδηγεί στην πραγματοποίηση συναλλαγών στην υψηλότερη προσφερόμενη τιμή

56.

Στον αντίποδα βρίσκονται τα **χρηματιστήρια ενέργειας**, στα οποία δικαίωμα συμμετοχής δεν έχουν μόνο παραγωγοί αλλά και μεγάλοι καταναλωτές, διανομείς ενέργειας και έμποροι. Ως εκ τούτου τα χρηματιστήρια ενέργειας ευνοούν την λειτουργία του ανταγωνισμού, με την συμμετοχή ολοένα και περισσότερων επιχειρήσεων. Το στοιχείο της υποχρεωτικότητας που αναφέρθηκε ανωτέρω δεν απαντάται εν προκειμένω, καθώς τα συμμετέχοντα μέρη μπορούν **ιδία βούληση** να συναλλαχθούν.

⁴⁸ Ως χονδρική νοείται η αγορά μεταξύ παραγωγών και προμηθευτών, ενώ ως λιανική η αγορά μεταξύ των τελευταίων και των τελικών καταναλωτών. ⁵⁵ Α. Ζησιού, ο.π., σελ. 81

3.2.2 Χρηματιστήρια ενέργειας (power exchanges) – μέθοδοι διαπραγμάτευσης

Πολύ σχηματικά αναφέρεται ότι η διαπραγμάτευση στα χρηματιστήρια ενέργειας λαμβάνει χώρα υπό δύο βασικές μορφές: από τη μία μέσω της διαδικασίας της **δημοπρασίας** (auction) και από την άλλη μέσω της διαδικασίας της συνεχούς **διαπραγμάτευσης** (continuous trading).

Η επικρατέστερη μέθοδος **διαπραγμάτευσης** στα χρηματιστήρια της Ευρώπης είναι η μέθοδος της **δίπτυχης δημοπρασίας** (two – sided auction), κατά την οποία και προκειμένου να διαμορφωθεί η τιμή αγοράς και πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας για μια συγκεκριμένη ώρα, λαμβάνονται υπ όψιν η προσφορά και η ζήτηση **για κάθε ώρα συναλλαγής**. Ειδικότερα, για κάθε ώρα συναλλαγής δημιουργείται μια συνολική καμπύλη αγοράς και μια συνολική καμπύλη πώλησης. Το σημείο τομής των καμπυλών είναι αυτό που καθορίζει την τιμή της εκκαθάρισης (Market Clearing Price)⁵⁷.

Στα πλαίσια της **ενδοημερήσιας αγοράς (intraday)** όπου η πώληση και η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας γίνεται πολύ κοντά στην ώρα της παράδοσης, χρησιμοποιείται η μέθοδος της **συνεχούς διαπραγμάτευσης** (continuous trading). Με αυτήν την μέθοδο επιτυγχάνεται η συνεχής αντιστοίχιση (continuous matching) των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας και η συνεχής ταύτιση των προσφορών σε συνεχή πραγματικό χρόνο, σύμφωνα με τα κριτήρια προτεραιότητας (τιμή σε συνάρτηση με τον χρόνο). Ειδικότερα, οι προσφορές πώλησης γίνονται δεκτές όταν η τιμή τους είναι μικρότερη ή ίση με την καλύτερη τιμή της αγοράς τη

⁵⁶Βλάχου-Βλαχοπούλου Μ.-Χρ., ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ, 2022, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 115.

⁵⁷ Α. Ζησιού, ο.π., σελ. 83

χρονική στιγμή της εισαγωγής τους, ενώ οι προσφορές αγοράς πραγματοποιούνται αν και εφόσον η τιμή τους είναι ίση ή μεγαλύτερη από την καλύτερη τιμή της αγοράς που υφίσταται κατά τη στιγμή που εισάγονται στην αγορά. Σε περίπτωση, δε, που υποβάλλονται προσφορές που έχουν την ίδια τιμή, η προτεραιότητα στην εκτέλεση ανευρίσκεται με το κριτήριο της χρονικής προτεραιότητας, ανάλογα δηλαδή με το χρονικό σημείο που εισήχθησαν στην αγορά. Τέλος, επισημαίνεται ότι η βασική διαφορά μεταξύ των δημοπρασιών και της συνεχούς αντιστοίχισης είναι ότι στη δεύτερη περίπτωση δεν υπολογίζεται ενιαία τιμή αγοράς.⁴⁹

⁴⁹ Βουλγαρίδου Ι., Χρηματιστήριο ενέργειας. Προοπτική σύστασης στην Ελλάδα, Νομικό Περιοδικό με τίτλο «Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών» (ΔΕΕ), τεύχος 2/2016, σελ. 151.

3.2.3 Διμερείς (εξωχρηματιστηριακές) συμβατικές σχέσεις (OTC 'Over-the-counter - market')

Παράλληλα με τη διαπραγμάτευση στα χρηματιστήρια ενέργειας λειτουργεί και αναπτύσσεται και μια εξωχρηματιστηριακή αγορά που επιτελεί σπουδαίο οικονομικό ρόλο, η αγορά των διμερών συμβολαίων. Στις **διμερείς εξωχρηματιστηριακές συμβάσεις**, παραγωγοί και προμηθευτές συμβάλλονται μεταξύ τους βασιζόμενοι αποκλειστικά στην **ιδιωτική βούληση**, απουσιάζει δηλ. παντελώς ένας κεντρικός μηχανισμός οργάνωσης. Πρόκειται για μια μορφή προθεσμιακής αγοράς όπου συνάπτονται κατά κύριο λόγο συμβάσεις μακροπρόθεσμης εκπλήρωσης, οι οποίες λειτουργούν αντισταθμιστικά στον κίνδυνο των τιμών. Βασικό πλεονέκτημα των διμερών συμβάσεων είναι, επομένως, ο μειωμένος συναλλακτικός κίνδυνος καθώς και η ταχύτητα στην διεξαγωγή των συναλλαγών⁵⁰. Ωστόσο, οι συμβάσεις αυτές δεν είναι ικανές να καλύψουν το σύνολο των συναλλαγών στην αγορά προϊόντων ενέργειας φυσικής παράδοσης, γι' αυτό λειτουργούν συμπληρωματικά προς τις οργανωμένες αγορές ενέργειας⁵¹. Η δομή των εν λόγω διμερών συμβάσεων είθισται να είναι τυποποιημένη, ακολουθώντας τα πρότυπα Κύριων Συμφωνιών (Master Agreements), με προδιατυπωμένους όρους. Δύο από τις πιο συχνά συναπτόμενες διμερείς συμβάσεις είναι η Γενική Συμφωνία για την Παράδοση και Παραλαβή Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Εμπόρων Ενέργειας ⁵² (European Federation of Energy Traders, Σύμβαση EFET) και η Κύρια Συμφωνία Εμπορικού

Δικτύου (Grid Trade Master Agreement – GTMA)⁵³. Δέον όπως λεχθεί, ότι στις διμερείς συμβάσεις, όπου όπως είδαμε δεν παρεμβάλλεται κάποιος κεντρικός μηχανισμός οργάνωσης, ο κάθε συμβαλλόμενος φέρει τον κίνδυνο αφερεγγυότητας του αντισυμβαλλομένου του⁵⁴.

⁵⁰ Εισήγηση της δικηγόρου Καρναχωρίτη Ιωάννας στο 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο που διοργάνωσε η ethemis με θέμα εισήγησης «Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ EFET ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ», 2023.

⁵¹ Α. Ζησιού, ο.π., σελ. 85

⁵² Συνάπτεται μεταξύ αφενός εταιρειών παραγωγής και αφετέρου εταιρειών διανομής ηλεκτρικής ενέργειας. Βρίσκεται διαθέσιμη στον ακόλουθο σύνδεσμο:

<https://cms.energytraderseurope.org/storage/uploads/media/070921-lc-st-general-agreement-powerv21a---full-version.pdf>.

⁵³ Επισημαίνεται ότι η εν λόγω σύμβαση εφαρμόζεται στην αγορά του Ηνωμένου Βασιλείου.

⁵⁴ Δημήτρης Χ. Λιάπης, ο.π., σελ. 92

3.3. Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας (Hellenic Energy Exchange – HEnEx)

Η μετάβαση της Ελλάδας από το μοντέλο της καθετοποιημένης, μονοπωλιακής οργάνωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, σε ένα ανταγωνιστικό σύστημα πολλαπλών συμμετεχόντων ολοκληρώθηκε θεσμικά με τη δημιουργία του **Ελληνικού Χρηματιστηρίου Ενέργειας (στο εξής «HEnEx»)**, το οποίο ιδρύθηκε με το ν. 4512/2018⁵⁵. Οι διατάξεις του ν. 4512/2018 τροποποίησαν, μεταξύ άλλων, το ν. 4425/2016 θεσπίζοντας το νομικό πλαίσιο για τη λειτουργία του Χρηματιστηρίου Ενέργειας. Η ίδρυσή του αποτέλεσε αναγκαίο θεσμικό βήμα για την πληρέστερη εφαρμογή του **Ευρωπαϊκού Μοντέλου-Στόχου (Target Model)** και την ενσωμάτωση της ελληνικής αγοράς στους ενοποιημένους ευρωπαϊκούς μηχανισμούς σύζευξης. Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόδρομος του χρηματιστηρίου ενέργειας ήταν τα mandatory pools, για τα οποία έγινε λόγος ανωτέρω.

Το HEnEx ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2018 μετά την απόσχιση του κλάδου της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας από την ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία «Λειτουργός Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας Α.Ε.», το διακριτικό τίτλο «ΛΑΓΗΕ Α.Ε.», που ακολούθως μετονομάστηκε σε «ΔΑΠΕΕΠ Α.Ε.». Το HEnEx αποτελεί τη μητρική εταιρεία του Ομίλου Χρηματιστηρίου Ενέργειας και, μαζί με τη θυγατρική του, ήτοι την εταιρεία με την επωνυμία «Εταιρεία Εκκαθάρισης Συναλλαγών Χρηματιστηρίου Ενέργειας Μονοπρόσωπη Α.Ε.», το διακριτικό τίτλο "EnExClear", έχουν αναλάβει την **οργάνωση και λειτουργία** αγορών ενέργειας, καθώς και την **εκκαθάριση** και το **διακανονισμό** των συναλλαγών που διενεργούνται σε αυτές. Σκοπός του HEnEx, ειδικότερα, είναι η οργάνωση και διαχείριση των **Αγορών Ηλεκτρικής Ενέργειας Επόμενης Ημέρας και Ενδοημερήσιας, Φυσικού Αερίου, Περιβαλλοντικών Αγορών και Ενεργειακών Χρηματοπιστωτικών Αγορών**, ως και κάθε άλλη συναφής δραστηριότητα.

Παράλληλα το HEnEx ενεργεί και ως Ορισθείς Διαχειριστής Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας («ΟΔΑΗΕ», ή «**Nominated Electricity Market Operator «NEMO»**») σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 8 του ν. 4425/2016, του Κανονισμού (ΕΕ) 2015/1222 και των αποφάσεων που έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότησή τους. Για τις ανάγκες λειτουργίας του ως ΟΔΑΗΕ, το HEnEx

⁵⁵ Άρθρο 80 Ν. 4512/2018

συνάπτει τις αναγκαίες κατά περίπτωση συμφωνίες με άλλα χρηματιστήρια ενέργειας που λειτουργούν ως Ορισθέντες Διαχειριστές Αγοράς – NEMOs κατά τον Κανονισμό (ΕΕ) 2015/1222, ως και με άλλους αρμόδιους κατά περίπτωση φορείς.

Σκοπός της θυγατρικής εταιρείας EnExClear είναι η **εκκαθάριση** των συναλλαγών σε αγορές ενέργειας, ενδεικτικά και όχι περιοριστικά στις Αγορές Επόμενης Ημέρας και Ενδοημερήσιας, στην Αγορά Εξισορρόπησης, στις Αγορές Φυσικού Αερίου και στις Περιβαλλοντικές Αγορές, κατά την έννοια του άρθρου 5 του ν. 4425/2016, ως και κάθε άλλη συναφής δραστηριότητα, σύμφωνα με τα οριζόμενα στον ανωτέρω νόμο και την ενωσιακή νομοθεσία. Η EnExClear ασκεί, συνεπώς, τις αρμοδιότητες του Φορέα Εκκαθάρισης.

Τέλος, το ΗEnEx λειτουργεί ως **ρυθμιζόμενη αγορά ενέργειας**, υπό την εποπτεία της Ρυθμιστικής Αρχής Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων (ΡΑΑΕΥ) και, για τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα ενέργειας, της **Ελληνικής Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς**.

3.4 Ο ρόλος των NEMOs στη σύζευξη των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας.

Η προώθηση του στόχου της σύζευξης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας ενισχύθηκε καθοριστικά με την έκδοση του **Κανονισμού (ΕΕ) 2015/1222**, ο οποίος θεσπίζει ενιαίες κατευθύνσεις για τη διαχείριση της διασυννοριακής δυναμικότητας και των φαινομένων συμφόρησης. Ο Κανονισμός αυτός εισήγαγε το λειτουργικό πλαίσιο πάνω στο οποίο βασίζεται η διασύνδεση των ευρωπαϊκών αγορών και αποτέλεσε **συμπλήρωμα** του **Κανονισμού (ΕΕ) 714/2009**. Ο Κανονισμός 714/2009 είχε ήδη θέσει τη βάση για αντικειμενικούς και μη διακριτικούς κανόνες όσον αφορά την πρόσβαση στο δίκτυο για τις διασυννοριακές συναλλαγές, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην κατανομή της δυναμικότητας και τη διαχείριση της συμφόρησης. Με τον Κανονισμό 2015/1222 πραγματοποιήθηκε ένα επιπλέον βήμα προς μια ουσιαστικά ολοκληρωμένη ενιαία αγορά, καθώς εισήχθησαν κοινές ελάχιστες απαιτήσεις για την εναρμονισμένη λειτουργία τόσο της Αγοράς Επόμενης Ημέρας όσο και της Ενδοημερήσιας Αγοράς. Σύμφωνα με τα ειδικότερα διαλαμβανόμενα στο **άρθρο 3 του Κανονισμού 2015/1222**, στόχος του Κανονισμού ήταν: α) η προώθηση αποδοτικού ανταγωνισμού κατά την παραγωγή, τις συναλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας και τον εφοδιασμό με ηλεκτρική ενέργεια β) η διασφάλιση της βέλτιστης χρήσης των υποδομών μεταφοράς, γ) η εγγύηση της επιχειρησιακής ασφάλειας, δ) η βελτιστοποίηση του υπολογισμού και της κατανομής της διαζωνικής δυναμικότητας, ε) η διασφάλιση δίκαιης και αμερόληπτης μεταχείρισης των Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς, **των NEMOs, του Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας, των ρυθμιστικών αρχών και των συμμετεχόντων στην αγορά**, στ) η διασφάλιση και η ενίσχυση της

διαφάνειας και της αξιοπιστίας των πληροφοριών, ζ) η συμβολή στην αποδοτική μακροπρόθεσμη λειτουργία και ανάπτυξη του συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και του τομέα ηλεκτρικής ενέργειας στην Ένωση, η) συνεκτίμηση της ανάγκης για δίκαιη και εύρυθμη λειτουργούσα αγορά και για δίκαιη και ομαλή διαμόρφωση τιμών, θ) **η δημιουργία ισότιμων όρων ανταγωνισμού των NEMOs**, ι) η χωρίς διακρίσεις διασφάλιση πρόσβασης στη διαζωνική δυναμικότητα.

Σημαντικό στοιχείο της όλης διαδικασίας που αποσκοπεί στη σύζευξη των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας αποτελεί η συνεργασία μεταξύ των Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς, των NEMOs και των εθνικών ρυθμιστικών αρχών. Με τον Κανονισμό 2015/122, λοιπόν, εισάγεται ο θεσμός των NEMOs (Nominated Electricity Market Operators), στους οποίους ανατίθεται κομβικός ρόλος στη λειτουργία της σύζευξης των αγορών. Κάθε συμμετέχον κράτος οφείλει να ορίζει έναν ή περισσότερους NEMOs για κάθε ζώνη προσφοράς, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 του Κανονισμού⁵⁶. Οι NEMOs επιφορτίζονται με αρμοδιότητες που αφορούν κυρίως την υλοποίηση της ενιαίας **αγοράς επόμενης ημέρας** και της ενιαίας **ενδοημερήσιας αγοράς** σε περιφερειακό επίπεδο — όπως η παραλαβή εντολών από τους συμμετέχοντες, η ευθύνη για την αντιστοίχιση και κατανομή των εντολών, καθώς και η δημοσιοποίηση των τιμών και των αποτελεσμάτων της σύζευξης.

Σε συνεργασία με τους Διαχειριστές Συστημάτων Μεταφοράς, τους φορείς της αγοράς και τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές, οι NEMOs συμβάλλουν αποφασιστικά στη διαμόρφωση και στην ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Όπως προαναφέρθηκε, στην Ελλάδα, ως NEMO έχει οριστεί από τη ΡΑΕ το Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας (EXE).

Τα καθήκοντα των NEMOs απαριθμούνται αναλυτικά στο άρθρο 7 του Κανονισμού 2015/1222. Ειδικότερα οι NEMOs είναι επιφορτισμένοι με πολλές λειτουργίες μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η ανάπτυξη του αλγορίθμου σύζευξης για την αγορά επόμενης ημέρας, η διαμόρφωση και λειτουργία των αντίστοιχων συστημάτων, η αξιοποίηση δεδομένων που παρέχονται από τους συμμετέχοντες στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και τους Διαχειριστές

⁵⁶ «Κάθε κράτος μέλος που είναι ηλεκτρικά συνδεδεμένο με ζώνη προσφοράς σε άλλο κράτος μέλος διασφαλίζει, εντός τεσσάρων μηνών από την έναρξη ισχύος του παρόντος κανονισμού, τον ορισμό ενός ή περισσότερων NEMO για την εκτέλεση της ενιαίας σύζευξης επόμενης ημέρας και/ή ενιαίας ενδοημερήσιας σύζευξης. Για τον σκοπό αυτό επιτρέπεται να κληθούν να υποβάλουν αίτηση για ορισμό ως NEMO εγχώριοι και μη εγχώριοι διαχειριστές αγοράς.»

Συστημάτων Μεταφοράς σχετικά με τις διαθέσιμες διαζωνικές δυναμικότητες, καθώς και η διαχείριση και επικύρωση των αποτελεσμάτων της σύζευξης.

3.5 Επιμέρους αγορές ενέργειας του Target Model

Στο πλαίσιο του Target Model και της σύζευξης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας, η ελληνική χονδρική αγορά ενέργειας οργανώνεται σε διακριτές αγορές που καλύπτουν διαφορετικούς χρονικούς ορίζοντες και ανάγκες εκκινώντας από την αγορά προθεσμιακών αγορών και συνεχίζοντας με τη βραχυπρόθεσμη αγορά, η οποία διακρίνεται περαιτέρω **i) στην αγορά της επόμενης ημέρας, ii) την ενδοημερήσια αγορά και iii) την αγορά εξισορρόπησης.**

Την αγορά της επόμενης ημέρας καθώς και την ενδοημερήσια αγορά διαχειρίζεται το **Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας. Αναλυτικά τα χαρακτηριστικά των επιμέρους αγορών ενέργειας:**

α) Αγορά Επόμενης Ημέρας (Day-Ahead Market – DAM)

Η Αγορά Επόμενης Ημέρας διαπραγματεύεται προϊόντα Ηλεκτρικής Ενέργειας με υποχρέωση φυσικής παράδοσης την επόμενη ημέρα και με δυνατότητα δήλωσης ποσοτήτων προθεσμιακών προϊόντων που αποκτήθηκαν από την Προθεσμιακή Αγορά του HEnEx και Διμερών συμβολαίων "Over The Counter"⁶⁶. Οι παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας συμμετέχουν υποχρεωτικά στην αγορά της επόμενης ημέρας, ενώ αντίστοιχη υποχρέωση δεν υφίσταται για τους υπόλοιπους συμμετέχοντες της αγοράς.⁶⁷

β) Ενδοημερήσια Αγορά (Intraday Market – IDM)

Η Ενδοημερήσια Αγορά διαπραγματεύεται προϊόντα Ηλεκτρικής Ενέργειας για φυσική παράδοση την ημέρα εκπλήρωσης φυσικής παράδοσης, **μετά τη λήξη της προθεσμίας**

⁶⁶ <https://www.enexgroup.gr/el/web/guest/energy-markets>

⁶⁷ Αξίζει να σημειωθεί ότι από την 1η Οκτωβρίου 2025 το Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας εφαρμόζει τη συναλλαγή ηλεκτρικής ενέργειας σε χρονικές μονάδες των 15 λεπτών [αντί του μέχρι πρότινος ισχύοντος συστήματος 60 λεπτών.] Η αλλαγή αυτή έχει σκοπό τη βελτίωση της ευελιξίας και της διαφάνειας στις αγορές, καθώς η ενσωμάτωση μονάδων των 15 λεπτών συμβάλλει στη μείωση των αποκλίσεων μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Παρά τις τεχνικές προκλήσεις — όπως η ανάγκη για μετρήσεις και υποδομές που να υποστηρίζουν δεδομένα ανά 15 λεπτά — και τη μετάβαση από ωριαίες σε 15λεπτες μονάδες, η κίνηση αυτή εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ενεργειακής μεταρρύθμισης. Η Ελλάδα προχώρησε σε αυτή τη μεταρρύθμιση σε τήρηση και εφαρμογή των σχετικών νομοθετικών επιταγών του Κανονισμού 2017/2195 ΕΚ, άρθρα 53 και 55 αυτού.

Σύμφωνα με τη Γενική Διεύθυνση Ενέργειας της ΕΕ, «αυτός ο βαθμός λεπτομέρειας είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τις μεταβλητές ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική και η ηλιακή, καθώς

βελτιώνει την ικανότητά τους να ενσωματώνονται στο δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας και να συμμετέχουν στις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας. Επιτρέπει επίσης στους διαχειριστές συστημάτων να προβλέπουν και να εξισορροπούν καλύτερα την προσφορά και τη ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας, ενισχύοντας την αξιοπιστία του δικτύου και διασφαλίζοντας σταθερή πρόσβαση στην ηλεκτρική ενέργεια. Οι συμμετέχοντες στην αγορά επωφελούνται επίσης από μεγαλύτερη ευελιξία, καθώς μπορούν πλέον να υποβάλλουν εντολές σε διαστήματα 15 λεπτών.», Πηγή: <https://ypodomes.com/ana-15-lepta-thaallazoun-oi-times-sto-chrimatistirio-energeias/>.

υποβολής εντολών συναλλαγών στην Αγορά Επόμενης Ημέρας, και περιλαμβάνει τρεις Ενδοημερήσιες Δημοπρασίες (IDAs). Έτσι, η Ενδοημερήσια Αγορά Ενέργειας διαδέχεται χρονικά την Αγορά Επόμενης Ημέρας. Οι συμμετέχοντες δύνανται να υποβάλλουν εντολές συναλλαγών λαμβάνοντας υπόψη:

i) τις ποσότητες ηλεκτρικής ενέργειας που έχουν δεσμευτεί μέσω διενέργειας συναλλαγών τους επί Ενεργειακών Χρηματοπιστωτικών Μέσων ή και άλλων ενεργειακών προϊόντων χονδρικής του Κανονισμού (ΕΕ) 1227/2011 με υποχρέωση φυσικής παράδοσης, ii) τα αποτελέσματα της Αγοράς Επόμενης Ημέρας, καθώς και

iii) τυχόν περιορισμούς που έχουν προκύψει από την Αγορά Εξισορρόπησης.⁵⁷

γ) Αγορά Εξισορρόπησης (Balancing Market)

Αν και δεν λειτουργεί υπό τη διαχείριση του ΗEnEx, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του Target Model. Διαχειριστής της Αγοράς Εξισορρόπησης είναι ο **ΑΔΜΗΕ**. Καλύπτει τις αποκλίσεις μεταξύ προγραμματισμένης και πραγματικής παραγωγής/ζήτησης και αποτελεί καθοριστικό μηχανισμό για την ασφάλεια εφοδιασμού και τη σταθερότητα συχνότητας του συστήματος. Η Αγορά Εξισορρόπησης περιλαμβάνει την Αγορά Ισχύος Εξισορρόπησης, την Αγορά Ενέργειας Εξισορρόπησης καθώς και τη διαδικασία εκκαθάρισης αποκλίσεων. Οι Συμμετέχοντες στην Αγορά Εξισορρόπησης έχουν υποχρέωση υποβολής προσφορών με υποχρέωση φυσικής παράδοσης, τόσο στην Αγορά Ενέργειας Εξισορρόπησης όσο και στην Αγορά Ισχύος Εξισορρόπησης βάσει του Κανονισμού Αγοράς Εξισορρόπησης.

δ) Προθεσμιακή Αγορά (Forward Market)

Η προθεσμιακή αγορά παρέχει προϊόντα χρηματοοικονομικής αντιστάθμισης κινδύνου (hedging), επιτρέποντας στους προμηθευτές και παραγωγούς να περιορίζουν την έκθεσή τους στη μεταβλητότητα της DAM. Οι συμβαλλόμενοι ανταλλάσσουν συγκεκριμένα παράγωγα προϊόντα ηλεκτρικής ενέργειας υποχρεωτικής φυσικής παράδοσης ή καθαρά οικονομικά. Τα

⁵⁷ Άρθρο 7 παρ.3, ν. 4425/2016, ως τροποποιηθέν ισχύει.

συμβόλαια αυτά είναι συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης (Future Market), αποτελούν τυποποιημένες συμβάσεις και διαπραγματεύονται στα χρηματιστήρια ηλεκτρικής ενέργειας. Στην πράξη, αντικείμενο συμφωνίας στα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης είναι ότι ο ένας συμβαλλόμενος αναλαμβάνει να παραδώσει μια συγκεκριμένη ποσότητα ηλεκτρικής ενέργειας σε μια συμφωνούμενη χρονική στιγμή στο μέλλον έναντι καθορισμένης τιμής και ο

αντισυμβαλλόμενός του αναλαμβάνει να αγοράσει την ποσότητα αυτή στη συμφωνούμενη τιμή.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω και για την πληρέστερη κατανόηση της λειτουργίας του HEnEX, η οποία δεν μπορεί να κατανοηθεί αποκομμένη από τη δομή και τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων στη χονδρική αγορά, όπως οι παραγωγοί, οι προμηθευτές, οι traders, οι εκπρόσωποι φορτίου, οι aggregators και οι Διαχειριστές μεταφοράς και διανομής, ακολουθεί αναφορά στους συμμετέχοντες της χονδρικής αγοράς καθώς ο ρόλος και οι υποχρεώσεις καθενός συνδέονται άμεσα τόσο με τους κανόνες λειτουργίας του HEnEX όσο και με το κανονιστικό πλαίσιο του REMIT.

3.6 Συμμετέχοντες στην χονδρεμπορική αγορά

Κατωτέρω παρατίθενται οι κατηγορίες των συμμετεχόντων στις χονδρικές αγορές ενέργειας καθώς και τα ειδικότερα χαρακτηριστικά τους:

α) Παραγωγοί ενέργειας

Οι παραγωγοί της ενέργειας πωλούν την ενέργεια μέσω της χονδρικής αγοράς. Κατά βάση απαντώνται δύο κατηγορίες επιχειρήσεων παραγωγής ενέργειας που συναντά κανείς στην χονδρική αγορά. Η μία κατηγορία περιλαμβάνει τους παραγωγούς ενέργειας που λειτουργούν ως ολοκληρωμένες επιχειρήσεις (integrated firms), ήτοι ως παραγωγοί που προμηθεύουν με ενέργεια τους τελικούς καταναλωτές. Σε αυτήν την περίπτωση οι παραγωγοί λειτουργούν και ως προμηθευτές ενέργειας.

Η δεύτερη κατηγορία που απαντάται είναι το μοντέλο της καθετοποιημένης ολοκλήρωσης (vertical integration). Πρόκειται για την παραγωγή επιχείρηση που προμηθεύει με καύσιμα άλλες μονάδες παραγωγής.

Στην ελληνική νομοθεσία, η διαδικασία αδειοδότησης μίας παραγωγού – επιχείρησης προκειμένου να της δοθεί πρόσβαση στην αγορά της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, προβλέπεται στον ν. 4001/2011, άρθρο 135, το οποίο προαναγγέλει την θέσπιση Κανονισμού Αδειών, με τον οποίο ορίζονται διεξοδικώς οι τεχνικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις για την χορήγηση της άδειας. Αξίζει να αναφερθεί ότι η Ρ.Α.Ε. είναι ο αρμόδιος φορέας ενώπιον του οποίου υποβάλλονται οι σχετικές αιτήσεις και από τον οποίο αξιολογούνται.

β) Χρηματιστές

Στην χονδρική ενεργειακή αγορά ιδιαίτερα διαδεδομένος είναι και ο ρόλος των χρηματιστών (brokers). Επί της ουσίας ο χρηματιστής διενεργεί συναλλαγές για λογαριασμό τρίτων, των πελατών του. Ο χρηματιστής λειτουργεί δηλ. υπό την (νομική) έννοια ενός παραγγελιοδόχου ο οποίος, έναντι αμοιβής/προμήθειας, διενεργεί συναλλαγές κατ' εντολή του εντολέα του – παραγγελέα. Μάλιστα, κατά τη διεκπεραίωση της συναλλαγής ο χρηματιστής ενεργεί μεν στο όνομά του, για λογαριασμό όμως τρίτου. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι ο χρηματιστής είναι ένας αντιπρόσωπος του πελάτη στις συναλλαγές, με την ειδοποιό διαφορά ότι ο χρηματιστής αναλαμβάνει και τον **κίνδυνο του πελάτη** έναντι του αντισυμβαλλομένου με τον οποίο συνάπτει συμφωνίες. Τα κίνητρα των ενδιαφερομένων να συναλλαχθούν στην ενεργειακή αγορά μέσω χρηματιστών έγκεινται αφενός στην ανωνυμία που τους παρέχει ο θεσμός του χρηματιστή – ήδη ειπώθηκε ότι ο χρηματιστής ενεργεί στο όνομά του – αφετέρου στις διευρυμένες συναλλακτικές ευχέρειες που μπορεί να διαθέτει ένας χρηματιστής συγκριτικά με τον πελάτη του.

Περαιτέρω, παρά την ευρεία και διαδεδομένη δράση των χρηματιστών στις ενεργειακές αγορές, δεν υφίσταται καθορισμένο νομοθετικό πλαίσιο σε ενωσιακό επίπεδο για τους χρηματιστές και διέπεται κατά περίπτωση από το εθνικό δίκαιο κάθε κ - μ. Δέον όπως αναφερθεί ότι, στην ελληνική έννομη τάξη, δεν υφίσταται αντίστοιχη τυπολογία για τον χρηματιστή. Αντιμετωπίζεται κατά κανόνα ως έμπορος ό οποίος παρέχει υπηρεσίες ενέργειας, συναλλασσόμενος στην αγορά ενέργειας για λογαριασμό τρίτων. Στο σημείο αυτό, δέον όπως διευκρινισθεί ότι ο όρος του χρηματιστή απαντάται και στις χρηματοπιστωτικές αγορές ενέργειας, πλην όμως δεν ταυτίζονται οι δύο αυτές έννοιες. Όπως ενδεικτικά αναφέρεται ότι προκειμένου να ενεργεί κανείς ως χρηματιστής σε μια χρηματοπιστωτική αγορά ενέργειας, θα πρέπει να είναι επιχείρηση επενδύσεων, προϋπόθεση που δικαιολογείται από την ανάγκη για αυξημένη ασφάλεια των συναλλαγών σε χρηματοπιστωτικό επίπεδο. Τέλος, ο χρηματιστής

στην χονδρική ενεργειακή αγορά συναλλάσσεται με άλλους εμπόρους - επαγγελματίες του ενεργειακού τομέα και όχι με ιδιώτες.

γ) Ενεργειακοί έμποροι

Μια ακόμη κατηγορία συμμετέχοντος στην φυσική ενεργειακή αγορά είναι η κατηγορία των ενεργειακών εμπόρων. Η εμπορία ενέργειας μπορεί να εκδηλώνεται με διάφορες μορφές: ως δραστηριότητα προμήθειας ενέργειας, ως δραστηριότητα διαπραγμάτευσης (trading) ενώ άλλες φορές μπορεί να ενέχει στοιχεία ειδικής διαπραγμάτευσης (market making). Σε όλες τις περιπτώσεις ο ενεργειακός έμπορος εμπίπτει στον ορισμό της επιχείρησης ηλεκτρικής ενέργειας, όπως ο ορισμός αυτός δίδεται από το αρ. 2 παρ. 35 της τρίτης Οδηγίας 2009/72/ΕΚ απελευθέρωσης.

δ) Διαχειριστές χαρτοφυλακίου

Παρότι η έννοια των διαχειριστών χαρτοφυλακίου μοιάζει περισσότερο συνυφασμένη με τις συναλλαγές που διενεργούνται στην χρηματοπιστωτική αγορά ενέργειας, όπου και απαντώνται ως επί το πλείστον, εντούτοις ο διαχειριστής χαρτοφυλακίου μπορεί να συμμετέχει στην χονδρική αγορά ενέργειας, διαχειριζόμενος σε αυτήν την περίπτωση αμιγώς ενεργειακά προϊόντα που δεν συνιστούν χρηματοπιστωτικά μέσα.

ε) Μεγάλοι καταναλωτές

Οι μεγάλοι καταναλωτές είναι οι εμπορικές ή βιομηχανικές επιχειρήσεις που αγοράζουν ενέργεια σε επίπεδο δικτύου υψηλής τάσης.

στ) Διαχειριστές συστήματος μεταφοράς ενέργειας (Transmission System Operators - TSOs)

Οι Διαχειριστές Συστημάτων Μεταφοράς (TSOs) δεν λειτουργούν ως συμμετέχοντες, υπό την έννοια ότι **δεν** αναλαμβάνουν εμπορική θέση στην αγορά (trading). Δεν αγοράζουν ούτε πωλούν ηλεκτρική ενέργεια. Επιτελούν ωστόσο σημαντικές λειτουργίες που τους τοποθετούν στο επίκεντρο της χονδρικής αγοράς ενέργειας, έχοντας ως αρμοδιότητα να διακανονίζουν τις φυσικές ροές ενέργειας. Η καίρια σημασία του Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς Ενέργειας εντοπίζεται στην αδυναμία πρόσβασης οποιουδήποτε συμμετέχοντα στην αγορά εάν δεν υπογραφεί σύμβαση εξισορρόπησης με τον TSO (balancing agreements). Για την έγκριση και αδειοδότηση του TSOs απαιτείται σχετική απόφαση της εθνικής ρυθμιστικής αρχής.

Στο πλαίσιο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ιδρύθηκε ο ENTSO – E (European Network of Transmission System Operators for Electricity), δηλαδή το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας με στόχο τον συντονισμό των επιμέρους εθνικών Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς Ενέργειας. Παράλληλα, έχει ιδρυθεί και λειτουργεί και ο ACER (Agency for the Cooperation of the Energy Regulators), ήτοι ο Οργανισμός Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας. Η σχέση των δύο οργανισμών είναι αλληλεπιδραστική, καθόσον ο ACER λειτουργεί συμπληρωματικά στον ENTSO-E εποπτεύοντας τους κώδικες δικτύου που ο τελευταίος εκδίδει.

Σε εθνικό επίπεδο, επιφορτισμένος με καθήκοντα και αρμοδιότητες Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς Ενέργειας είναι ο ΑΔΜΗΕ, ενώ ως κύριος συντελεστής της χονδρικής αγοράς υπάγεται και στις διατάξεις του REMIT που θα εξετάσουμε στην επόμενη ενότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ REMIT

Αποτελούμενη από επιμέρους αγορές, όπως εκτέθηκε ανωτέρω, η **σύγχρονη χονδρική αγορά** ενέργειας εμφανίζει ιδιαίτερα σύνθετη δομή. Υπό την ειδικότερη αυτή έκφασή της, η ενεργειακή αγορά χονδρικής συνιστά τη βασική αγορά διαμόρφωσης των ενεργειακών τιμών. Ειδικότερα, στη χονδρική –ήτοι στη φυσική– αγορά ενέργειας καθορίζονται οι τιμές αναφοράς για τις επιμέρους κατηγορίες αγορών που εξετάστηκαν, οι οποίες λειτουργούν ως σημείο αναφοράς για το σύνολο της ενεργειακής αγοράς⁵⁸. Οι τιμές αυτές ασκούν άμεση επίδραση στις **προθεσμιακές τιμές της χρηματοπιστωτικής αγοράς ενέργειας**, καθώς λαμβάνονται ως βάση για τη διαμόρφωση των τιμών των αντίστοιχων χρηματοπιστωτικών προϊόντων. Υπό το πρίσμα αυτό, η φυσική και η χρηματοπιστωτική αγορά ενέργειας συγκροτούν από κοινού το πλαίσιο της σύγχρονης ενεργειακής αγοράς, ενώ ταυτόχρονα τελούν σε στενή αλληλεπίδραση.

Η έντονη αυτή διασύνδεση των αγορών κατέστησε σύντομα σαφές ότι χρήζουν ειδικής ρύθμισης και θεσμικής προστασίας, ιδίως ως προς τη διασφάλιση της ακεραιότητας και της διαφάνειας στη διαμόρφωση των τιμών, προς αποτροπή φαινομένων κατάχρησης της αγοράς.

⁵⁸ Όπως αναφέρεται στο σημείο 4 του προοιμίου του Κανονισμού REMIT: «Οι χονδρικές αγορές ενέργειας σε ολόκληρη την Ένωση αλληλοσυνδέονται όλο και περισσότερο. Οι καταχρηστικές πρακτικές στην αγορά κράτους μέλους επηρεάζουν συχνά όχι μόνο τις τιμές χονδρικής πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου πέραν των εθνικών συνόρων, αλλά και τις τιμές λιανικής για τους καταναλωτές και τις πολύ μικρού μεγέθους επιχειρήσεις. Συνεπώς, η μέριμνα για τη διασφάλιση της ακεραιότητας των αγορών δεν μπορεί να είναι θέμα μόνο των επιμέρους κρατών μελών. Η συστηματική διασυνοριακή παρακολούθηση της αγοράς είναι απαραίτητη για την επίτευξη μιας πλήρως λειτουργούσας, διασυνδεδεμένης και ολοκληρωμένης εσωτερικής αγοράς ενέργειας.»

Προς τον σκοπό αυτό, ο ενωσιακός νομοθέτης, μέσω του Κανονισμού (ΕΕ) 1227/2011 (REMIT), θέσπισε ένα **ρυθμιστικό** πλαίσιο για την προστασία της **διαφάνειας** και της **ακεραιότητας** των τιμών στη χονδρική αγορά ενέργειας, το οποίο θα αποτελέσει αντικείμενο ανάλυσης στην επόμενη ενότητα.

4.1 Κανονισμός (ΕΕ) 1227/2011 (REMIT) για την ακεραιότητα και τη διαφάνεια στη χονδρική αγορά ενέργειας

Με κεντρικούς στόχους την επίτευξη των στόχων της ακεραιότητας και της διαφάνειας στις χονδρικές αγορές ενέργειας, εκδόθηκε ο Κανονισμός 1227/2011 με τον διακριτικό τίτλο

REMIT. Ο Κανονισμός συμπληρώθηκε αρχικά από τον Εκτελεστικό Κανονισμό (ΕΕ) 1348/2014 και, στη συνέχεια, αναθεωρήθηκε ουσιαστικά με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2024/1106. Το κανονιστικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε πηγάζει από την ανάγκη κάλυψης ενός ρυθμιστικού κενού που είχε διαπιστωθεί: το υφιστάμενο πλαίσιο για τις χρηματοπιστωτικές αγορές δεν αντιμετώπιζε επαρκώς τα ζητήματα ακεραιότητας στις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ συμπεριφορές που υπονόμευαν την ακεραιότητα της αγοράς δεν απαγορεύονταν ρητά.⁵⁹

Όσον αφορά την **αρχή της διαφάνειας**, επισημαίνεται ότι απαντάται διαχρονικά και συστηματικά σε πλήθος νομοθετικών ρυθμίσεων του ενωσιακού δικαίου. Ιδίως στο πλαίσιο της απελευθερωμένης αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ανακύπτει αυξημένος κίνδυνος εκδήλωσης καταχρηστικών συμπεριφορών εκ μέρους των συμμετεχόντων στην αγορά, κυρίως επιχειρήσεων, οι οποίες (ενν. καταχρηστικές συμπεριφορές) συχνά απορρέουν από την επιδίωξη των επιχειρήσεων να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους, εις βάρος των θεμελιωδών αρχών του ανταγωνισμού. Τροχοπέδη στην «εγγενή» αυτή τάση των επιχειρήσεων αποτελεί η εν λόγω αρχή της διαφάνειας, με την οποία επιχειρείται η εκ των προτέρων αντιμετώπιση τυχόν καταχρηστικών τακτικών, με απώτερο σκοπό την ομαλή και διαφανή λειτουργία της χονδρικής ενεργειακής αγοράς⁶⁰.

Στο πλαίσιο αυτό, δέον όπως αναφερθεί ότι οι ρυθμίσεις του REMIT που κατατείνουν στην αποτροπή κατάχρησης της χονδρικής ενεργειακής αγοράς δεν αποτελούν νεοπαγές στοιχείο στο ενωσιακό δίκαιο. Εξάλλου ούτε η προβληματική που επιχειρούν να αντιμετωπίσουν απαντάται αποκλειστικά στη λειτουργία της χονδρικής ενεργειακής αγοράς. Τουναντίον, οι

⁵⁹ Mantysaari P., EU Electricity Trade Law: The Legal Tools of Electricity Producers in the Internal Electricity Market, Springer, 2015, σ. 247 (§4.7.1).

⁶⁰ Θ. Πανάγος, Ενέργεια και Κοινωνία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2023, σ. 19

προβλέψεις του REMIT είναι εμφανώς επηρεασμένες από τις ρυθμίσεις της Οδηγίας MAD (Market Abuse Directive – Οδηγία για την κατάχρηση της Αγοράς), με την οποία ο ευρωπαϊκός νομοθέτης ήδη από το 2003 θέλησε να καταπολεμήσει τις καταχρηστικές πρακτικές στις **χρηματοπιστωτικές αγορές**. Και τούτο διότι, αν και οι χρηματοπιστωτικές και οι χονδρικές ενεργειακές αγορές δεν ταυτίζονται, παρουσιάζουν κοινά φαινόμενα προς ρύθμιση, όπως η εκμετάλλευση προνομιακής πληροφορίας και η χειραγώγηση της αγοράς, γεγονός που δικαιολογεί την αξιοποίηση συγγενών νομοθετικών εργαλείων και καθιστά τις ρυθμίσεις της MAD πρότυπο για τη διαμόρφωση των προβλέψεων του REMIT.

4.2 Υποκείμενα και Πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο REMIT εφαρμόζεται στις **χονδρικές αγορές ενέργειας**, ήτοι σε κάθε αγορά εντός της Ένωσης στην οποία πραγματοποιείται διαπραγμάτευση επί ενεργειακών προϊόντων χονδρικής⁶¹. Σύμφωνα με το άρθρο 2, παρ. 7 του Κανονισμού, στην εφαρμογή των διατάξεων του υπάγονται οι συμμετέχοντες στην αγορά και συγκεκριμένα, φυσικά ή νομικά πρόσωπα, συμπεριλαμβανομένων των διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς, που πραγματοποιούν συναλλαγές, συμπεριλαμβανομένης της εντολής πραγματοποίησης διαπραγματεύσεων σε μία ή περισσότερες χονδρικές αγορές ενέργειας.

Περαιτέρω, κατά τους ορισμούς που δίδονται στο αρ. 2 παρ. 4 του Κανονισμού, ως **ενεργειακά προϊόντα χονδρικής** λογίζονται:

- τα συμβόλαια προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου όταν η παράδοση διενεργείται εντός της Ένωσης,
- τα χρηματοοικονομικά παράγωγα που αφορούν ηλεκτρική ενέργεια ή φυσικό αέριο που παράγεται, αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης ή παραδίδεται εντός της Ένωσης,
- τα συμβόλαια που αφορούν τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου εντός της Ένωσης,
- τα χρηματοοικονομικά παράγωγα που αφορούν τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας ή φυσικού αερίου εντός της Ένωσης.

⁶¹ Άρθρο 2, παρ. 6 REMIT.

Σε σχέση με τα ενεργειακά παράγωγα, διευκρινίζεται ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο του REMIT όσα κατά τον ορισμό τους αποτελούν χρηματοπιστωτικά μέσα⁶². Υπάγονται όμως στον REMIT εκείνα τα ενεργειακά παράγωγα που εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας MiFiD για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων, όσα δηλ. υπόκεινται σε φυσική παράδοση υποχρεωτικά ή αποβλέπουν αμιγώς σε εμπορικές συναλλαγές.

Στο επίκεντρο των στόχων του Κανονισμού REMIT βρίσκεται η ανάγκη για την επίτευξη **σύμμετρης πληροφόρησης**. Ο κάτοχος προνομιακών πληροφοριών απαγορεύεται να τις χρησιμοποιεί για να αποκτήσει ή να πωλήσει ενεργειακά προϊόντα χονδρικής, απαγορεύεται να γνωστοποιεί τις εμπιστευτικές πληροφορίες⁶³ και απαγορεύεται να συστήνει ή να παρακινεί

την απόκτηση των σχετικών προϊόντων δυνάμει των πληροφοριών αυτών. Ως κάτοχοι προνομιακών πληροφοριών για τους οποίους ισχύουν οι ως άνω απαγορεύσεις λογίζονται:

- τα μέλη διοικητικών, διαχειριστικών ή εποπτικών οργάνων επιχείρησης,
- τα πρόσωπα με συμμετοχή στο κεφάλαιο επιχείρησης,
- τα πρόσωπα με πρόσβαση στις πληροφορίες κατά την εργασία τους ή την άσκηση του επαγγέλματος ή των καθηκόντων τους,
- τα πρόσωπα που έχουν αποκτήσει τις εν λόγω πληροφορίες μέσω εγκληματικής δραστηριότητας και
- τα πρόσωπα που γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν ότι πρόκειται για εμπιστευτικές πληροφορίες.

Διευκρινίζεται ότι, από την αρχή της απαγόρευσης χρήσης εμπιστευτικών πληροφοριών **εξαιρούνται** ρητά οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς (TSOs).

4.3 Ο REMIT σε σχέση με τις Οδηγίες και Κανονισμούς του χρηματοπιστωτικού δικαίου της Ένωσης

Όπως αναφέρθηκε, ο Κανονισμός REMIT, ως τροποποιηθείς ισχύει, εντάσσεται στο ευρύτερο ενωσιακό κανονιστικό πλαίσιο που αποσκοπεί στη διασφάλιση της ακεραιότητας και της διαφάνειας των αγορών, χωρίς ωστόσο να ταυτίζεται με τη χρηματοπιστωτική νομοθεσία.

⁶² Χρ. Ταρνανίδου, ο.π., σελ. 308 .

⁶³ Ο ορισμός της έννοιας «εμπιστευτικές πληροφορίες» δίδεται στο άρθρο 2 του Κανονισμού REMIT. Ως εμπιστευτικές, λοιπόν, νοούνται οι πληροφορίες που έχουν ακριβή χαρακτήρα, οι οποίες δεν έχουν δημοσιοποιηθεί και αφορούν, άμεσα ή έμμεσα, ένα ή περισσότερα ενεργειακά προϊόντα χονδρικής και

Αντιθέτως, αποτελεί ένα **ειδικό ρυθμιστικό καθεστώς** προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητες της χονδρικής ενεργειακής αγοράς, το οποίο λειτουργεί **συμπληρωματικά** προς τις ρυθμίσεις που διέπουν τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων.

Ήδη από το άρθρο 1 παρ. 2 του REMIT καθίσταται σαφές ότι ο Κανονισμός εφαρμόζεται **υπό την επιφύλαξη** των διατάξεων της Οδηγίας MAD⁶⁴ και της MiFID («*Markets in Financial Instruments Directive*») ⁶⁵, όπως αυτές αντικαταστάθηκαν ή/και συμπληρώθηκαν μεταγενέστερα από την Οδηγία MAD II και τον Κανονισμό MAR («*Market Abuse Regulation*»), καθώς και από το αναθεωρημένο πλαίσιο της Οδηγίας MiFID II και του Κανονισμού MiFIR. Η

οι οποίες, αν είχαν δημοσιοποιηθεί, ενδέχεται να είχαν επηρεάσει σημαντικά την τιμή των εν λόγω ενεργειακών προϊόντων χονδρικής.

Επιλογή αυτή του ενωσιακού νομοθέτη καταδεικνύει ότι ο REMIT δεν αποσκοπεί στην υποκατάσταση της χρηματοπιστωτικής νομοθεσίας, αλλά στη **στοχευμένη ρύθμιση των φυσικών και εμπορικών συναλλαγών ενέργειας**, όπου η χρηματοπιστωτική εποπτεία εμφανίζει δομικά κενά. Ειδικότερα, τόσο ο REMIT όσο και ο MAR αντικατοπτρίζουν τη σύνδεση μεταξύ των ζητημάτων δημοσιοποίησης πληροφοριών και κατάχρησης αγοράς, καθώς και τη σύνδεση μεταξύ φυσικών αγορών και αγορών παραγώγων.⁶⁶

Η συγγένεια του REMIT με το δίκαιο της κατάχρησης αγοράς είναι εμφανής. Οι απαγορεύσεις της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών και της χειραγώγησης της αγοράς αντλούν τη δικαιιοπολιτική τους καταγωγή από την Οδηγία MAD του 2003, η οποία αποτέλεσε το πρώτο συνεκτικό ενωσιακό πλαίσιο για την προστασία της ακεραιότητας των χρηματοπιστωτικών αγορών. Με την εξέλιξη αυτή, και ιδίως με τη θέσπιση του Κανονισμού MAR, η προστασία της ακεραιότητας της αγοράς (market integrity) απέκτησε άμεση εφαρμογή και ενισχυμένη εποπτεία, η οποία ωστόσο περιορίζεται στα χρηματοπιστωτικά μέσα κατά την έννοια της MiFID II.

Αντιθέτως, ο REMIT καλύπτει το πεδίο της **φυσικής χονδρικής αγοράς ενέργειας**, καθώς και ορισμένα ενεργειακά παράγωγα που εξαιρούνται από τη MiFID λόγω της υποχρεωτικής

⁶⁴ Η Οδηγία MAD μεταφέρθηκε στην ελληνική νομοθεσία με το Ν.3340/2005, διατάξεις του οποίου έχουν καταργηθεί με τον Ν. Ν.4443/2016.

⁶⁵ Η οδηγία MIFID μεταφέρθηκε στην ελληνική νομοθεσία με το Ν. 3606/2007. Οι περισσότερες διατάξεις του σχετικού νόμου (συγκεκριμένα τα άρθρα 1-70) εν συνεχεία καταργήθηκαν δυνάμει των διατάξεων του Ν. 4514/2018.

⁶⁶ Mantysaari P., ο.π., σ. 260-261 (§4.7.3)

φυσικής παράδοσης. Με τον τρόπο αυτό αποτρέπεται το ενδεχόμενο ρυθμιστικού κενού, ιδίως σε αγορές όπως η αγορά επόμενης ημέρας και η ενδοημερήσια αγορά, όπου η διαμόρφωση των τιμών συνδέεται άμεσα με πραγματικές ροές ενέργειας και όχι με χρηματοπιστωτικό διακανονισμό. Συναφώς, ο Κανονισμός EMIR («*European Markets Infrastructure Regulation*»), μολονότι αφορά την εκκαθάριση, αναφορά και διαχείριση κινδύνου των παραγώγων, δεν αναιρεί τον ρόλο του REMIT, καθώς ο τελευταίος δεν εστιάζει στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, αλλά στη **διαφάνεια και ακεραιότητα της τιμολόγησης** στην ενεργειακή αγορά. Η συνύπαρξη των κανονισμών αυτών επιβεβαιώνει ότι η ενεργειακή αγορά βρίσκεται στο σημείο τομής μεταξύ ενεργειακού και χρηματοπιστωτικού δικαίου, απαιτώντας πολυεπίπεδη ρύθμιση.

4.4 Πρακτική συμμόρφωση των συμμετεχόντων στην αγορά με τον REMIT

Η συμμόρφωση με τον REMIT δεν εξαντλείται στην αποφυγή καταχρηστικών πρακτικών στην αγορά ενέργειας, αλλά προϋποθέτει συγκεκριμένες ενέργειες εκ μέρους των συμμετεχόντων

στη χονδρική αγορά ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό, οι συμμετέχοντες - επιχειρήσεις υποχρεούνται να λαμβάνουν προληπτικά μέτρα συμμόρφωσης ώστε να διασφαλίζεται η τήρηση του εφαρμοστέου καθεστώτος ιδίως από το προσωπικό τους, αξιοποιώντας ακόμη και ειδικά προγράμματα συμμόρφωσης (compliance programmes) τα οποία βοηθούν τις επιχειρήσεις να διαχειρίζονται εκ των προτέρων τον σχετικό νομικό κίνδυνο, μειώνοντας τις κακές πρακτικές⁶⁷.

Πρωταρχική υποχρέωση των συμμετεχόντων στην αγορά - market participants αποτελεί η δημοσιοποίηση προνομιακών πληροφοριών που αφορούν, μεταξύ άλλων, τη διαθεσιμότητα εγκαταστάσεων παραγωγής, αποθήκευσης ή μεταφοράς ενέργειας, καθώς και κάθε πληροφορία ικανή να επηρεάσει ουσιαστικά τη διαμόρφωση των τιμών. Η υποχρέωση αυτή λειτουργεί **προληπτικά**, αποσκοπώντας στην εξάλειψη ασύμμετρης πληροφόρησης μεταξύ των συμμετεχόντων και στη διασφάλιση ίσων όρων ανταγωνισμού. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες υποχρεούνται να εγγράφονται στο Κεντρικό Ευρωπαϊκό Μητρώο Συμμετεχόντων (CEREMP) μέσω της εθνικής ρυθμιστικής αρχής στην οποία υπάγονται και να προβαίνουν στην αναφορά των συναλλαγών τους στον ACER, είτε απευθείας είτε μέσω εξουσιοδοτημένων τρίτων. Παράλληλα, σε οργανωτικό επίπεδο, η συμμόρφωση με τον REMIT προϋποθέτει την υιοθέτηση

⁶⁷ Mantysaari P., ο.π., σ. 247-248 (§4.7.1)

εσωτερικών διαδικασιών συμμόρφωσης, την εκπαίδευση του προσωπικού που έρχεται σε επαφή με ευαίσθητες πληροφορίες και τη σαφή κατανομή αρμοδιοτήτων εντός της επιχείρησης. Ιδίως σε αγορές με περιορισμένο αριθμό ισχυρών συμμετεχόντων, η ύπαρξη τέτοιων μηχανισμών καθίσταται κρίσιμη για την αποτροπή πρακτικών που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη στην αγορά. Συνολικά, ο REMIT, σε συνδυασμό με το χρηματοπιστωτικό κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης, συγκροτεί ένα συνεκτικό πλέγμα κανόνων που αποσκοπεί όχι μόνο στην καταστολή, αλλά κυρίως στην πρόληψη της κατάχρησης αγοράς, ενισχύοντας τη διαφάνεια και την ομαλή λειτουργία της χονδρικής ενεργειακής αγοράς προς όφελος της ενιαίας αγοράς και των τελικών καταναλωτών.

Στην Ελλάδα αρμόδια υπηρεσία για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης με τις επιταγές του Κανονισμού REMIT είναι η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, η οποία φέρει το ρόλο του επόπτη εφαρμογής του Κανονισμού και στο πλαίσιο αυτό συνεργάζεται⁶⁸ με τον ACER για την ορθή λειτουργία της πλατφόρμας CEREMP και την πρόσβαση στα στοιχεία που θα υποβάλλονται από τους συμμετέχοντες.

4.5 Απαγόρευση χειραγώγησης της αγοράς

Στο άρθρο 5 του Κανονισμού REMIT προβλέπεται, με τη μορφή απαγόρευσης, μία ακόμη έκφανση κατάχρησης της αγοράς, αυτή της χειραγώγησης της χονδρικής ενεργειακής αγοράς. Από τη σχετική διάταξη προκύπτει ότι απαγορεύεται τόσο η χειραγώγηση της αγοράς όσο και η απόπειρα χειραγώγησης. Ο ορισμός και το περιεχόμενο της χειραγώγησης εξειδικεύονται στο άρθρο 2 παρ. 2 του Κανονισμού, καθώς και στις αιτιολογικές σκέψεις 13 και 14 του Προοιμίου.

Κεντρικό γνώρισμα της χειραγώγησης της αγοράς αποτελεί η πρόκληση στρέβλωσης στη λειτουργία της, με σκοπό την οικονομική ωφέλεια του παραβάτη. **Οι απαγορευμένες πρακτικές διακρίνονται, αφενός, σε συμπεριφορές που συνδέονται με τις συναλλαγές και, αφετέρου, σε πρακτικές που σχετίζονται με τη διάδοση πληροφοριών.** Ως προς τις συναλλακτικές πρακτικές, η χειραγώγηση εκδηλώνεται είτε μέσω παραπλανητικών ενεργειών ως προς την προσφορά, τη ζήτηση ή την τιμή των ενεργειακών προϊόντων είτε μέσω της τεχνητής διαμόρφωσης των τιμών.⁶⁹

⁶⁸ Έχει υπογράψει σχετική συμφωνία παροχής υπηρεσιών (SLA) και μνημόνιο.

⁶⁹ Mantysaari P., ο.π., σ. 283-284 (§4.7.5)

Ο Οργανισμός ACER έχει εξειδικεύσει, μέσω των κατευθυντήριων οδηγιών του, σχετικές απαγορευμένες πρακτικές, όπως το **spoofing** και το **layering** ⁷⁰, οι οποίες εντάσσονται στην κατηγορία των «ψευδών ή παραπλανητικών συναλλαγών» (false/misleading transactions), μαζί με πρακτικές όπως wash trades, improper matched orders και τοποθέτηση εντολών χωρίς πρόθεση εκτέλεσης⁸². Ειδικότερα, η πρακτική **spoofing** συνίσταται στην τοποθέτηση από τους συμμετέχοντες στην αγορά εντολών χωρίς πραγματική πρόθεση εκτέλεσης, με σκοπό τη δημιουργία ψευδών ή παραπλανητικών ενδείξεων ως προς την προσφορά, τη ζήτηση ή την τιμή των ενεργειακών προϊόντων χονδρικής. Το **layering** αποτελεί εντονότερη και συστηματικότερη εκδοχή της ίδιας πρακτικής, καθώς χαρακτηρίζεται από την τοποθέτηση πολλαπλών εντολών σε διαφορετικά επίπεδα τιμών, οι οποίες λειτουργούν προσχηματικά και αποσκοπούν στη χειραγώγηση της συμπεριφοράς των λοιπών συμμετεχόντων στην αγορά.

Κρίσιμο στοιχείο της έννοιας της χειραγώγησης, κατά τον REMIT, δεν είναι μόνον η υπαιτιότητα του ενεργούντος, αλλά το **αποτέλεσμα του τεχνητού επηρεασμού των τιμών** της χονδρικής αγοράς. Υπό το πρίσμα αυτό, ο Κανονισμός REMIT θεσπίζει ένα σαφές νομικό πλαίσιο που διευκολύνει τον εντοπισμό, την κύρωση και την αποτροπή πρακτικών οι οποίες, εάν δεν

λάμβαναν χώρα, δεν θα επηρέαζαν τη φυσιολογική διαμόρφωση των τιμών στην ενεργειακή αγορά.

4.6 Παραδείγματα κατάχρησης αγοράς

Η **βρετανική** Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, Gas and Electricity Markets Authority («GEMA») προέβη το 2017 στην επιβολή προστίμου ύψους 2.985.630,00 λιρών, προς την εταιρεία Engie Global Markets («EGM»), για **παραβίαση του άρθρου 5** του Κανονισμού REMIT, περί απαγόρευσης χειραγώγησης της αγοράς. Ειδικότερα, η Αρχή ανέλαβε δράση κατόπιν καταγγελίας που περιήλθε εις γνώση της, σύμφωνα με την οποία ένας διαπραγματευτής που ενεργούσε για λογαριασμό της ανωτέρω εταιρείας χειραγωγούσε τις χονδρικές τιμές **φυσικού αερίου**, για ένα τρίμηνο. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι η εταιρεία εφάρμοσε την πρακτική του *spoofing*, τοποθετώντας προσχηματικές εντολές **αγοράς και πώλησης (bids και offers)** για **μηνιαία**

⁷⁰ Acer, Guidance Note, 2019 [όπου γίνεται αναλυτική αναφορά στις πρακτικές layering και spoofing]. ⁸² Mantysaari P., ο.π., σ. 284-285 (§4.7.5):

προθεσμιακά συμβόλαια φυσικού αερίου χωρίς πρόθεση εκτέλεσης, με αποτέλεσμα να παρέχουν παραπλανητικά σήματα στην αγορά και επηρέαζαν τεχνητά τις τιμές.⁷¹

Ομοίως, πρόστιμα έχουν επιβληθεί από την ανωτέρω Αρχή για χειραγώγηση της αγοράς και στο χώρο της **ηλεκτρικής ενέργειας**. Χαρακτηριστικά, αναφέρεται η επιβολή προστίμου ύψους 37.291.000 λιρών προς την εταιρεία Intergen, η οποία, όπως διαπιστώθηκε, υπέβαλλε **ψευδείς** και **παραπλανητικές αναφορές** προς το Εθνικό Δίκτυο αναφορικά με τη διαθεσιμότητα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με την οποία θα μπορούσαν να το προμηθεύσουν. Η περίπτωση αυτή εντάσσεται ευθέως στο πλαίσιο των απαγορευμένων πρακτικών που απαριθμεί ο REMIT, ο οποίος ρητά απαγορεύει να εμφανίζεται τεχνητά η διαθεσιμότητα παραγωγικής ικανότητας ηλεκτρισμού ως διαφορετική από την ικανότητα που είναι πράγματι τεχνικά διαθέσιμη, όταν αυτό επηρεάζει ή είναι πιθανό να επηρεάσει τις τιμές των ενεργειακών προϊόντων χονδρικής. Ειδικότερα, η Intergen ανέφερε ψευδώς ότι δεν θα καθίστατο δυνατό να παράσχει την απαιτούμενη ηλεκτρική ενέργεια σε ώρες αιχμής, με συνέπεια το Εθνικό Δίκτυο να αναγκαστεί να καταβάλει μεγάλα ποσά προς την Intergen προκειμένου να επιτευχθεί ο ενεργειακός στόχος. Ως εκ τούτου η Intergen τεχνηέντως απέσπασε μεγάλο οικονομικό όφελος, εξαιτίας της εντύπωσης ενεργειακής ανεπάρκειας που είχε δημιουργήσει και συντηρήσει. Η στάση αυτή, η οποία **αντίκειται στις διατάξεις του αρ. 5 του Κανονισμού REMIT** δεν έγινε

ανεκτή από την Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, με αποτέλεσμα η εμπλεκόμενη εταιρεία να τιμωρηθεί με το ως άνω πρόστιμο.⁷²

Στη **Γαλλία**, η αντίστοιχη ρυθμιστική αρχή ενέργειας, CRE («Commission de régulation de l'énergie»), επέβαλε το Μάιο 2022 πρόστιμο 500.000 ευρώ στην γαλλική εταιρεία EDF («Electricité de France SA») για **παραβίαση της υποχρέωσής της να γνωστοποιήσει εμπιστευτικές πληροφορίες** (αρ. 4 Κανονισμού) και για **παράβαση του άρθρου 3 του Κανονισμού περί εκμετάλλευσης εμπιστευτικών πληροφοριών**. Σύμφωνα με τις πληροφορίες

⁷¹ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την κρίσιμη υπόθεση: <https://www.ofgem.gov.uk/publications/finding-engie-global-markets-has-breached-article-5prohibition-market-manipulation-regulation-eu-no-12272011-european-parliament-and-council-25october-2011-wholesale-energy-market-integrity-and-transparency-remit>

⁷² Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την κρίσιμη υπόθεση: <https://www.ofgem.gov.uk/publications/finding-intergen-has-breached-article-5-prohibition-marketmanipulation-regulation-eu-no-12272011-european-parliament-and-council-25-october-2011wholesale-energy-market-integrity-and-transparency-remit>

που έχουν δημοσιευτεί στην επίσημη πλατφόρμα του ACER, διαπιστώθηκε ότι τον Οκτώβριο του 2016, σε ένα πλαίσιο υψηλών τιμών ηλεκτρικής ενέργειας και αγορών υπό πίεση (λόγω της μη διαθεσιμότητας πολλών πυρηνικών αντιδραστήρων της EDF), η EDF δεν κατάφερε να δημοσιοποιήσει εσωτερικές πληροφορίες με αποτελεσματικό και έγκαιρο τρόπο. Οι πληροφορίες αφορούσαν το αίτημα της Γαλλικής Υπηρεσίας Πυρηνικής Ασφάλειας για πρόσθετους ελέγχους σε πέντε πυρηνικούς αντιδραστήρες, γεγονός που θα οδηγούσε στην προσωρινή τους μη διαθεσιμότητα. Η EDF χρησιμοποίησε αυτές τις εσωτερικές πληροφορίες για να αποκτήσει δύο σχετιζόμενα προϊόντα χονδρικής ενέργειας μέσω της **θυγατρικής** της εμπορικής εταιρείας EDFT, παραβιάζοντας έτσι την απαγόρευση της αθέμιτης εκμετάλλευσης εμπιστευτικών πληροφοριών⁷³.

Αξίζει να επισημανθεί ότι, σε **εθνικό επίπεδο**, δεν καταγράφεται έως σήμερα **καμία δημοσιευμένη περίπτωση επιβολής προστίμων από την αρμόδια εθνική ρυθμιστική αρχή ΡΑΕ**, λόγω παραβάσεων του Κανονισμού REMIT. Η απουσία καταγεγραμμένων κυρωτικών αποφάσεων δεν συνιστά, κατ' ανάγκη, ένδειξη πλήρους συμμόρφωσης της αγοράς, αλλά δύναται να αντανakλά κενά και δυσλειτουργίες στην εποπτική ικανότητα ή στη διαδικασία διερεύνησης και επιβολής κυρώσεων. Σε κάθε περίπτωση, η διαπίστωση παραβίασης του Κανονισμού REMIT δεν μπορεί και δεν πρέπει να διαγιγνώσκεται με επιπολαιότητα, δεδομένου ότι οι σχετικές υποθέσεις χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό τεχνικής πολυπλοκότητας, συχνά φέρουν διασυννοριακή διάσταση και προϋποθέτουν τη συλλογή και ανάλυση εκτεταμένου όγκου δεδομένων. Ωστόσο, η παγίωση μιας κατάστασης ανοχής σε περιπτώσεις κατάχρησης

της αγοράς δεν θα ήταν θεμιτή, καθόσον δύναται να επηρεάσει αρνητικά την λειτουργία της απελευθερωμένης αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και, κατ' επέκταση, τη διαμόρφωση των τιμών εις βάρος των τελικών καταναλωτών. Συνεπώς, οι αρμόδιες ρυθμιστικές αρχές οφείλουν να επαγρυπνούν για την ουσιαστική εφαρμογή των αρχών της διαφάνειας και της ακεραιότητας στην ενεργειακή αγορά και να παρεμβαίνουν αποτελεσματικά σε κάθε περιστατικό που τίθεται σε γνώση τους.⁷⁴

⁷³ ACER, 2022, "French Energy Regulator (CRE) Fines EDF with the First Sanction for Insider Trading Under REMIT, and EDF Trading Limited (EDFT) for Market Manipulation."

[<https://www.acer.europa.eu/news-and-events/news/french-energyregulator-cre-fines-edf-firstsanction-insider-trading-under-remit-and-edf-trading-limited-edft-market-manipulation>]

⁷⁴ Όπως προσφάτως έγινε γνωστό ότι η εθνική ρυθμιστική αρχή έχει εκκινήσει **αυτεπάγγελτους** ελέγχους προς διερεύνηση περιπτώσεων παραβίασης του Κανονισμού REMIT [πηγή: <https://energypress.gr/news/aifnidiastikoi-eleghoi-tis-epitropis-antagonismoy-stin-paragogi-kaihondriki-aytepaggelti>].

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

Η διατήρηση του μονοπωλιακού χαρακτήρα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας κατά τις πρώτες δεκαετίες λειτουργίας της δεν υπήρξε τυχαία επιλογή, αλλά συνδεόταν άρρηκτα με τις δομικές ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου τομέα. Η κρατική ρύθμιση καθίσταται αναγκαία όταν διαπιστώνεται αποτυχία της αγοράς να λειτουργήσει αποτελεσματικά υπό καθεστώς πλήρους ελευθερίας, εξαιτίας εγγενών ατελειών που τη χαρακτηρίζουν. Στον τομέα της ενέργειας, χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων ατελειών αποτελούν το φυσικό μονοπώλιο των δικτύων μεταφοράς και διανομής. Οι ιδιαιτερότητες αυτές καθιστούν δυσχερή την αυτορρύθμιση της αγοράς αποκλειστικά μέσω των μηχανισμών του ανταγωνισμού.

Υπό το πρίσμα αυτό, η αρχική επιλογή ενός καθεστώτος κάθετης ολοκλήρωσης και κρατικού ελέγχου ερμηνεύεται ως μέσο διασφάλισης της καθολικής παροχής, της ασφάλειας εφοδιασμού και της σταθερότητας των τιμών. Πριν από την αναδιάρθρωση και τον διαχωρισμό (unbundling) των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας, οι συμμετέχοντες στη χονδρική αγορά ήταν κατά κύριο λόγο κάθετα ολοκληρωμένες επιχειρήσεις, κάθε μία εκ των οποίων κατείχε τοπικό ή περιφερειακό μονοπώλιο.⁷⁵ Ωστόσο, η σταδιακή ωρίμανση των αγορών και η εδραίωση του ενωσιακού δικαίου του ανταγωνισμού οδήγησαν σε επανεκτίμηση του μοντέλου αυτού.

Εξ αυτού προκύπτει ένα φαινομενικά αντιφατικό, πλην όμως θεμελιώδες συμπέρασμα: η απορρύθμιση και, κατ' επέκταση, η απελευθέρωση της αγοράς δεν επιτυγχάνονται μέσω της πλήρους αποχής του κράτους, αλλά μέσω ενός συνεκτικού και λειτουργικού συστήματος ρύθμισης. Αυτό που έχει σημασία να τονιστεί είναι ότι η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας δεν σημαίνει απορρύθμιση: η αποτελεσματικότητα των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω εκτεταμένης ρύθμισης. Υπό αυτή την έννοια, η

απελευθέρωση προϋποθέτει την υιοθέτηση νέας νομοθεσίας που αποσκοπεί στη διεύρυνση της πρόσβασης στην αγορά, στη διευκόλυνση χρήσης μηχανισμών βασισμένων στην αγορά και στη διευκόλυνση σύζευξης των επιμέρους αγορών.⁷⁶ Η σύγχρονη προσέγγιση αποδέχεται ότι η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας είναι εφικτή μόνο στο πλαίσιο ενός θεσμικού πλέγματος εποπτείας, στο οποίο **ανεξάρτητες ρυθμιστικές αρχές** αναλαμβάνουν την επίβλεψη του απελευθερούμενου τομέα, διασφαλίζοντας την τήρηση των κανόνων ανταγωνισμού, τη διαφάνεια και την ομαλή λειτουργία της αγοράς.

⁷⁵ Mantysaari P., ο.π., σ. 63-64 (§2.6.1)

⁷⁶ Mantysaari P., ο.π., σ. 93 (§3.2)

Στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας γίνεται αναλυτική αναφορά στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) στο ρόλο της και τις επιμέρους αρμοδιότητές της.

Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) ιδρύθηκε ως **ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή**, η οποία, όπως προελέχθη, συστάθηκε με το **ν. 2773/1999**, στο πλαίσιο εναρμόνισης με την Οδηγία 96/92/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και μετέπειτα με τις Οδηγίες 2003/54/EK και 2003/55/EK (οι οποίες αφορούν τον ηλεκτρισμό και το φυσικό αέριο), με **κύρια αρμοδιότητά** της να **εποπτεύει** την εγχώρια αγορά ενέργειας, σε όλους τους τομείς της, εισηγούμενη προς τους αρμόδιους φορείς της Πολιτείας και λαμβάνοντας η ίδια, μέτρα για την επίτευξη του στόχου της απελευθέρωσης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου.

Ο ρόλος της ΡΑΕ ως εθνικής ρυθμιστικής αρχής ενέργειας αναβαθμίστηκε από το 2011, με την επαύξηση και ενίσχυση των αποφασιστικών αρμοδιοτήτων της σχετικά με τη ρύθμιση των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, αρμοδιοτήτων που ανατέθηκαν σε αυτήν κατ' επιταγήν της Τρίτης Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Δέσμης, η οποία και ανάγει τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές ενέργειας σε «εγγυητές» της εύρυθμης λειτουργίας των ενεργειακών αγορών. Σύμφωνα με το **άρθρο 4 παρ. 4 του ν. 4001/2011** (ΦΕΚ Α' 179/22.08.2011), «[η ΡΑΕ] αποτελεί την εθνική ρυθμιστική αρχή σε θέματα ηλεκτρικής ενέργειας και Φυσικού Αερίου, κατά την έννοια των Οδηγιών 2009/72/EK και 2009/73/EK».

Εν συνεχεία, δυνάμει του ν. 5037/2023, η Αρχή μετονομάστηκε σε Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων (ΡΑΑΕΥ) και το αντικείμενό της διευρύνθηκε με αρμοδιότητες επί των υπηρεσιών Ύδατος και της διαχείρισης Αστικών Αποβλήτων.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4001/2011, η ΡΑΑΕΥ διαθέτει αυτοτελή νομική προσωπικότητα, καθώς και **διοικητική** και **οικονομική** αυτοτέλεια, υπόκειται δε μόνο σε κοινοβουλευτικό και σε δικαστικό έλεγχο (άρθρο 5 και άρθρο 6 παρ. 1).

Ειδικά ως προς τον κλάδο τις ενέργειας, οι **κυριότερες αρμοδιότητες της ΡΑΕ, ήδη ΡΑΑΕΥ**, όπως αναφέρονται στο Κεφάλαιο Γ' του Α' Μέρους του ν. 4001/2011, όπως τροποποιήθηκε ιδίως με το ν. 5037/2023 και ισχύει, καταγράφονται επιγραμματικά στη συνέχεια.

- **Παρακολούθηση και εποπτεία της αγοράς ενέργειας**

Η ΡΑΑΕΥ παρακολουθεί και εποπτεύει τη λειτουργία της εγχώριας αγοράς ενέργειας, εκπονεί μελέτες, συντάσσει, δημοσιεύει και υποβάλλει εκθέσεις, προβαίνει σε συστάσεις, αποφασίζει ή εισηγείται στα αρμόδια όργανα τη λήψη αναγκαίων μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της έκδοσης κανονιστικών και ατομικών πράξεων, ιδίως για την τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού και των ρυθμιστικών υποχρεώσεων που τίθενται με το ν. 4001/2011, την προστασία των καταναλωτών, την εκπλήρωση υποχρεώσεων παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, την προστασία του περιβάλλοντος, την ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού και την ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- **Προστασία των καταναλωτών**

Η ΡΑΑΕΥ ασκεί την εποπτεία της εφαρμογής των μέτρων προστασίας των καταναλωτών, όπως αυτά προσδιορίζονται στο Β' Μέρος του Νόμου 4001/2011. Όσον αφορά καταγγελίες που υποβάλλουν καταναλωτές κατά ενεργειακών επιχειρήσεων, αυτές εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Αρχής μόνο εφ' όσον απορρέουν από ή αφορούν ζητήματα ρυθμιστικής εποπτείας που προβλέπονται από τον Ενεργειακό Νόμο και εξειδικεύονται στις κανονιστικές αποφάσεις που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του, αλλά όχι ζητήματα διαφορών αμιγώς αστικής ή εμπορικής φύσεως.

- **Παρακολούθηση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας**

Η ΡΑΑΕΥ παρακολουθεί την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, ιδίως σε σχέση με το ισοζύγιο προσφοράς και ζήτησης στην ελληνική αγορά ενέργειας, το επίπεδο της προβλεπόμενης μελλοντικής ζήτησης, το προβλεπόμενο πρόσθετο δυναμικό παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου που βρίσκεται υπό προγραμματισμό ή υπό κατασκευή, την ποιότητα και το επίπεδο συντήρησης και αξιοπιστίας των Συστημάτων Μεταφοράς και των Δικτύων Διανομής, την εφαρμογή μέτρων για την κάλυψη της αιχμής ζήτησης, καθώς και τις συνθήκες της αγοράς ενέργειας σε σχέση με τη δυνατότητα ανάπτυξης νέου παραγωγικού δυναμικού. Επίσης, παρακολουθεί την υλοποίηση των μέτρων διασφάλισης που λαμβάνονται σε περίπτωση αιφνίδιας κρίσης στην ενεργειακή αγορά. Συγκεκριμένα, η ΡΑΑΕΥ έχει οριστεί ως η Αρμόδια Εθνική Αρχή (Competent Authority) για τη διασφάλιση της εφαρμογής των μέτρων που καθορίζονται στον Ευρωπαϊκό Κανονισμό Ασφάλειας Εφοδιασμού 2017/1938 για το φυσικό αέριο και στον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/941 για την ηλεκτρική ενέργεια.

- **Χορήγηση αδειών**

Η ΡΑΑΕΥ αποφασίζει για τη χορήγηση, την τροποποίηση και την ανάκληση των αδειών για την άσκηση ενεργειακών δραστηριοτήτων, σύμφωνα με τις ειδικότερες διατάξεις του ενεργειακού νόμου, υπό την προϋπόθεση της τήρησης των αρχών της διαφάνειας και της ίσης μεταχείρισης, και λαμβάνοντας υπ' όψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των αιτούντων, την προστασία των καταναλωτών, την προστασία του περιβάλλοντος και τη διασφάλιση συνθηκών υγιούς ανταγωνισμού. Η ΡΑΑΕΥ παρακολουθεί και ελέγχει τον τρόπο άσκησης των δικαιωμάτων που παρέχονται με τις άδειες αυτές, καθώς και την τήρηση των υποχρεώσεων των κατόχων αδειών.

- **Εποπτεία επί των Διαχειριστών Μεταφοράς και Διανομής**

Η ΡΑΑΕΥ παρακολουθεί την τήρηση των υποχρεώσεων περί ισότιμης πρόσβασης χρηστών στο Σύστημα καθώς και σε πληροφορίες και στοιχεία των Διαχειριστών Μεταφοράς και Διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου. Επίσης,

- αποφασίζει σχετικά με την πιστοποίηση επιχειρήσεων φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, σύμφωνα με τα κριτήρια των Ευρωπαϊκών Οδηγιών και του Ενεργειακού Νόμου, προκειμένου οι επιχειρήσεις αυτές να οριστούν ως Διαχειριστές και παρακολουθεί τη διαρκή συμμόρφωσή τους,
- εγκρίνει τα Προγράμματα Ανάπτυξης των Διαχειριστών, εξετάζοντας εάν (α) καλύπτουν όλες τις ανάγκες που έχουν προσδιοριστεί, και (β) είναι σύμφωνα προς τα αντίστοιχα διακοινοτικά,
- αποφασίζει τη μεθοδολογία για τον υπολογισμό των τιμολογίων μη ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων, καθώς και το ύψος αυτών, κατά τρόπο ώστε τα τιμολόγια αυτά να μην εισάγουν διακρίσεις και να αντικατοπτρίζουν το κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών,
- εξετάζει αιτήματα χορήγησης απαλλαγής τμήματος ή του συνόλου της δυναμικότητας Συστήματος φυσικού αερίου και διασυνδέσεων με Συστήματα Μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας άλλων χωρών, από την υποχρέωση παροχής πρόσβασης σε τρίτους ή από την υποχρέωση Ιδιοκτησιακού Διαχωρισμού
- θεσπίζει, παρακολουθεί και εποπτεύει την εφαρμογή των κανόνων πρόσβασης στις διασυνδέσεις, συμπεριλαμβανόμενων των σχετικών τιμολογίων και της μεθοδολογίας υπολογισμού αυτών, του μηχανισμού κατανομής και αποδέσμευσης της δυναμικότητας και διαχείρισης της συμφόρησης.

- **Λήψη ρυθμιστικών μέτρων για την εύρυθμη λειτουργία των ενεργειακών αγορών**

Η ΡΑΑΕΥ δύναται να επιβάλει σε επιχειρήσεις που ασκούν ενεργειακές δραστηριότητες μέτρα και όρους, ανάλογους προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, οι οποίοι κρίνονται αναγκαίοι προκειμένου να διασφαλίζονται η εφαρμογή των διατάξεων του ενεργειακού νόμου και η ύπαρξη συνθηκών υγιούς ανταγωνισμού και εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς.⁷⁷

Επιπλέον των ανωτέρω, δέον όπως αναφερθεί ότι η **Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ)**, ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή, εντάσσεται λειτουργικά στο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο μέσω της συμμετοχής της στον **Οργανισμό Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER)**, ο οποίος έχει ως αποστολή τον συντονισμό και την εναρμόνιση των δράσεων των εθνικών ρυθμιστικών αρχών, προκειμένου να εξασφαλίζεται η συνεπής εφαρμογή του ενωσιακού ενεργειακού δικαίου και η ομαλή λειτουργία των διασυνοριακών αγορών ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό, η ΡΑΕ συνεργάζεται στενά με τον ACER, συμμετέχοντας στη διαμόρφωση κοινών κανονιστικών μεθοδολογιών και κανόνων και συμμορφώνεται με τις αποφάσεις του για ζητήματα που άπτονται της μεταφοράς και εμπορίας ενέργειας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ [ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ]

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχείρησε να αναδείξει τη θεσμική και λειτουργική μετεξέλιξη της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα, από το παραδοσιακό μονοπωλιακό

μοντέλο προς ένα σύγχρονο, απελευθερωμένο και πολυεπίπεδο ρυθμιζόμενο σύστημα χονδρεμπορικής αγοράς, υιοθετώντας μια οριζόντια ερευνητική προσέγγιση, από την οποία ανέκυψαν παρεμπιπτόντως ορισμένα ζητήματα τα οποία, όπως αναφέρθηκε, εκφεύγουν του πεδίου της παρούσας, αλλά αξίζουν μελλοντικής και εξατομικευμένης επιστημονικής διερεύνησης.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε καθίσταται σαφές ότι η μετάβαση αυτή υπήρξε πολυετής, το δε υπόβαθρο διαμορφώθηκε σταδιακά υπό την επίδραση του ενωσιακού δικαίου και των απαιτήσεων της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ. Αφετηρία της πορείας αυτής υπήρξε το παραδοσιακό μοντέλο της καθετοποιημένης δημόσιας επιχείρησης, στο οποίο η Δ.Ε.Η.

⁷⁷ <https://www.rae.gr/sxetika-me-ti-rae/>

συγκέντρωνε επί μακρόν το σύνολο σχεδόν των δραστηριοτήτων παραγωγής, μεταφοράς, διανομής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Το μοντέλο αυτό εξυπηρέτησε κρίσιμους σκοπούς, όπως η καθολική ηλεκτροδότηση της χώρας και η ανάπτυξη ενός ενιαίου εθνικού δικτύου, πλην όμως με την πάροδο του χρόνου αναδείχθηκαν και οι αδυναμίες του, ιδίως ως προς την αποτελεσματικότητα, τη διαφάνεια και την ανάπτυξη συνθηκών ανταγωνισμού. Η ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική, όπως αυτή αποτυπώθηκε στις τρεις διαδοχικές δέσμες μέτρων, επιδίωξε ακριβώς την υπέρβαση των δομικών αυτών αδυναμιών μέσω της σταδιακής απελευθέρωσης της αγοράς και της δημιουργίας ενός κοινού πλαισίου κανόνων για όλα τα κράτη μέλη.

Η ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών οδηγιών στην ελληνική έννομη τάξη με τους ν. 2773/1999, 3426/2005 και 4001/2011 υπήρξε καθοριστική για την αναμόρφωση του εγχώριου ενεργειακού πεδίου. Ιδίως ο διαχωρισμός των δραστηριοτήτων της παραγωγής και της προμήθειας από εκείνες της μεταφοράς και της διανομής αποτέλεσε βασική προϋπόθεση για τη λειτουργία της αγοράς υπό συνθήκες ανταγωνισμού. Παρά ταύτα, η ελληνική εμπειρία κατέδειξε ότι η τυπική ενσωμάτωση των ενωσιακών κανόνων δεν αρκούσε αφ' εαυτής για την πλήρη αποδέσμευση της αγοράς από τα ιστορικά μονοπωλιακά χαρακτηριστικά της, όπως ανέδειξε και η νομολογία της αντίστοιχης περιόδου σχετικά με τη δεσπόζουσα θέση της Δ.Ε.Η.

Για την πληρέστερη κατανόηση της απελευθερωμένης αγοράς κατέστη αναγκαίο να μελετηθεί η χονδρεμπορική αγορά ενέργειας, η οποία συνιστά τον βασικό μηχανισμό διαμόρφωσης των τιμών και κατανομής των ενεργειακών πόρων. Στο σύγχρονο ευρωπαϊκό περιβάλλον, η αγορά αυτή οργανώνεται με βάση το Target Model, το οποίο αποσκοπούσε στην ενοποίηση των επιμέρους εθνικών αγορών και τη διασυννοριακή σύζευξή τους. Στην Ελλάδα, η ίδρυση του Ελληνικού Χρηματιστηρίου Ενέργειας και η λειτουργία των επιμέρους αγορών – Αγοράς Επόμενης Ημέρας, Ενδοημερήσιας Αγοράς, Αγοράς Εξισορρόπησης και Προθεσμιακής Αγοράς – σηματοδότησαν τη θεσμική ωρίμανση της ελληνικής χονδρικής αγοράς και την ένταξή της στους ενωσιακούς μηχανισμούς συναλλαγής και σύζευξης.

Ωστόσο, όπως αναδείχθηκε, η ανάπτυξη μιας χρηματιστηριακά οργανωμένης αγοράς ενέργειας δημιούργησε αυξημένες ανάγκες εποπτείας και προστασίας της ακεραιότητάς της. Στο πλαίσιο αυτό, αναδείχθηκαν οι ρυθμίσεις του Κανονισμού REMIT, με τον οποίο θεσπίστηκε ένα εξειδικευμένο κανονιστικό πλαίσιο για την πρόληψη και καταστολή φαινομένων κατάχρησης αγοράς στη χονδρική ενέργεια. Η απαγόρευση της χρήσης προνομιακής πληροφόρησης, η απαγόρευση χειραγώγησης της αγοράς, η υποχρέωση δημοσιοποίησης ουσιωδών

πληροφοριών και η αναφορά των συναλλαγών στην ACER συνθέτουν ένα πλέγμα κανόνων που αποσκοπεί στη διασφάλιση όρων διαφάνειας και ίσης μεταχείρισης μεταξύ των συμμετεχόντων στην αγορά ενέργειας.

Από την έρευνα προέκυψε, επίσης, ότι η αποτελεσματικότητα του ρυθμιστικού πλαισίου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον ρόλο των αρμόδιων εποπτικών αρχών. Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, ήδη ΡΑΑΕΥ, αποτελεί τον κεντρικό θεσμό της απελευθερωμένης αγοράς, λειτουργώντας όχι απλώς ως όργανο διοικητικής εποπτείας, αλλά ως θεσμικός εγγυητής της εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς, της τήρησης των κανόνων ανταγωνισμού, της προστασίας των καταναλωτών και της ασφάλειας εφοδιασμού. Η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της, μετά τον ν. 4001/2011 επιβεβαίωσε την άποψη ότι προϋπόθεση για την απελευθέρωση της αγοράς συνιστά η ισχυρή και αποτελεσματική ρυθμιστική εποπτεία.

Εν κατακλείδι, η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα συνιστά μια διαδικασία που έχει πλέον θεσμικά παγιωθεί, χωρίς όμως να έχει απωλέσει τη δυναμική και τις προκλήσεις της. Η λειτουργία της αγοράς αυτής απαιτεί διαρκή προσαρμογή των κανόνων, ισχυρούς εποπτικούς μηχανισμούς και συνεχή εξισορρόπηση μεταξύ ανταγωνισμού, διαφάνειας, ασφάλειας εφοδιασμού και κοινωνικής προστασίας. Η ηλεκτρική ενέργεια, μολονότι εντάσσεται πλέον σε ένα ανταγωνιστικό και χρηματιστηριακά οργανωμένο περιβάλλον, εξακολουθεί να αποτελεί κοινωνικό αγαθό ζωτικής σημασίας, γεγονός που δικαιολογεί την ύπαρξη ενός πυκνού και εξειδικευμένου πλέγματος κανόνων. Υπό το πρίσμα αυτό, η επιτυχία της απελευθερωμένης αγοράς δεν θα κριθεί μόνο από τον βαθμό τυπικής συμμόρφωσης προς το ενωσιακό δίκαιο, αλλά κυρίως από το κατά πόσον η αγορά αυτή θα κατορθώσει να λειτουργεί στην πράξη με όρους πραγματικού ανταγωνισμού, θεσμικής αξιοπιστίας και ουσιαστικού οφέλους για τον τελικό καταναλωτή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Συγγράμματα – Επιστημονικά Άρθρα – Μελέτες

Α. Ζησιού, Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η θέση του ενεργειακού καταναλωτή στην Ευρωπαϊκή έννομη τάξη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2023

Απ. Γεωργιάδης, Εγχειρίδιο Εμπραγμάτου Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2012

Βλάχου-Βλαχοπούλου Μ.-Χρ., ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ, 2022, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη

Δημήτρης Χ. Λιάππης, Η ηλεκτρική ενέργεια και το δίκαιο των συμβάσεων, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2018

Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο. Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003

Μανώλης Ι. Βελεγράκης, «Η απορρύθμιση των κρατικών μονοπωλίων και η ηλεκτρική ενέργεια», Νομικό Βήμα, 2005

Θ. Πανάγος, Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011

Δ. Λ. Λελοβίτης, Μ. Π. Θωμαδάκης, Γ. Ε. Κουτζούκος, 3^η Δέσμη κοινοτικών νομοθετημάτων Εσωτερικής Αγοράς Ενέργειας, Ρόλος των Ρυθμιστικών Αρχών και των Διαχειριστών Δικτύων, Περιοδικό «Ευρωπαίων Πολιτεία», 3/2009

Χρ. Ταρνανίδου, Σύγχρονες Ενεργειακές αγορές, Θεσμικό πλαίσιο και ελληνική προοπτική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016

Παναγιώτης Αργαλιάς, Το δίκαιο της ενέργειας μέσα από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Σάκκουλα 2022

Βουλγαρίδου Ι., Χρηματιστήριο ενέργειας. Προοπτική σύστασης στην Ελλάδα, Νομικό Περιοδικό με τίτλο «Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών» (ΔΕΕ), τεύχος 2/2016

Χριστίνα Ι. Ταρνανίδου, Κατάχρηση αγοράς και ενέργεια: από τη χρηματιστηριακή μετεξέλιξη στην ενεργειακή κρίση Νομική Βιβλιοθήκη, 2023

Θ. Πανάγος, Ενέργεια και Κοινωνία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2023

Ερμηνεία Αστικού Κώδικα

Mantysaari P., EU Electricity Trade Law: The Legal Tools of Electricity Producers in the Internal Electricity Market, Springer, 2015

Danias, N., Swales, J.K. & McGregor, P. (2013). "The Greek Electricity Market Reforms: Political and Regulatory Considerations". Energy Policy

Άρθρα - Εισηγήσεις (ενημερωτικού χαρακτήρα στον ηλεκτρονικό τύπο)

Άρθρο του καθηγητή του ΕΜΠ Μιχάλη Παπαδόπουλου στην ιστοσελίδα kathimerini.gr, με τίτλο «Η ίδρυση και ανάπτυξη της Δ.Ε.Η.», 2018

Εισήγηση της δικηγόρου Καρναχωρίτη Ιωάννας στο 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο που διοργάνωσε η e-themis με θέμα εισήγησης «Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΦΕΤ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ», 2023

Νομοθετήματα

Οδηγία 96/92/ΕΚ

Οδηγία 2003/54/ΕΚ

Οδηγία 2009/72/ΕΚ

Κανονισμός (ΕΕ) 714/2009

Κανονισμός (ΕΕ) 2015/1222

Κανονισμός (ΕΕ) 2019/943

Κανονισμός (ΕΕ) 1227/2011 (REMIT)

Ν. 1468/1950

Ν. 2773/1999

Ν. 3426/2005

Ν. 4001/2011

N. 4425/2016

N. 4512/2018

N. 4514/2018

N. 5037/2023

Κώδικας Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας

Κώδικας Διαχείρισης ΕΣΜΗΕ

Κώδικας Διαχείρισης ΕΔΔΗΕ

Νομολογία

ΟΛΑΠ 217/1939

ΟλΣτΕ 1972/2012

ΔΕΚ, Costa κατά ENEL (6/64)

ΔΕΚ, C-393/92, Almelo

ΓεΔΕΕ, T-169/08, ΔΕΗ κατά Επιτροπής

ΔΕΕ, C-553/12 P, Επιτροπή κατά ΔΕΗ

ΓενΔΕΕ T-83/91, Tetra Pak International SA κατά Επιτροπής

ΔΕΕ 12 -5 /2022

ΑΠ 846 / 2019, (Ζ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ)

ΠΠΡ ΠΕΙΡΑΙΑ 953/2024 **Ιστότοποι**

<https://www.kathimerini.gr>

<https://www.energygame.gr>

[https:// energypress.gr](https://energypress.gr)

<https://cms.energytraderseurope.org> <https://www.enexgroup.gr>

<https://ypodomes.com>

<https://www.rae.gr>

<https://www.areiospagos.gr/>

<https://lawdb.intrasoftnet.com/>